

Ministerul Educației

Ion Sandu

Marius Căldăraru

A young girl with dark hair, wearing a white blouse and a purple skirt, is smiling. She is standing next to a large wooden spinning wheel. The background is filled with green foliage. The title 'ISTORIA ȘI TRADIȚIILE MINORITĂȚII ROME' is written in large, bold, red letters across the middle of the image.

ISTORIA ȘI TRADIȚIILE MINORITĂȚII ROME

Manual pentru clasa a VII-a

 SIGMA

Acest manual școlar este proprietatea Ministerului Educației.
Manualul a fost aprobat prin Ordinul Ministrului Educației
nr. 3884/08.06.2021.

Acest manual școlar este realizat în conformitate cu Programa școlară aprobată
prin OM nr. 3393/28.02.2017.

116.111 — numărul de telefon de asistență pentru copii

Ministerul Educației

Ion Sandu

Marius Căldăraru

ISTORIA ȘI TRADIȚIILE MINORITĂȚII RROME

Manual pentru clasa a VII-a

București
2021

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
SANDU, ION

**Istoria și tradițiile minorității rrome : manual
pentru clasa a VII-a / Ion Sandu, Marius Căldăraru. -
București : Sigma, 2021
ISBN 978-606-727-470-7**

I. Căldăraru, Marius
94
39

Referenți: Asist. univ. dr. Zamfir Alexandru, Prof. Ionel Cordovan

Redactor: Nicoleta Puiu

Tehnoredactor și coperta: Gabriel Ionescu

Credite foto: Arhiva Centrul Rromilor „Amare Rromentza”; arhiva
Centrului Rromilor pentru Politici Publice „Aven Amentza”;
arhiva personală Delia Grigore; Alex Tudor - AGERPRES FOTO;
Stiefel Eurocart SRL (www.scoalaaz.ro și www.stiefel.ro)

*Mulțumim doamnei Delia Grigore pentru sprijinul acordat în
ilustrarea acestui manual.*

Ilustrația copertei: Căldărească, anul 1860

© 2021 Editura Sigma

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin Editurii Sigma.
Nicio parte a acestei lucrări nu poate fi reprodusă fără acordul
scris al Editurii Sigma.

ISBN: **978-606-727-470-7**

Editura Sigma

Sediul central

Str. G-ral Berthelot, nr. 38, sector 1, București, cod: 010169

Tel.: 021.315.39.70; 0746.238.667

E-mail: office@librariesigma.ro

Web: www.editurasigma.ro

Distribuție

Str. Nicolae Cartojan, nr. 11, București

Tel.: 021.243.40.14; 021.243.40.52; 0758.044.828

E-mail: comenzi@librariesigma.ro

DEȘTEAPTĂ-TE ROMÂNE

Imnul de stat al României

Versuri: **Andrei Mureșan**

Muzică: **Anton Pann** (*de etnie rromă*)

Deșteaptă-te, române, din somnul cel
de moarte,
În care te-adânciră barbarii de tirani!
Acum ori niciodată, croiește-ți altă
soartă,
La care să se-nchine și cruzii tăi
dușmani.

Acum ori niciodată să dăm dovezi la
lume
Că-n aste mâni mai curge un sânge de
roman,
Și că-n a noastre piepturi păstrăm cu
fală-un nume
Triumfător în lupte, un nume de Traian!

Priviți, mărețe umbre, Mihai, Ștefan,
Corvine,
Româna națiune, ai voștri strănepoți,
Cu brațele armate, cu focul vostru-n
vine,
„Viața-n libertate ori moarte!” strigă
toți.

...

Preoți, cu crucea-n frunte căci oastea e
creștină,
Deviza-i libertate și scopul ei preasfânt.
Murim mai bine-n luptă, cu glorie
deplină,
Decât să fim sclavi iarăși în vechiul
nost'pământ!

Instrucțiuni de utilizare

În cadrul rubricii **Captarea atenției** se realizează reactualizarea cunoștințelor și introducerea în problematica specifică lecției prin îndemn la reflecție și dezbateri. Texte și imagini diverse facilitează intrarea în contextul lecției de istorie.

Demersul exploratoriu al elevilor este orientat prin instrucțiunile care le sunt adresate în cadrul rubricii **Captarea atenției**.

Rubrica **Descoperim, învățăm** dă startul procesului propriu-zis de învățare. Aici descoperiți caracteristici și adevăruri din perspectiva gândirii și analizei critice a informațiilor și documentelor expuse. Demersul achiziției de cunoștințe este sprijinit de cerințele formulate în cadrul rubricii.

24 **Lecția 5 Adunările romilor de la Cohalm și Ibașfalău (ianuarie și aprilie 1919)** **U1**

Captarea atenției

Textul Rezoluției Adunării Naționale de la Alba Iulia:

Rezoluțiunea Adunării Naționale de la Alba Iulia din 18 Noiembrie/1 decembrie 1918.

I. Adunarea Națională a tuturor Românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească, adunați prin reprezentanți lor îndreptățiți la Alba-Iulia în ziua de 18 Noiembrie/1 decembrie 1918, decretază unirea acelor români și a tuturor teritoriilor locuite de dârnji cu România. Adunarea Națională proclamă îndobescbi dreptul inalienabil al națiunii române la întreg Banatul cuprins între râurile Mureș, Tisa și Dunăre.

II. Adunarea Națională rezervă teritoriilor sus indicate autonomie provizorie până la întrunirea Constituantei aleasă pe baza votului universal.

III. În legătură cu aceasta, ca principii fundamentale la alcătuirea noului Stat Român, Adunarea Națională proclamă următoarele:

1. Deplină libertate națională pentru toate popoarele concloacitate. Fiecare popor se va instrui, administra și judeca în limba sa proprie prin indivizi din sânul său și fiecare popor va primi drept de reprezentare în corpurile legislative și la guvernarea țării în proporție cu numărul indivizilor ce-l alcătuiesc.
2. Egală îndreptățire și deplină libertate autonomă confesională pentru toate confesiunile din Stat.
3. Înfăptuirea desăvârșită a unui regim curat democratic pe toate tărâmurile vieții publice. Votul obțiesc, direct, egal, secret, pe comune, în mod proporțional, pentru ambele sexe, în vârstă de 21 de ani la reprezentarea în comune, județe ori parlament.
4. Desăvârșită libertate de presă, asociere și întrunire, libera propagandă a tuturor gândurilor omenești.
5. Reforma agrară radicală. Se va face conscrierea tuturor proprietăților, în special a proprietăților mari. În baza acestei conscrieri, deslășind fidei-comisele și în temeiul dreptului de a micșora după trebuință latifundiile, i se va face posibil țărânului să-și creeze o proprietate (arbor, pășune, pădure) ce puțin atît cât să poată munca el și familia lui. Principiul conducător al acestei politici agrare e pe de o parte promovarea nivelului social, pe de altă parte, păstarea producțiunii.
6. Muncitorimele industriale i se asigură aceleși drepturi și avantaje, care sunt legitime în cele mai avansate state industriale din Apus...

1. În perioada 1914-1918, s-a deslășurat primul război mondial. Apelând la surse de informare multimediate, aflați:

- a. Cele două alianțe politico-militare care s-au aflat în război.
- b. În ce an a intrat România în război și care a fost factorul determinant?
- c. Provinciile istorice românești care s-au unit cu Regatul Român în anul 1918.

2. Identificați principiul stabilit de Rezoluția Unirii, cu referire la drepturile popoarelor. Comentați!

U1 **Lecția 5 Adunările romilor de la Cohalm și Ibașfalău (ianuarie și aprilie 1919)** **25**

Descoperim, învățăm

La sfârșitul primului război mondial, imperiile multinaționale se destrămuă (Imperiul Rus, Imperiul Austro-Ungar, Imperiul Otoman). Pe ruinele acestor imperii, apăreau noi state naționale. În noul context, se definitiva și procesul de constituire a statului național român, în urma acelor uniți Basarabiei (27 martie 1918), Bucovinei (15 noiembrie 1918) și a Transilvaniei cu Maramureș, Crișana și Banat.

Unirea Transilvaniei cu România s-a decis în cadrul unei Adunări Naționale. Lucrările Marii Adunări Naționale s-au deslășurat în ziua de 18 noiembrie/1 decembrie 1918 în incinta Casei Armatei (austro-ungare), vîntoarea Sală a Uniții din Alba Iulia. Cei 1228 de delegați ai românilor, din Transilvania, Banat și Țara Ungurească au votat o rezoluție care „decretază unirea acelor români și a tuturor teritoriilor locuite de dârnji cu România. Adunarea Națională proclamă îndobescbi dreptul inalienabil al națiunii române la întreg Banatul cuprins între râurile Mureș, Tisa și Dunăre” și proclamă libertatea, egalitatea și autonomia pentru toate confesiunile religioase, libertatea presei, votul universal și reprezentarea proporțională în parlament, precum și o reformă agrară radicală. Rezoluția Unirii a fost citită de Vasile Goldiș în prezența celor peste 100.000 de participanți.

Imediat după unire, au apărut primele acțiuni ale romilor în spiritul emancipării și recunoșterii ca minoritate națională. Aceste manifestări au plecat minoritatea romă printre primele minorități ale Transilvaniei care și-au exprimat adedeziunea față de România Mare, dar și speranța într-o viață mai bună. Primii care și-au exprimat adedeziunea față de actul unirii de la Alba Iulia, au fost sații. La 8 ianuarie 1919, Comitetul Central Sășesc împreună cu Consiliul Național Sășesc s-au întrunit la Mediaș și au adoptat o rezoluție în care și-au exprimat adedeziunea: *Poporul sășesc din Transilvania se pronunță, conform principiilor de autodeterminare, pentru unirea Transilvaniei cu România. Soltăți poporul român și îl felicită pentru îndeplinirea idealurilor sale naționale. Poporul sășesc, la actul numai de un proces istoric de împarțanță mondială, și de dreptul legitim al poporului român pentru unire și formarea unui stat, spunea proclamajia de la Mediaș, care sublinia și faptul că „pe deplin conștient, poporul sășesc se consideră, de acum înainte, ca parte a statului român; și consideră pe fiii și ficele sale ca cetățeni ai acestui stat”.* (<https://www.revistasatinetea.ro/saaii-marea-unire-si-marii-de-transilvania>)

În acest context, romii din Transilvania dau dovadă de spirit de moblizare și conștință etnică reușind să provoace mai multe adunări în cadrul cărora și-au exprimat adedeziunea față de unire. Dacă pentru celelalte minorități procesul de reprezentare era mult mai simplu, având șansa de a avea organizații reprezentative, la romii realitatea era diferită, fapt care impresionează prin amploarea acestor adunări.

Istoricul Petre Matei a surprins primele manifestări ale romilor din Transilvania, din prima jumătate a anului 1919, când au demonstrat sentimente de unitate și de asumare a conștinței etnice.

Pe 16 ianuarie 1919, a avut loc la Rupea (Rupea era denumită în limba maghiară Kohalom de aici și varianta românească **Cohalm**), **Adunarea Țiganilor din județul Târnava Mare**. Romii care au inițiat acest eveniment s-au organizat într-un „Comitet Aranjator, Țiganii din Homorod”. „Comitetul Aranjator” a publicat anunțuri în presă prin care adreșau invitația către

ter, alături în toate ținuturile Ardealului, Banatului și părțile ungherești alipite acum României Mari.

2. De asemenea, ne rugăm ca de aici înainte, în toate actele oficiale românești să nu se mai folosească pentru noi și urmașii noștri numirea (porcăci) ca *bațocură*, „țigan” ci aceasta, dacă nu se șterge cu totul chiar din uzul oficial, să se circumscrie cu o altă denumire care se va afla de conspuațione.

3. Conform hotărârii punctului 3 al Adunării Naționale Românești de la Alba Iulia: – să fim și noi considerați întru toate egali în drepturi și în datori cu ceilalți români din România Mare, prin urmare să fim și noi și urmașii noștri instruiți, și administrați, și judecați în limba și după legile românești. – să fim primiți la toate oficiile de stat și bisericesti-culturale și nu ca până acum în Ungaria.

4. Conform legilor ce se vor aduce pentru împroprietărirea celor fără pământ să fim și noi și urmașii noștri împărțuiți din pământul, între câștigării României, vedem pentru aceasta, spre a putea avea și noi și urmașii noștri vatra noastră și moșia care să ne lege pentru todeauna de moșia românească pentru care și înaintașii noștri au muncit, pământ și sângerat și pentru care urmașii noștri aduce toate jertfele ce li se vor cere până

la executarea acestei legi, ne rugăm ca să fim luați în seamă și sub ocrotirea a dăredarea moșilor (pășunat și arător) precum și la întreprinderile muncitorești-industriale.

Art. II Până la îndeplinirea acestor dorințe îndreptățite, toate, pentru înșteț și asigurarea noastră, ne rugăm ca să fim și noi, țiganii (boarem în Ardeal), reprezentați în Marele Sfat Național Românesc, prin trei reprezentanți aleși din această adunare a noastră și anume:

1. Domnul Ionel Câmpeanu (teolog și profesor) care nu era țigan, dar investit cu încrederea țiganilor;

2. Gheorghe Humagiul, locuitor din Ucea de Sus, județul Făgăraș;

3. Gheorghe Crețean, din Brașov.

Dat din Adunarea Națională a Țiganilor, 27 aprilie 1919, Ibașfalău (Dumbrăveni), județ Sibiu

Președinte, Gheorghe Humagiul (22 de semnaturi ale delegaților la Adunare).

Actul adoptat la Dumbrăveni se constituie într-un adevărat mesaj peste timp privind începutul procesului de afirmare a romilor pe scena politică a României Mari, că exprimă a speranței unui început nou de asumare a identității etnice în spiritul conștiinței nevoii de unitate.

Dictionar

Impieri multinaționale = impieri formate din mai multe națiuni

Consiliul Dirigent = Denumirea organului executiv provizoriu de conducere a Transilvaniei, ales la 2 dec. 1918 de către Marele Sfat Național. Era alcătuit din 15 membri, sub președinția lui Iuliu Maniu.

După înfăptuirea unirii de la 1 decembrie 1918, românii din Transilvania, asemenea altor minorități, au organizat adunări în care și-au exprimat adieziunea la Unire, solicitând totodată acordarea unor drepturi.

Adunarea de la Ibașfalău – Dumbrăveni din 27 aprilie 1919, a avut un caracter general reprezentativ, deoarece au participat romi delegați din diferite comunități din Transilvania.

Pentru prima dată, reprezentanții romilor cer ca denumirea *țigănoare* de *bațocură țigan* să fie ștearsă din actele oficiale ale României.

Rețineți

Rubrica **Dictionar** ne ajută să cunoaștem semnificația unor termeni sau noțiuni distincte cu referire la realitățile istorice și culturale dezbătute.

Lecția de istorie presupune și realizarea de **Activități** distincte, iar ideile principale se regăsesc în rubrica **Rețineți**.

Un spațiu plăcut, destinat descoperirii unor aspecte inedite îl constituie rubrica **Știați că?**, pe care o puteți dezvolta la clasă apelând la informații interesante din surse media sau chiar din comunitate.

Studiile de caz aprofundează anumite aspecte despre istoria tragică a romilor, atrag atenția asupra unor personalități marcante care și-au pus amprenta pe evoluția etniei rome sau prezintă în amănunt cutume și tradiții încă prezente în unele comunități tradiționale de romi.

Știați că?

A 100 de ani de la prima mare întrunire a romilor de la Ibașfalău-Dumbrăveni, organizația Partida Romilor, alături de alți reprezentanți ai societății civile rome, au organizat un eveniment dedicat acestui moment istoric.

Studiu de caz

MIHAIL KOGĂLNICEANU

„Ne-aș schimba săracii Moldovei nici pentru înaltul tron din lume”

Om politic de orientare liberală, istoric, avocat, publicist s-a născut la Iași în anul 1817 și a decedat la Paris în anul 1891. A fost o personalitate fascinantă a secolului al XIX-lea, viața lui fiind legată de marile momente care au dus la formarea statului modern român.

A studiat în Franța și Germania, a predat istorie la Academia Mihăileană și a fost numit membru al Academiei Române. A fost un promotor al modernizării societății românești și implicat al dezrobirii romilor. În anul 1837, publica un studiu despre romii numit „Schite despre țigani”, în care reliefa și aspecte de ordin etimologic privind utilizarea în mod firesc, în vorbirea curentă a romilor, a termenului *rom*. În timpul revoluției de la 1848, aflat la Cernăuți, redacta Programul revoluționar „Dorințele Partidei Naționale din Moldova”, un adevărat program de dezvoltare națională în care unirea Moldovei cu Muntenia era văzută „drept cheia bolții fără de care s-ar prăbuși tot

De baza documentu // Activități
lui adoptat la 27 aprilie 1919, de Adunarea de la Ibașfalău-Dumbrăveni, exprimați-vă opinia în legătură cu solicitările făcute de reprezentanții romilor. Ce anume v-a impresionat în mod deosebit?

edificiul național”. De asemenea, în acest program stabila ca prioritate a procesului de modernizare socială și dezrobirea romilor. În anii premergători unirii de la 1859, a făcut parte din comisia însărcinată cu elaborarea legii de dezrobire în Moldova. Kogălniceanu a susținut prin propuneri legislative eliminarea rangurilor boieresti și secularizarea averilor mănăstirești, ca bază funcțională pentru realizarea reformei agrare din 1864. A fost alături de domnitorul unirii Alexandru Ioan Cuza, îndeplinind funcția de prim ministru. A pus bazele Partidului Național Liberal și a avut un rol important în decizia de participare a României la războiul ruso-turc, cunoscut și ca „războiul de independență”. La 9 mai 1877, în Camera Deputaților, rostea celebra declarație de independență a României față de Imperiul Otoman: „suntem independenți, suntem o națiune de sine stătătoare”. Ca ministru de externe al României, a făcut parte din delegația României la Congresul de pace de la Berlin din 1878.

Mihail Kogălniceanu a fost o figură politică proeminentă a României, un susținător al romilor, discursul și avut la apogeei carierei, în fața Academiei Române, pe care a păstori-o în calitate de președinte, fiind edificator.

DE CE STUDIEM ISTORIA ȘI TRADIȚIILE RROMILOR?

Dragi elevi, în clasa a VI-a, ați avut șansa să cunoașteți etnia romă din perspectiva originii istorico-geografice, a migrației și interacțiunii avute cu civilizații ale umanității, în deplasarea către Europa, precum și al statutului social-juridic avut în spațiul românesc. De asemenea, ați aflat despre familia tradițională la romi, despre neamurile de romi și ocupațiile acestora. Anul acesta, vom continua demersul de cunoaștere a etniei rome, veți avea șansa să cunoașteți mai bine etniei romi din perspectiva realităților trecutului și a culturii care le-au definit existența în decursul timpului.

Vom continua călătoria pe cărările istoriei pentru a descoperi evenimente, realități și oameni care au marcat existența etniei rome în spațiul românesc și european.

SĂ CONTINUĂM AȘADAR PE DRUMUL CUNOAȘTERII, ÎNȚELEGERII ȘI RESPECTULUI FAȚĂ DE ETNIA RROMĂ.

Cuprins

Imnul național și Imnul internațional al rromilor	3
Instrucțiuni de utilizare	4
De ce studiem istoria și tradițiile rromilor?	6
Competențe specifice și activități de învățare	9

Unitatea I

De la robie la emancipare în Europa modernă 11

1. Curentul aboliționist în societatea românească	12
2. Legile dezrobirii	15
3. A doua mare migrație (mijlocul sec. al XIX-lea)	20
4. Rromii din Basarabia și Bucovina	22
5. Adunările rromilor de la Cohalm și Ibașfalău (ianuarie și aprilie 1919)	24
Recapitulare	29
Evaluare	31

Unitatea a II-a

Un model cultural al rromilor – Rromanipen-ul 32

1. Obiceiuri de familie	33
2. Dreptul comunitar	39
3. Dimensiunea magică a existenței. Dualismul Bine-Rău	41
Recapitulare	46
Evaluare	47

Unitatea a III-a

Rromii în perioada interbelică 48

1. Integrare și asimilare	49
2. Încercări de organizare politică și profesională	50
3. Concepții rasiste în România interbelică	55
Recapitulare	59
Evaluare	60

Unitatea a IV-a

Acțiuni de presiune îndreptate împotriva rromilor 61

1. Deportarea rromilor în Transnistria	62
--	----

2. Acțiunile de evacuare în Transnistria	66
3. Modalități de asimilare și măsuri represive împotriva rromilor	69
4. Probleme social-economice ale rromilor în perioada comunistă	71
5. Destrămarea comunităților tradiționale	74
6. Modificări în sfera ocupațională a rromilor	76
7. Programul de integrare socială a rromilor din perioada 1977-1983	78
Recapitulare	80
Evaluare	82

Unitatea a V-a

Comunitățile de romi din România, după 1989

83

1. Rromii - participanți la mișcările de protest împotriva regimului comunist	84
2. Rromii și imaginea lor în orizontul local, național și european	87
3. Organizarea și integrarea rromilor în structurile sociale și politice ale României	90
Recapitulare	95
Evaluare	96

COMPETENȚE SPECIFICE ȘI ACTIVITĂȚI DE ÎNVĂȚARE

1. Utilizarea adecvată a limbajului istoric în situații noi de comunicare

1.1. Formularea unor texte explicative simple utilizând adecvat termeni specifici

- Lectura comentată a unor surse istorice și etnografice
- Descrierea de documente, imagini, mărturii muzeografice, fotografii
- Relatarea unor evenimente, din surse formale și informale, care au marcat mentalul colectiv al rromilor (se pot evidenția realități specifice comunității locale)
- Realizarea de studii de caz privind realități istorice și etnografice locale

1.2. Formularea unui punct de vedere în urma lecturării unor surse care prezintă puncte de vedere diferite despre aceleași fapte/procese istorice

- Comentarea surselor istorice formale și nonformale cu privire la istoria și etnografia rromilor
- Descrierea unor evenimente istorice, personalități ale rromilor
- Analiza unor realități culturale actuale care pot ajuta în demersul istoric (ex. forme de control și sancțiune intracomunitară)
- Redactarea unor texte în care să se evidențieze atitudinea față de fapte/ evenimente, personalități din trecut

1.3. Redactarea de texte diverse folosind aplicații digitale

- Utilizarea internetului ca sursă de informare în realizarea unor texte despre istoria și cultura rromilor
- Realizarea unei colecții de fotografii despre cultura și istoria rromilor
- Elaborarea unui suport informativ informatic despre anumite aspecte din istoria rromilor sau despre realități culturale specifice neamurilor de romi sau comunității de proveniență

2. Explorarea unei varietăți de surse istorice pentru a explica fapte și evenimente relevante pentru istoria minorității

2.1. Identificarea interacțiunilor dintre diferiți actori implicați într-un eveniment sau proces istoric

- Elaborarea unei prezentări istorice, pe baza surselor istorice diverse
- Dezbaterăa unor fișe de lectură cu temă bine precizată
- Alcătuirea unui plan de dezbateră pe o anumită temă (de exemplu, robia/ dezrobirea)
- Comentarea diferitelor interpretări date faptelor istorice

2.2. Formularea de opinii pornind de la analiza unor surse care prezintă puncte de vedere diferite despre aceleași fapte/procese istorice

- Exerciții de selectare a sensului corect al unor termeni și de analiză critică a acestora: curentul aboliționist, robie/dezrobire, emancipare, abolire, rrom/țigan
- Comentarea unor documente/texte istorice, cu privire la robie și dezrobire, holocaust și dezrobire – formularea unor opinii pro și contra

- Redactarea unor scurte biografii ale unor personalități istorice, din sec. al XX-lea, care au marcat istoria romilor

2.3. Comentarea posibilelor diferențe de atitudine în legătură cu prezentarea aceluiași fapte/procese istorice

- Exerciții de precizare a cauzelor/consecințelor unor fapte/evenimente istorice
- Comentarea unor documente/relatări referitoare la informațiile de detaliu și termenii specifici dintr-un text cu conținut istoric/dintr-o sursă accesibilă
- Participarea la dialoguri pe teme istorice, aducând în discuție informații sau exprimându-și propria părere despre atitudinile unor personalități trecute și contemporane față de romi

3. Valorizarea identității prin participarea la viața comunității

3.1. Descoperirea în diverse surse a componentelor memoriei colective care contribuie la identitatea unei comunități

- Realizarea unor interviuri cu martori ai timpului
- Compararea informațiilor obținute de la diverși martori
- Observarea dirijată a diferitelor tipuri de surse nescrise (clădiri, imagini, cântece etc.) care poartă amprenta unui grup etnic, în timpul lecțiilor desfășurate în școală sau în afara ei

3.2. Promovarea de elemente definitorii ale contextului cultural local care contribuie la patrimoniul național

- Realizarea unui portofoliu despre moștenirea culturală a minorității în localitate
- Prezentarea unor elemente din patrimoniul cultural național care își au originea în localitatea natală sau în imediata vecinătate
- Inițierea unor colaborări cu școli din alte regiuni

3.3. Utilizarea resurselor digitale/multimedia pentru elaborarea și desfășurarea unor proiecte despre trecutul și prezentul comunității

- Realizarea de portofolii pe teme de cultură și istorie locală, folosind internetul și enciclopedii în format electronic ca surse de informare
- Prezentarea rezultatelor investigațiilor referitoare la istoria locală, la evenimente din viața minorităților etc.
- Realizarea de prezentări de grup folosind programe informatice pentru editare, sunet și animație

Unitatea 1 De la robie la emancipare în Europa modernă

- 12** Lecția 1 Curentul aboliționist în societatea românească
- 15** Lecția 2 Legile dezrobirii
- 20** Lecția 3 A doua mare migrație (mijlocul sec. al XIX-lea)
- 22** Lecția 4 Rromii din Basarabia și Bucovina
- 24** Lecția 5 Adunările rromilor de la Cohalm și Ibașfalău (ianuarie și aprilie 1919)
- 29** *Recapitulare*
- 31** *Evaluare*

👁️ Captarea atenției

1. Citiți cu atenție și comentați:

„Reprezentanții poporului francez, considerând că nesocotirea sau disprețuirea drepturilor omului sunt singurele cauze ale nefericirii publice, au hotărât să expună într-o declarație solemnă drepturile naturale, inalienabile ale omului, astfel ca această declarație să le amintească fără încetare drepturile și îndatoririle lor, și că actele puterilor legislativă și executivă trebuie să le respecte. În consecință, Adunarea Națională recunoaște și declară, ... , drepturile următoare ale omului și cetățeanului. Articolul I. Oamenii se nasc și rămân liberi și egali în drepturi...”

(Declarația drepturilor omului și ale cetățeanului,
în fr. *Déclaration des Droits de l'Homme et du Citoyen*,
26 august 1789)

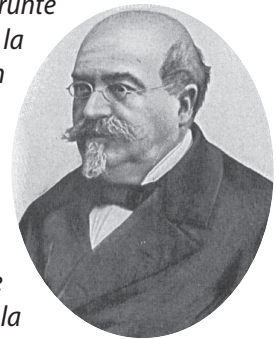

2. **Priviți imaginea.** Aceasta redă robii (țigani) care au trăit în Moldova și Muntenia.

● **Imaginează-ți** că ai putea sta de vorbă cu aceste personaje ilustrate în imagini și scrie o listă de întrebări pe care ai dori să le adresezi.

3. Identificați realități și idei principale care se pot desprinde din textele de mai jos.

a. *Chiar pe ulițele orașului Iași, în tinerețele mele am văzut ființe omenеști purtând lanțuri la mâini sau la picioare, ba unii chiar coarne de fier aninate de frunte și legate prin coloane împrejurul gâtului. Bătăi crude, osândiri la foame și la fum, închidere în închisori particulare, aruncați goi în zăpadă sau în râuri înghețate, iată soarta nenorociților țigani! Apoi disprețul pentru sfințenia și legăturile de familie. Femeia luată de la bărbat, fata răpită de la părinți, copiii ruși de la sânul născătorilor lor și răzlețiți și despărțiți unii de alții, și vânduți ca vitele la deosebiți cumpărători, în cele patru colțuri ale României. Nici umanitatea, nici religiunea, nici legea civilă nu aveau ocrotire pentru aceste nenorocite ființe; era un spectacol grozav, strigător la cer. De aceea, povățuiți de spiritul secolului, de legile omenirii, un număr de boieri bătrâni și tineri au întreprins de a spăla patria lor de rușinea sclaviei.*

(Fragment din Mihail Kogălniceanu,

Dezrobirea țiganilor, ștergerea privilegiilor boierești, emanciparea țăranilor,
discurs rostit la 1 aprilie 1891 în ședința solemnă a Academiei Române)

b. *Formați societăți, declamați, scrieți, lăudați, satirizați, puneți în lucru toate resorturile intelectuale și morale și robia cade, căci e căzută pe jumătate și d-voastră veți fi binecuvântați de generațiile viitoare ca niște adevărați apostoli ai misiei cerești, a frăției și a libertății... Veniți, domnilor, veniți câți ați pus mâna pe condei, porniți de un sentiment nobil, profesori, jurnaliști și poeți, veniți să facem pentru întâia oară o cauză comună, cauza țiganilor și să ne luptăm pentru slobozenia lor... Țiganul întinde mâna și reclamă în numele d-voastră drepturile morale ce vreți în societate și vă adjură în numele datoriiilor ce vă impun aceste drepturi.*

(Fragment dintr-un articol publicat de Cezar Bolliac în „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, 1844, Moldova)

Descoperim, învățăm

Secolul al XIX-lea sau secolul naștunilor s-a caracterizat, la nivel european, printr-un proces de formare a conștiinței naționale și de constituire a statelor naționale. În această perioadă, de profunde transformări politice și la nivelul conștiinței popoarelor, Principatele Române se raportau, lent dar sigur, la valori specifice Iluminismului european. Un nou spirit, european se impunea și în Țările Române încă din secolul al XVIII-lea datorită apariției Iluminismului, care a stat la baza fundamentării unei noi filozofii despre drepturile omului. Și în Țările Române au circulat operele unor gânditori ca Voltaire, Montesquieu, Rousseau, opere cum au fost „Contractul social”, „Declarația de independență”, „Declarația drepturilor omului și cetățeanului”. De asemenea, erau cunoscute evenimente ca Revoluția americană sau Revoluția franceză, propagându-se astfel idei noi democratice despre om și societate. Într-un context de presiune economică și politică a puterilor vecine, în Principate se remarcă un început lent, timid, de „europenizare”, de raportare la principiile epocii, cu efecte benefice în procesul de formare a societății românești moderne. Studiile sau călătoriile de studii ale

tinerilor români în Occident au favorizat acest proces.

O condiție indispensabilă modernizării societății românești începea să devină abolirea instituției robiei. Existența acestei instituții aparține istoriei Țărilor Române până târziu fiind considerată o componentă absolut firească a sistemului social juridic românesc. Se poate afirma că existența acestei instituții, timp de secole, a creat o anumită particularitate a istoriei românești, față de restul Europei. Cu toate transformările care au avut loc în Moldova și Țara Românească, în perioada fanariotă, reformismul dominitorilor greci era departe de politica iluministă a monarhilor europeni, conservatorismul boierilor fiind încă dominant.

În anii premergători revoluției de la 1848, mișcarea aboliționistă devenise o stare de spirit generală în rândul tinerilor boieri români. Argumentele aduse în sprijinul abolirii robiei erau de ordin umanitar, creștin – se invoca Biblia –, dar și de ordin economic, robia fiind considerată nerentabilă pentru o economie modernă. Promotorii ai dezrobirii au fost: Vasile Alecsandri care spunea că „nimic nu-i mai scump și mai slăvit decât libertatea, odorul cel mai neprețuit ce l-a dat Dumnezeu oamenilor”; Mihail Kogălniceanu, care în revista

„Propășirea”, în articolul *Dezrobirea țiganilor*, nr. 5, 6 februarie 1844, făcea o paralelă între sclavia negrilor americani și robia romilor și nota că „toți oamenii se nasc și sânt slobozi”; Ion Câmpineanu, primul boier al țării care și-a eliberat robii – 1834; Alecu Russo care arăta că robia este nerentabilă din punct de vedere economic; Cezar Bolliac, care, în anul 1843, publica poeziile „Fata de boier și fata de țigan” și „Țiganul vândut”, iar în anul 1848, anul revoluției, publica „O țigancă cu pruncul său la Statuia Libertății”; Ion Heliade Rădulescu, ce

publica în anul 1844 „Jupân Ion” – *Domnilor poeți cu ideile veacului, jupân Ion vă poate inspira mai mult decât un rege, fapta lui trebuie să sloboază pe frații lui din robie, trebuie s-o vedeți ca o auroră a zilei cei mari și creștine în care pământul românesc nu va mai cunoaște numele de rob, dacă e Dumnezeu în cer* („Curierul românesc”, nr. 13, 14 februarie 1844); frații Golescu, Costache Negri, Dimitrie Filipescu și mulți alții. Idei noi, aboliționiste, se promovau atât prin presa timpului cât și prin fapte pe măsură.

Aboliționism = mișcare politică apărută la sfârșitul sec. al XVIII-lea, care urmărea desființarea sclaviei

Dicționar

Iluminism = curent de gândire care preconiza înlăturarea nedreptăților sociale

Perioadă fanariotă = perioadă din istoria Moldovei și Munteniei, cuprinsă între anii 1711/1716 – 1821 (anul revoluției lui Tudor Vladimirescu)

Boieri conservatori = mari proprietari de pământ care doreau menținerea vechilor instituții și legi

- Mișcarea aboliționistă și-a făcut loc treptat în societatea românească, promotorii desființării robiei fiind tinerii boieri români școliți în Apusul Europei.
- Modernizarea societății românești nu se putea realiza fără desființarea robiei, care era o reminiscență a societății feudale.

Rețineți

Activități

1. Numiți documentul revoluționar, de la sfârșitul sec. al XVIII-lea, care în spiritul Iluminismului, proclama drepturi și libertăți cetățenești.
2. Cine nu erau de acord cu desființarea robiei?
3. Numiți patru promotori ai dezrobirii și scrieți, la alegere, despre unul dintre ei.
4. Citiți lectura „Jupân Ion” de Ion Heliade Rădulescu sau „Povestea unui galbân” de Vasile Alecsandri și comentați.

Știați că

- Logofătul Gheorghe Sturdza și-a eliberat toți robii, în număr de 900 de suflete, fără a avea o pretenție materială, considerând că dezrobirea „este un pas mare către renașterea socială și morală a patriei”?
- Eufrosin Poteca, un intelectual cu vederi democratice, care a ajuns monah, în anul 1827, într-o cuvântare rostită în ziua de Paști în fața lui Gheorghe Bibescu, domnitorul Munteniei, a cerut eliberarea robilor invocând argumente creștine?
- Numeroși călători străini în țările române arătau condiția socială deplorabilă a sclavilor (robilor)?

Captarea atenției

1. Ce consecințe a avut mișcarea aboliționistă de la începutul sec. al XIX-lea?

2. Citiți fragmentul de mai jos și comentați.

„Înainte ca chestiunea dezrobirii țiganilor să fi intrat în consiliile, în planurile de reformă ale ocârmuitorilor, ea a început a se agita prin însăși inițiativa parțială a stăpânilor de țigani. Mulți din aceștia, și numărul lor din zi în zi sporea, ori în viață, ori mai ales la moarte, își dezrobeau, își iertau țiganii. Întrebuințez cuvântul de iertare, pe care îl găsim în toate actele de dezrobire; dar reforma era prea grea, ea jignea prea multe interese ca să se poată opera cu înlesnire. Erau țiganii domnești și foarte mulți; aceștia constituiau un venit mare în bugetul statului; erau țiganii mănăstirești și ai așezămintelor publice, ale cărora servicii intrau în trebuințele zilnice ale acestor comunități; erau, în fine, țiganii particulari, țiganii boierești, care constituiau personalul de servitori în curțile boierești, bucătari, vizitii, rânđași, feciori în casă, slujnice, bucătărese, cusătorese. Boierii cei bogați aveau chiar capele de muzici sau tarafe de lăutari. Toate aceste funcțiuni se exercitau de țigani; dezrobirea lor era dar combătută de trebuințele zilnice și casnice ale vieții familiilor, de aceea emanciparea nu s-a putut face decât treptat și sub două domnii, atât în Moldova, cât și în Muntenia. Întâia lovire care s-a dat sclaviei a fost legea emancipării țiganilor statului și a mănăstirilor. Dezrobirea s-a făcut mai întâi în Moldova de către domnul Mihail Sturdza, prin două legi din 31 ianuarie 1844, iar în Țara Românească de către domnul Alexandru Ghica, prin o lege din 1845. Această emancipare, deși parțială, era hotărâtoare și pentru emanciparea țiganilor particulari, rămași încă în sclavie. Toate mințile prevăzătoare au înțeles că ora ștergerii sclaviei de pe pământul românesc sosise și că dezrobirea țiganilor particulari nu mai era decât o chestiune de timp”.
(<http://www.partidaromilor.ro/mihail-kogalniceanu-despre-dezrobirea-tiganilor>)

Creație alegorică, Theodor Aman, *Dezrobirea țiganilor*

Tudor Vladimirescu,
tablou de Theodor Aman

Fraților locuitori ai Țării Românești, veri de ce neam veți fi! Nici o prăvilă nu oprește pe om a întâmpina răul cu rău! Șarpele când îți iasă înainte, dai cu ciomagul să-l lovești, ca să-ți aperi viața, care mai de multe ori ni se primejduiește din mușcarea lui. Dar pe balaurii care ne înghit de vii, căpeteniile noastre, zic, atât cele bisericesti, cât și cele politicești, până când să-i suferim a ne suga sângele din noi? Până când să le fim robi? Veniți dar, fraților, cu toții, cu rău să pierdem pe cei răi, ca să ne fie nouă bine!

Vechiul lui Dumnezeu, prea puternicul nostru împărat, voește ca noi, ca niște credincioși ai lui, să trăim bine. Dar nu ne lasă răul ce ni-l pun peste cap căpeteniile noastre! [...]

(Fragment – *Proclamația de la Padeș*, 23 ianuarie 1821)

3. Comentați fragmentul din *Proclamația de la Padeș* și exprimă-ți opinia cu privire la apelul de revoltă socială lansat de Tudor Vladimirescu.

Descoperim, învățăm

Dezrobirea a reprezentat un proces complex, care a durat două decenii, fiind integrată într-o evoluție de ansamblu a Principatelor Române spre direcția modernizării. Revoluția lui Tudor Vladimirescu, de la 1821, care a pus capăt domniilor fanariote, a constituit un prim pas în efortul de definire social-economică și politică modernă pentru Țările Române. Modernizarea instituțională a Munteniei și a Moldovei a început cu Regulamentele Organice, acte care au însemnat primele documente cu caracter constituțional în Țările Române. Adoptate în timpul ocupației rusești, ca urmare a războiului ruso-turc din anii 1828-1829 și Tratatului de pace de la Adrianopol, Regulamentele Organice stabileau elemente de progres pentru societatea românească. Robia era menținută și era privită ca mijloc de lichidare a nomadismului și de sedentarizare pentru robii care aparțineau statului.

Prima lege care a desființat robia unei categorii de romi a fost adoptată în Țara Românească, în vremea domnitorului Gheorghe Bibescu (1843-1848), la 22 martie 1843. Prin această lege, robii statului care plăteau impozit administrației *Vorniciei temnițelor* erau trecuți sub administrația civilă. Această lege se referea doar la *țigani* statului. Astfel la 11 februarie 1847, domnitorul Gheorghe Bibescu propune eliberarea din robie și a robilor care aparțineau bisericii, respectiv mitropoliei, episcopiiilor, mănăstirilor și metocurilor și ai oricărui alt așezământ public. Legea nu

prevedea acordarea de despăgubiri. Persoanele eliberate deveneau cetățeni plătitori de impozit, sumele rezultate urmând să servească la răscumpărarea robilor pe care se presupunea că boierii îi vor vinde statului în vederea eliberării.

a. Primele demersuri în desființarea robiei

În Moldova, la 31 ianuarie 1844, la propunerea domnitorului Mihail Sturdza (1834 -1849), a fost adoptată *Legea pentru regularizarea țăganilor mitropoliei, a episcopiiilor și mănăstirilor în deobște*. În urma acestei legi, robia mănăstirească sau bisericească era desființată. De asemenea, aveau dreptul să se căsătorească cu locuitorii români. Impozitele adunate de la noii plătitori de impozit urmau să se constituie într-un fond special destinat răscumpărării robilor pe care particularii îi scoteau la vânzare.

În luna următoare, la 14 februarie 1844, domnitorul Mihail Sturdza a obținut legea prin care „*țigani*” statului, indiferent de modul de existență al acestora, nomazi sau sedentari, deveneau oameni liberi, cu aceleași drepturi ca ale celorlalți locuitori liberi ai țării. Din păcate, mai rămâneau în robia boierilor un număr important de romi. În vederea stimulării procesului de sedentarizare sunt adoptate facilități precum: scutire de bir timp de un an, iar de celelalte îndatoriri timp de trei ani. Aceste facilități vizau și romii sedentarizați.

b. Dezrobirea în timpul Revoluției de la 1848-1849

Revoluția română de la 1848-1849 s-a încadrat în mișcarea revoluționară europeană, având drept cauze acutizarea

„Poporul român leapădă de la sine neomenia și rușinea de a ține robi, și declară libertatea țiganilor particulari. Cei care au suferit până acum rușinea păcatului de a avea robi sunt iertați de Poporul român; iar Patria, ca o mumă bună, din vistieria sa va despăgubi pe oricine va reclama că a avut pagubă de la această faptă creștinească”. (*Proclamația revoluționară de la 11 iunie 1848*)

contradicțiilor sociale și necesitatea soluționării problemei naționale.

Revoluționarii români, care erau și militanți abolitioniști, s-au exprimat clar pentru anularea robiei. Dezrobirea, alături de susținerea împrumutării țăranilor, reprezenta o componentă prioritară în programele revoluționare. În Țara Românească, prin Proclamația de la Islaz, adoptată la 9/21 iunie 1848, la punctul 14, se declara *desrobirea țiganilor prin despăgubire* (*Anul 1848 în Principatele Române. Acte și documente*, București, 1902, p.49).

Bilet de dezrobire, 1848

Guvernul revoluționar de la București acționa prin Comisii speciale care erau însărcinate cu rezolvarea unor probleme distincte pentru societatea românească. Astfel, funcționa și *Comisia pentru liberarea robilor* formată din Ioasa Znogoveanu, Cezar Boilliac și Petrache Poenaru. Au fost date „20.000 bilete de slobozenie”.

Din păcate, intervenția armatei otomane a determinat revenirea la situația de dinaintea declanșării revoluției, așadar la continuarea statutului de robi pentru mulți rromi. Desființarea robiei, figurează și în programul revoluționar elaborat de Mihail Kogălniceanu, „*Dorințele Partidei Naționale*

din Moldova”, publicat la Cernăuți, în Bucovina, în august 1848.

c. Ultimul act al dezrobirii rromilor.

După revoluție, domnitorii care s-au succedat la conducerea Țărilor Române, până la dubla alegere a lui Alexandru Ioan Cuza (ianuarie 1859), au fost promotori și realizatori ai dezrobirii.

La sfârșitul Războiului Crimeei, un adevărat război european care a angrenat puterile europene, în contextul „problemei orientale”, și a lucrărilor Congresului de Pace de la Paris (1856), în Principatele Române se dezbătea ca o prioritate majoră pentru evoluția socială următoare, dezrobirea țiganilor.

În **Moldova, domnitorul Grigore Alexandru Ghica** (1849-1856), s-a adresat Sfatului Administrativ al țării privind necesitatea dezrobirii. Domnitorul considera că abolirea sclaviei era o reformă care deriva „din înseși legile umanității” și care „privește mai ales demnitatea țării”. Consiliul Administrativ Extraordinar al Moldovei a însărcinat pe Mihail Kogălniceanu și Petre Mavrogheni cu elaborarea proiectului de lege privind dezrobirea „particularilor”.

Astfel, la **22 decembrie 1855** se adoptă „**Legiuirea pentru desființarea sclaviei, regularea despăgubirei și trecerea Emancipașilor la dare**”.

Proprietarii urmau să primească o despăgubire de 8 galbeni, pentru lingu-rari și vătrași și de 4 galbeni pentru lăieși.

În Moldova s-au înregistrat mulți boieri care au renunțat la despăgubire, respectiv 264 boieri, în timp ce 334 de proprietari au solicitat despăgubiri. Numărul foștilor robi, pentru care statul trebuia să plătească despăgubiri era de 16.023 vătrași și 4.566 lăieși. (Viorel Achim, *Țigani în istoria României*, Editura Enciclopedică București, 1998, p.87).

În **Țara Românească, domnitorul Barbu Știrbei** (1849-1856), a fost un promotor al modernizării țării. La 22 noiembrie 1850, emitea un decret

prin care interzicea ca familiile de robi să mai fie despărțite prin vânzare sau donație. Domnitorul considerând robia „o monstruozitate”. La **8/20 februarie 1856**, se adoptă **„Legiuirea pentru emancipația tuturor țăganilor din Prințipatul Românesc”**. Proprietarilor li se acorda o despăgubire de 10 galbeni pentru fiecare individ.

Astfel se încheia ultimul act al dezrobirii în Țările Române. Abolirea robiei rromilor, proces început în prima jumătate a secolului al XIX-lea, a durat circa trei decenii. Fiind asemuită cu „dărâmarea Bastiliei la români”, a fost reforma care a marcat ruperea de vechea orânduire feudală și îndreptarea societății românești spre modernitate.

Vornicia temnițelor

= instituție a statului asemănătoare Ministerului de Interne

Metoc = mănăstire mică subordonată unei mănăstiri mai mari

Dajnic = persoană care plătea impozit la stat

„Problema orientală” = criză a Imp. Otoman care a generat o serie de războaie ruso-austro-turce

Emancipare = eliberare

Abolire = interzicere, desființare

Dicționar

- Eliberarea rromilor din robie a fost un proces care s-a desfășurat în mai multe etape datorită opoziției exprimate de mari boieri și mănăstiri.
- Inițial au fost eliberați robii care aparțineau statului și bisericii, până la revoluția de la 1848, apoi și robii particulari.
- Dezrobirea a constituit o componentă inevitabilă pentru modernizarea societății românești.
- În urma eliberării din robie, rromii au devenit cetățeni liberi.

Rețineți

1. Enumerați principalele momente ale dezrobirii.

2. Care este opinia voastră cu privire la faptul că eliberarea rromilor din robie s-a realizat în trei etape?

3. Numiți domnitorii Moldovei și Munteniei care au realizat dezrobirea.

4. „Pentru proprietarii care vor aduce ofrandă, dăruind libertatea țăganilor fără despăgubire, se va ținea osebیتă condică în care se vor înscrie numele lor cu litere de aur, și se va păstra în împătrit un exemplar: unul la Mitropolie în arhivă, iar celelalte trei la episcopii. O zi de solemnitate publică se va hotărî în care să se celebreze pe fiecare an în eternitate acest Articol: al desființării sclaviei din principat. În această zi se va face slujbă în toate bisericile și se vor citi numele tuturor acelor binefăcători care vor fi dăruit liberarea sclavilor, chemându-se pentru dăruirii binecuvântarea cerescului Părinte”. (Art. 7 din *Legiuire pentru emancipația tuturor țăganilor din Prințipatul Românesc*)

Activități

Pe baza acestui document precizați:

a. la ce principat se face referire în text?

b. ce înseamnă „liberarea țăganilor fără despăgubire”?

5. Pornind de la această poezie exprimă-ți opinia cu privire la noțiunea de libertate. Despre ce provincie istorică românească se amintește în poezie?
6. Aflați informații despre legătura dintre poetul Vasile Alecsandri și dezrobirea rromilor.

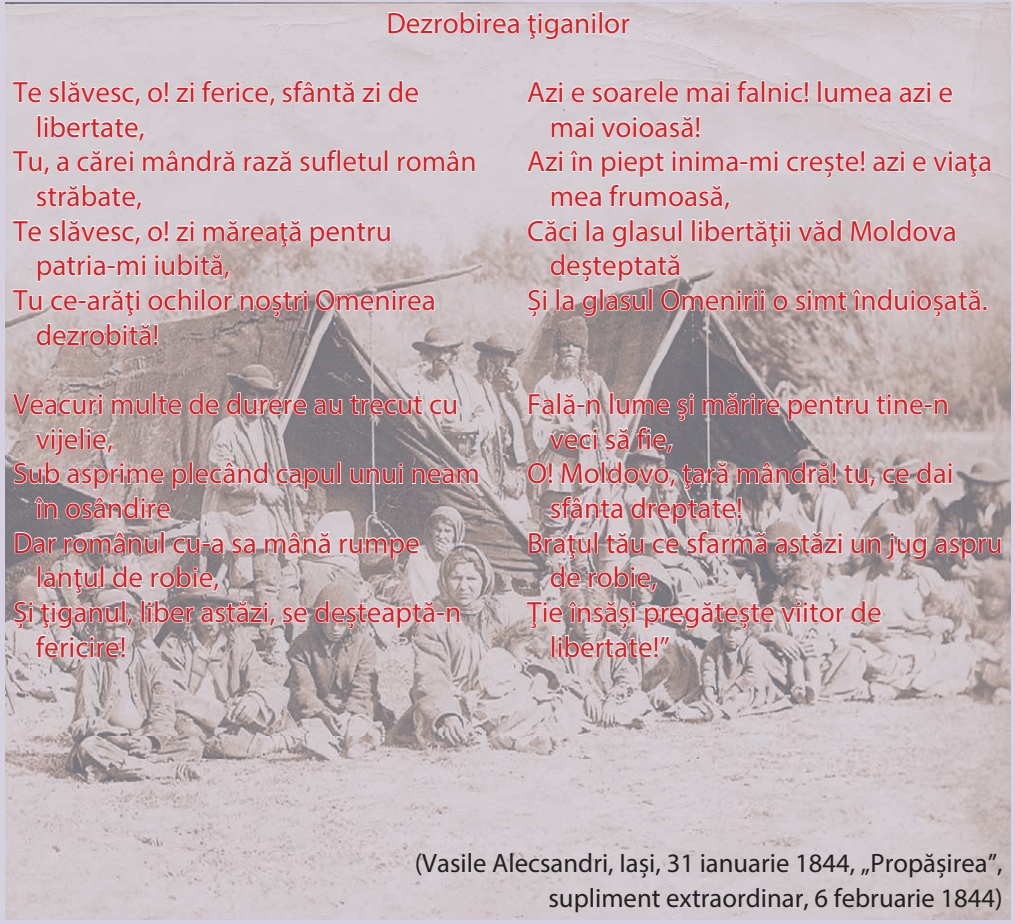
Dezrobirea țăganilor

Te slăvesc, o! zi fericite, sfântă zi de libertate,
Tu, a cărei mândră rază sufletul român străbate,
Te slăvesc, o! zi măreață pentru patria-mi iubită,
Tu ce-arăți ochilor noștri Omenirea dezrobită!

Veacuri multe de durere au trecut cu vijelie,
Sub asprime plecând capul unui neam în osândire
Dar românul cu-a sa mână rumpe lanțul de robie,
Și țăganul, liber astăzi, se deșteaptă-n fericire!

Azi e soarele mai falnic! lumea azi e mai voioasă!
Azi în piept inima-mi crește! azi e viața mea frumoasă,
Căci la glasul libertății văd Moldova deșteptată
Și la glasul Omenirii o simt înduioșată.

Fală-n lume și mărire pentru tine-n veci să fie,
O! Moldovo, țară mândră! tu, ce dai sfânta dreptate!
Brațul tău ce sfarmă astăzi un jug aspru de robie,
Ție însăși pregătește viitor de libertate!”

(Vasile Alecsandri, Iași, 31 ianuarie 1844, „Propășirea”, supliment extraordinar, 6 februarie 1844)

? Știați că

- Mănăstirea Cozia, ctitorită de domnitorul Mircea cel Bătrân, a avut cei mai mulți robi din Țara Românească?
- Theodor Codrescu a tradus romanul *Coliba unchiului Tom*, de Harriet Beecher Stowe, pentru a sensibiliza opinia publică față de sclavie?
- Domnitorul Moldovei, Gheorghe Alexandru Ghica, marcat fiind de tragismul unei povești de dragoste dintre un țăgan și o franțuzoaică, a grăbit proiectul de lege care prevedea dezrobirea?
- În Țările Române robia a fost o realitate istorică timp de aproximativ 500 de ani?

Captarea atenției

1. Citiți cu atenție textul a. și identificați un motiv al migrației rromilor în afara spațiului românesc.
2. Citiți textul b. Cum se prezenta societatea românească, după anul 1859? Reformele adoptate au influențat existența rromilor?

a. Legiferarea dezrobirii, pe parcursul a trei decenii, a reprezentat un factor important în procesul de retrasare a existenței rromilor pe teritoriul românesc. Modul în care s-a gândit rezolvarea dezrobirii a influențat existența ulterioară a foștilor robi. Principatele Române nu au gândit modalități clare și favorabile de integrare în societate a foștilor robi, fapt care a determinat ca un număr mare de rromi să nu se poată încadra în tiparele sociale prefigurate de legislația dezrobirii, o legislație care puna practic accent doar pe principiul eliberării fără a ține seama de crearea unor condiții normale de existență socio-economică pentru foștii robi. Soluția, pentru cei mai mulți, a fost pribegia. Mulți dintre foștii robi revin la un mod de viață nomad, fapt care favorizează migrația către Europa apuseană.

b. „Reforma emancipatrice a avut în curând efectele sale salutare: afară de țiganii lăieși, care încă trăiesc în parte sub șatră, și afară de ursari, care fac încă meseria de a domestici fiarele sălbatice, dar totuși se dau lucrului pământului, mai toți astăzi din celelalte clase de țigani s-au contopit în masa națiunii, și ei nu se mai cunosc decât prin fața lor smolită și asiatică și prin vivacitatea imaginațiunii lor; altmintrelea noi îi găsim în toate clasele societății noastre. Deși de la proclamarea emancipațiunii nu sunt încă îndepliniți 50 de ani, țiganii ne-au dat industriași, artiști, ofițeri distinși, buni administratori, medici și chiar oratori parlamentari. Mă opresc aici. Sunt sigur că părinții noștri, dacă s-ar scula din mormânt, văzând progresele ce au făcut sufletele țigănești emancipate de dânzii, nu s-ar căi de reforma umanitară proclamată de ei”. (Mihail Kogălniceanu, *Dezrobirea țiganilor*, 1891, cititi tot discursul aici: ro.wikisource.org)

Descoperim, învățăm

După abolirea sclaviei, mulți dintre rromi au revenit la un mod de viață nomad sau au continuat acest mod de existență, deoarece practicarea meseriilor tradiționale implica deplasarea dintr-o localitate în alta. Începând cu anul 1893, pentru a se putea deplasa dintr-un sat în altul, rromii aveau nevoie de o autorizație specială. De la sfârșitul secolului al XIX-lea, un număr impresionant de rromi nomazi din statul român creat la 1859, au fost nevoiți să migreze spre Europa Centrală și Apuseană sau în Rusia.

Rromii sedentari erau așezați la marginea satelor, unde apar așa-numitele „țigăanii” sau la periferia orașelor. În general practicau agricultura sau erau fierari. Principala problemă a acestora era lipsa pământului, a animalelor necesare practicării agriculturii și a inventarului agricol. Practic cei mai mulți sunt țărani cu statut de clăcași, de muncitori cu ziua pe pământurile moșierilor.

Vechii nomazi care cutreierau spațiul românesc și statele învecinate întâmpină dificultăți tot mai mari în încercarea de a reveni în România datorită noilor realități politice, a necesității de a deține pașapoarte. Conform Legislației

României moderne, cei care intrau în țară trebuiau să dețină acte în regulă și o sumă de bani care să asigure o ședere de 6 luni. Legea Poliției Rurale din decembrie 1868 acorda dreptul autorităților administrative comunale rurale de a accepta sau nu primirea rromilor. Consiliile comunale, în funcție de nevoile economice avute, permiteau nomazilor să se instaleze pe pământurile comunelor.

În această perioadă, grupuri însemnate de rromi nomazi din România, ajungeau în America, Australia și Africa de Sud, ca emigranți. Ei erau independenți din punct de vedere economic, își câștigau existența în urma comerțului cu

obiecte fabricate de ei și prin reparațiile făcute, prin așezările pe unde treceau, la obiecte de uz casnic și profesional. Cum toată averea lor era reprezentată de căruțele cu coviltir, le-a fost relativ ușor să părăsească România și să se plece spre alte meleaguri.

Familie de rromi nomazi (Moldova), 19 iulie 1837. Desen de Raffet, 1839

Dicționar

Migrație = deplasare în masă de pe un teritoriu pe altul, determinată de factori economici, sociali, politici etc.

Emigranți = persoane care emigrează, care pleacă dintr-un teritoriu

Legislație = totalitatea legilor unei țări sau ale unui domeniu juridic

- Migrația rromilor a avut o aploare deosebită din cauza dificultăților economice pe care le-au cunoscut după eliberarea din robie. Migrația s-a realizat pe un areal teritorial foarte mare, atât în Europa cât și peste ocean.

Rețineți

? Știați că

- Cel mai numeros grup de rromi care au migrat în această perioadă a fost grupul căldărarilor?

1. Precizați ce grupuri de rromi au migrat din România, după dezrobire?
2. Analizați harta geopolitică a lumii și identificați continentele unde au ajuns rromii nomazi din România în procesul de emigrație.
3. Realizați o investigație, prin interviuri cu martori din familie sau comunitate care au cunoscut perioada de după Revoluția română din decembrie 1989, când mulți rromi au fost în situația de a emigra în Europa. Se poate asemăna migrația rromilor de la sfârșitul secolului al XIX-lea cu plecarea rromilor din România după 1989?

Activități

Răspândirea rromilor pe Glob, după 1860

👁️ Captarea atenției

1. Analizați harta și identificați cele două provincii Basarabia și Bucovina.
2. Citiți textul de mai jos și răspundeți la cerințele următoare:

- a. Precizați anii în care cele două provincii au fost pierdute de Moldova.
- b. Numiți criza care a debutat la sfârșitul sec. al XVII-lea, în urma căreia s-au desfășurat războaiele ruso-austro-turce.

Bucovina sau „Țara pădurilor de fag” a făcut parte din Moldova până la anul **1775**, reprezentând teritoriul de nord-vest al acestei provincii istorice românești.

În anul 1774, după încheierea războiului ruso-turc și a Tratatului de la Kuciuk-Kainargi, austriei au dus negocieri cu Imperiul Otoman în vederea obținerii unui teritoriu în nord-vestul Moldovei. Domnitorul Moldovei, fanariotul Grigore al III-lea Ghica, s-a opus anexării părții de nord-vest a Moldovei de către **Imperiul Habsburgic**, atitudine pe care a plătit-o cu viața, fiind asasinat de turci.

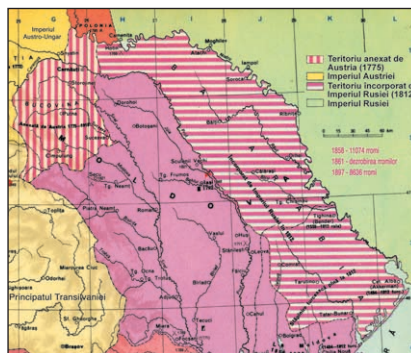
Basarabia (Republica Moldova de astăzi) este un teritoriu care a aparținut statului medieval Moldova, întocmai ca și Bucovina, reprezentând teritoriul dintre râurile Nistru și Prut. În urma războiului ruso-turc din anii 1806-1812, încheiat cu Tratatul de pace de la București din anul **1812**, **Rusia** a anexat acest teritoriu al Moldovei.

🔧 Descoperim, învățăm

În urma anexării **Bucovinei** la Imperiul Habsburgic, noua administrație a preluat și instituția robiei. În Imperiul Habsburgic, prin împărăteasa Maria Tereza (1740-1780) și fiul său, Iosif al II-lea, fusese instaurat un regim monarhic iluminist, constând în intervenția statului în organizarea socială. Era epoca despotismului luminat. Împăratul Iosif al II-lea nu a acceptat realitatea specifică Moldovei medievale, astfel că la 19 iunie 1783 a emis Ordinul de la Cernăuți prin care desființa robia. În Bucovina

Imagine din Cernăuți, pe la 1918

Situația rromilor din Basarabia și Bucovina în a doua jumătate a sec. al XIX-lea

exista un număr important de robi, din cauza numărului mare de mănăstiri care dețineau „țigani”. În 1775, existau 500 de familii de robi sedentari și 300 de familii de romi nomazi, însumând un procent de 4,6% din totalul populației provinciei. Măsura dezrobirii a fost acceptată cu greu de boierii moldoveni și de mănăstiri, astfel că abia către anul 1790 instituția robiei dispăre în Bucovina.

Foștii robi deveneau cetățeni cu drepturi depline, având obligații și plătind impozite la fel ca țărani. Lipsa pământului pe care să-l aibă în proprietate și să-l lucreze a determinat

ca unii rromi să rămână pe moșia fostului stăpân pentru a munci ca țărani clăcași, în timp ce alții și-au continuat modul de viață nomad. Curtea Imperială a adoptat măsuri pentru stoparea acestui mod de viață, astfel că la sfârșitul secolului al XIX-lea, nomadismul dispărea din Bucovina.

După anexarea **Basarabiei** la Imperiul Rus, robia s-a menținut. Cei mai mulți dintre robi duceau un mod de viață nomad, îndeletnicindu-se cu meseriile tradiționale știute: fabricarea obiectelor din fier, din lemn, a diferitelor obiecte de uz casnic. Imperiul Rus a încercat sedentarizarea rromilor nomazi prin așezarea acestora în sate. Li s-au dat pământ, bani și grâu pentru semănat pământul, fiind scutiți de impozite pe o perioadă de patru ani. Încercarea de a-i transfor-

ma în țărani nu a dat rezultatele scontate, mulți rromi refuzând noul mod de viață. În anul 1839 erau 1135 de familii de rromi nomazi care aparțineau țarului și după 20 de ani 5615 robi ai statului și 5459 de robi ai boierilor. Dintre aceștia, 2978 erau robi de curte și 2481 erau nomazi. În anul 1861 se realizează dezrobirea rromilor care aparțineau boierilor, în urma unei legi prin care se desființa și șerbia țăranilor de pe tot cuprinsul Imperiului Rus. Numărul rromilor a scăzut treptat, atât datorită asimilării cât și emigrării multora dintre ei, astfel că la sfârșitul secolului al XIX-lea, în Basarabia mai erau 8636 de rromi, adică 0,5% din populația provinciei (Viorel Achim, Țiganii în istoria României, Editura Enciclopedică București, 1998, p.114).

Dicționar

Despotism luminat = Curent de idei și practici politice din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, specifice mai ales monarhiilor din centrul și estul *Europei*, care îmbina formele feudale de guvernare cu noile idei ale filosofiei *luminilor*. Din această simbioză a rezultat un ansamblu de reforme

Tar = titlu acordat monarhului (împărat)

Șerbie = condiția de dependență a țăranului de stăpân

- Bucovina și Basarabia au fost anexate de Imperiile vecine, Habsburgic și Rus, în contextul „problemei orientale” care a generat mai multe războaie ruso-austro-turce.
- În Bucovina, robia a fost desființată de împăratul Iosif al II-lea.
- În Basarabia, robia s-a păstrat până în anul 1861.

Rețineți

? Știați că

- În Bucovina, autoritățile austriece de la Cernăuți le-au interzis boierilor moldoveni să-și bată robii de față cu toată lumea, socotind că e un obicei barbar? O delegație a acestora a obținut permisiunea de a-i bate, dar numai „în grădina din dosul casei”.
- Prima schiță științifică despre rromii basarabeni aparține lui C. Hanațki?

1. Precizați în ce context Bucovina și Basarabia au

Activități

- intrat în componența imperiilor vecine.
- Numiți domnitorul fanariot care s-a opus anexării Bucovinei la Imperiul Habsburgic.
- Ce împărat habsburgic a desființat instituția robiei în Bucovina?
- Utilizând resurse multimedia, realizați o prezentare despre etniile care trăiesc astăzi în Bucovina și Basarabia.

👁️ Captarea atenției

Textul Rezoluției Adunării Naționale de la Alba Iulia:

Rezoluțiunea Adunării Naționale de la Alba Iulia din 18 Noiembrie/1 decembrie 1918.

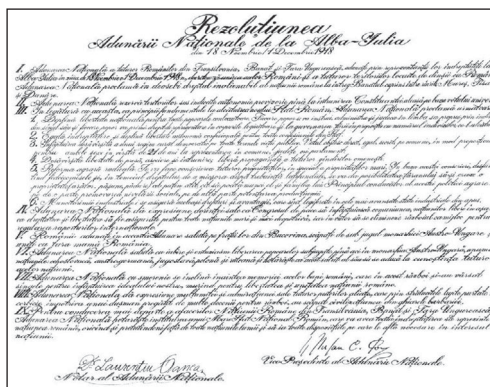
I. Adunarea Națională a tuturor Românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească, adunați prin reprezentanții lor îndreptățiți la Alba-Iulia în ziua de 18 Noiembrie/1 decembrie 1918, decretează unirea acelor români și a tuturor teritoriilor locuite de dânsii

cu România. Adunarea Națională proclamă îndeosebi dreptul inalienabil al națiunii române la întreg Banatul cuprins între râurile Mureș, Tisa și Dunăre.

II. Adunarea Națională rezervă teritoriilor sus indicate autonomie provizorie până la întrunirea Constituintei aleasă pe baza votului universal.

III. În legătură cu aceasta, ca principii fundamentale la alcătuirea noului Stat Român, Adunarea Națională proclamă următoarele:

1. **Deplină libertate națională pentru toate popoarele conlocuitoare. Fiecare popor se va instrui, administra și judeca în limba sa proprie prin indivizi din sânul său și fiecare popor va primi drept de reprezentare în corpurile legiuitoare și la guvernarea țării în proporție cu numărul indivizilor ce-l alcătuiesc.**
2. **Egală îndreptățire și deplină libertate autonomă confesională pentru toate confesiunile din Stat.**
3. **Înfăptuirea desăvârșită a unui regim curat democratic pe toate tărâmurile vieții publice. Votul obșteșc, direct, egal, secret, pe comune, în mod proporțional, pentru ambele sexe, în vârstă de 21 de ani la reprezentarea în comune, județe ori parlament.**
4. **Desăvârșită libertate de presă, asociere și întrunire, liberă propagandă a tuturor gândurilor omenești.**
5. **Reforma agrară radicală. Se va face conscrierea tuturor proprietăților, în special a proprietăților mari. În baza acestei conscrieri, desființând fidei-comisele și în temeiul dreptului de a micșora după trebuință latifundiile, i se va face posibil țăranului să-și creeze o proprietate (arător, pășune, pădure) cel puțin atât cât să poată munci el și familia lui. Principiul conducător al acestei politici agrare e pe de o parte promovarea nivelării sociale, pe de altă parte, potențarea producțiunii.**
6. **Muncitorimei industriale i se asigură aceleași drepturi și avantajii, care sunt legiferate în cele mai avansate state industriale din Apus...**

1. În perioada 1914-1918, s-a desfășurat primul război mondial. Apelând la surse de informare multimedia, aflați:

- a. Cele două alianțe politico-militare care s-au aflat în război.
- b. În ce an a intrat România în război și care a fost factorul determinant?
- c. Provinciile istorice românești care s-au unit cu Regatul Român în anul 1918.

2. Identificați principiul stabilit de Rezoluția Unirii, cu referire la drepturile popoarelor. Comentați!

Descoperim, învățăm

La sfârșitul primului război mondial, imperiile multinaționale se destrămau (Imperiul Rus, Imperiul Austro-Ungar, Imperiul Otoman). Pe ruinele acestor imperii, apăreau noi state naționale. În noul context, se definea și procesul de constituire a statului național român, în urma actelor unirii Basarabiei (27 martie 1918), Bucovinei (15 noiembrie 1918) și a Transilvaniei cu Maramureș, Crișana și Banat.

Unirea Transilvaniei cu România s-a decis în cadrul unei Adunări Naționale. Lucrările Marii Adunări Naționale s-au desfășurat în ziua de 18 noiembrie/1 decembrie 1918 în incinta Casei Armatei (austro-ungare), viitoarea Sală a Unirii din Alba Iulia. Cei 1228 de delegați ai românilor „din Transilvania, Banat și Țara Ungurească” au votat o rezoluție care „decretează unirea acelor români și a tuturor teritoriilor locuite de dânzii cu România. Adunarea Națională proclamă îndeosebi dreptul inalienabil al națiunii române la întreg Banatul cuprins între râurile Mureș, Tisa și Dunăre” și proclamă libertatea, egalitatea și autonomia pentru toate confesiunile religioase, libertatea presei, votul universal și reprezentare proporțională în parlament, precum și o reformă agrară radicală. Rezoluția Unirii a fost citită de Vasile Goldiș în prezența celor peste 100.000 de participanți.

Imediat după unire, au apărut primele acțiuni ale rromilor în spiritul emancipării și recunoașterii ca minoritate națională. Aceste manifestări au plasat minoritatea rromă printre primele minorități ale Transilvaniei care și-au exprimat adeziunea față de România Mare, dar și speranța într-o viață mai bună. Primii care și-au exprimat adeziunea față de actul unirii de la Alba Iulia, au fost sașii. La 8 ianuarie

1919, Comitetul Central Săsesc împreună cu Consiliul Național Săsesc s-au întrunit la Mediaș și au adoptat o rezoluție în care și-au exprimat adeziunea: *Poporul săsesc din Transilvania se pronunță, conform principiilor de autodeterminare, pentru unirea Transilvaniei cu România. Salută poporul român și îl felicită pentru îndeplinirea idealurilor sale naționale. Poporul săsesc ia act nu numai de un proces istoric de importanță mondială, ci și de dreptul legitim al poporului român pentru unire și formarea unui stat*, spunea proclamația de la Mediaș, care sublinia și faptul că „pe deplin conștient, poporul săsesc se consideră, de acum înainte, ca parte a statului român; el consideră pe fiii și fiicele sale ca cetățeni ai acestui stat”. (<https://www.revistasinteza.ro/sasii-marea-unire-si-marul-de-transilvania>).

În acest context, rromii din Transilvania dau dovadă de spirit de mobilizare și conștiință etnică reușind să provoace mai multe adunări în cadrul cărora și-au exprimat adeziunea față de unire. Dacă pentru celelalte minorități procesul de reprezentare era mult mai simplu, având șansa de a avea organizații reprezentative, la rromi realitatea era diferită, fapt care impresionează prin amploarea acestor adunări.

Istoricul Petre Matei a surprins primele manifestări ale rromilor din Transilvania, din prima jumătate a anului 1919, când au demonstrat sentimente de unitate și de asumare a conștiinței etnice.

Pe 16 ianuarie 1919, a avut loc la Rupea (Rupea era denumită în limba maghiară Kohalom, de aici și varianta românească **Cohalm**), **Adunarea Țiganilor din județul Târnava Mare**. Rromii care au inițiat acest eveniment s-au organizat într-un „Comitet Aranjator, Țiganii din Homorod”. „Comitetul Aranjator” a publicat anunțuri în presă prin care adresau invitația către

rromi de a participa la „marea adunare țigănească ce se va ține joi în 16 ianuarie în sala Schlosser din Cohalm la ceasurile 9 înainte de amiază”.

Se dorea o prezență numeroasă, astfel încât să se asigure reprezentativitate și legitimitate adunării: *Vă rugăm, fraților, de a lua parte în număr cât se poate de mare la prima noastră adunare țigănească de care adunare atârnă soarta tristei noastre vieți. Fraților! Nu băgați în seamă nici o osteneală. Toți țiganii din împrejurimile noastre să fie la această adunare, tineri și bătrâni. Scopul adunării noastre este de a spune lumii tot ceea ce am suferit de sute de ani noi țiganii.* Rromii organizatori ai Adunării, își propuneau *a ruga pe Onoratul Comitet Național Român a ne lua și pe noi țiganii sub scutul Domniei lor* („Gazeta poporului”, Un manifest al țiganilor, an II, 9 februarie 1919, nr. 6, p. 8).

La Rupea s-au strâns cca. 800 de rromi care au cerut „drepturi egale, colonizarea cortorariilor, îngrijirea invalizilor și văduvelor, pământ, să fie reprezentați în reprezentanța comunală”. Aceste solicitări au fost înaintate Consiliului Dirigent al Transilvaniei care l-a mandatat pe prefectul județului Târnava Mare să-i informeze pe liderii Adunării de la Cohalm, George Molnar și George Crițeanu, că s-a luat notă de dezideratele lor: *Dlui Prefect al comitatului Târnava Mare. Sighișoara. [...] Să binevoiți a încunoștința pe reprezentanții George Molnar și George Crițeanu că: 1. Toți cetățenii vor fi egal îndreptățiți; față de țigani nu se face nici o deosebire; 2. Colonizarea cortorariilor la un timp mai potrivit se va rezolva; 3. Despre invalizi și văduvele lor se va îngriji în conformitate cu invalizii și văduvele tuturor cetățenilor; 4. În reprezentanța comunală vor fi reprezentate și minoritățile; 5. Cererea lor referitoare la împărțirea pământului*

s-a transpus Resortului agriculturii. (Petre Matei, *Adunările țiganilor din Transilvania din anul 1919 [III], Revista Istorică, N.S., XXII [2011], 1-2, pp. 135-152).*

În luna aprilie 1919 astfel de întruniri ale rromilor din Transilvania vor continua, unele având un caracter local. În cadrul lor au fost adoptate memorii prin care semnatarii își exprimau adeviziunea și credința față de România și de familia regală, precum și speranța într-o viață mai bună.

La **27 aprilie 1919, la Dumbrăveni** s-a desfășurat cea mai importantă **Adunare a rromilor din Transilvania**, deoarece față de adunarea de la Cohalm care avea un caracter județean, acum erau prezenți rromi din mai multe județe ale Transilvaniei având calitatea de delegați desemnați de comunitățile lor.

Iată în continuare textul memoriului publicat de liderii comunității rome din Transilvania:

Subsemnații, reprezentanți ai țiganilor români transilvăneni, îndemnați de dragostea noastră față de neamul românesc și față de noua noastră patrie, România Mare, declarăm sărbătorește și pentru totdeauna și totodată ne și rugăm cu supunere ca să ni se împlinească și nouă, celor oropsiți pînă acuma, dorințele noastre.

Art. I Atît noi cît și urmașii noștri, să fim considerați ca cei mai supuși și credincioși fii și cetățeni ai României Mari, conform punctului I al hotărîrii aduse în Adunarea Națională Românească ținută la Alba Iulia (18 noiembrie/1 decembrie 1918).

Art. II Ca fii și cetățeni ai marii națiuni române, nevoind și neputînd fi considerați ca popor străin în țară străină, după cum am fost considerați de veacuri, ne rugăm:

1. Să fim primiți în sînul marelui popor român, nu numai cei cu limbă, port și datine românești, ci și ceilalți locuitori de origine țigănească care și-au pierdut acest carac-

ter, aflători în toate ținuturile Ardealului, Banatului și părțile ungurești alipite acum României Mari.

2. De asemeni, ne rugăm ca de aici înainte, în toate actele oficiale românești să nu se mai folosească pentru noi și următorii noștri numirea (poreclă) ca batjocură „țigan” ci aceasta, dacă nu se șterge cu totul chiar din uzul oficial, să se circumscrie cu o altă denumire care se va afla de corespunzătoare.

3. Conform hotărârii punctului 3 al Adunării Naționale Românești de la Alba Iulia: – să fim și noi considerați întrutoate egali în drepturi și în datorii cu ceilalți români din România Mare, prin urmare să fim și noi și urmașii noștri instruiți, și administrați, și judecați în limba și după legile românești. – să fim primiți la toate oficiile de stat și bisericești-culturale și nu ca pînă acum în Ungaria.

4. Conform legilor ce se vor aduce pentru împroprietărirea celor fără pămînt să fim și noi și urmașii noștri împărtașiți din pămîntul care se va împărți (arător, pășune, pădure), între cetățenii României, vrednici pentru aceasta, spre a putea avea și noi și urmașii noștri vatra noastră și moșia care să ne lege pentru totdeauna de moșia românească pentru care și înaintașii noștri au muncit, pătit și sîngerat și pentru care urmașii noștri ar aduce toate jertfele ce li se vor cere. Pînă

la executarea acestei legi, ne rugăm ca să fim luați în seamă și sub ocrotirea la arendarea moșiilor (pășunat și arător) precum și la întreprinderile muncitorești-industriale.

Art.III Pînă la îndeplinirea acestor dorințe îndreptățite, legale, pentru liniștea și asigurarea noastră, ne rugăm ca să fim și noi, țiganii (barem în Ardeal), reprezentați în Marele Sfat Național Românesc, prin trei reprezentanți aleși din această adunare a noastră și anume:

1. Domnul Ionel Câmpeanu (teolog și profesor) care nu era țigan, dar investit cu încrederea țiganilor;

2. Gheorghe Humagiul, locuitor din Ucea de Sus, județul Făgăraș;

3. Gheorghe Crețean, din Brașov.

Dat din Adunarea Națională a Țiganilor, 27 aprilie 1919, Ibașfalău (Dumbrăveni), jud. Sibiu

Președinte, Gheorghe Humagiul
(22 de semnături ale delegaților la Adunare).

Actul adoptat la Dumbrăveni se constituie într-un adevărat mesaj peste timp privind începutul procesului de afirmare a rromilor pe scena politică a României Mari, ca o expresie a speranței unui început nou de asumare a identității etnice în spiritul conștiinței nevoii de unitate.

Dicționar

Imperii multinaționale = imperii formate din mai multe națiuni

Consiliul Dirigent = Denumirea organului executiv provizoriu de conducere a Transilvaniei, ales la 2 dec. 1918 de către Marele Sfat Național. Era alcătuit din 15 membri, sub președenția lui Iuliu Maniu.

Rețineți

- După înfăptuirea unirii de la 1 decembrie 1918, rromii din Transilvania, asemenea altor minorități, au organizat adunări în care și-au exprimat adeziunea la Unire, solicitând totodată acordarea unor drepturi.
- Adunarea de la Ibașfalău – Dumbrăveni, din 27 aprilie 1919, a avut un caracter general reprezentativ, deoarece au participat rromi delegați din diferite comunități din Transilvania.
- Pentru prima dată, reprezentanții rromilor cer ca denumirea jignitoare de batjocură țigan să fie ștearsă din actele oficiale ale României.

? Știați că

- La 100 de ani de la prima mare întrunire a rromilor de la Ibașfalău-Dumbrăveni, organizația Partida Romilor, alături de alți reprezentanți ai societății civile rome, au organizat un eveniment dedicat acestui moment istoric.

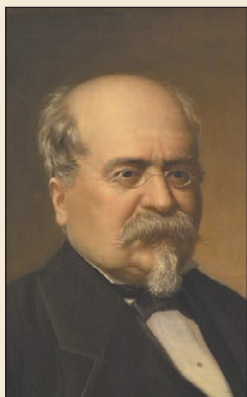
- Pe baza documentului adoptat la 27 aprilie 1919, de Adunarea de la Ibașfalău-Dumbrăveni, exprimați-vă opinia în legătură cu solicitările făcute de reprezentanții rromilor. Ce anume v-a impresionat în mod deosebit?

Activități

Studiu de caz

MIHAIL KOGĂLNICEANU

„N-aș schimba săraca Moldova nici pentru întâiul tron din lume”

Om politic de orientare liberală, istoric, avocat, publicist s-a născut la Iași în anul 1817 și a decedat la Paris în anul 1891. A fost o personalitate fascinantă a secolului al XIX-lea, viața lui fiind legată de marile momente care au dus la formarea statului modern român.

A studiat în Franța și Germania, a predat istorie la Academia Mihăileană și a fost numit membru al Academiei Române. A fost un promotor al modernizării societății românești și implicit al dezrobirii rromilor. În anul 1837, publica un studiu despre rromi numit „Schite despre țigani”, în care reliefa și aspecte de ordin etimologic privind utilizarea în mod firesc, în vorbirea curentă a rromilor, a termenului rrom. În timpul revoluției de la 1848, aflat la Cernăuți, redacta Programul revoluționar „Dorințele Partidei Naționale din Moldova”, un adevărat program de dezvoltare națională în care unirea Moldovei cu Muntenia era văzută „drept cheia bolții fără de care s-ar prăbuși tot

edificiul național”. De asemenea, în acest program stabilea ca prioritate a procesului de modernizare socială și dezrobirea rromilor. În anii premergători unirii de la 1859, a făcut parte din comisia însărcinată cu elaborarea legii de dezrobire în Moldova. Kogălniceanu a susținut prin propuneri legislative eliminarea rangurilor boierești și secularizarea averilor mănăstirești, ca bază funciară pentru realizarea reformei agrare din 1864. A fost alături de domnitorul unirii Alexandru Ioan Cuza, îndeplinind funcția de prim ministru. A pus bazele Partidului Național Liberal și a avut un rol important în decizia de participare a României la războiul ruso-turc, cunoscut și ca „războiul de independență”. La 9 mai 1877, în Camera Deputaților, rostea celebra declarație de independență a României față de Imperiul Otoman – „suntem independenți, suntem o națiune de sine stătătoare!”. Ca ministru de externe al României, a făcut parte din delegația României la Congresul de pace de la Berlin din 1878.

Mihail Kogălniceanu a fost o figură politică proeminentă a României, un susținător al rromilor, discursul avut la apogeul carierei, în fața Academiei Române, pe care a păstror-o în calitate de președinte, fiind edificator.

Am învățat despre:

a) Curentul aboliționist în societatea românească

- Necesitatea eliberării romilor din robie (sclavie), ca o condiție fundamentală în procesul de modernizare a societății românești;
- Promotorii abolirii robiei: Mihail Kogălniceanu, Vasile Alecsandri, Cezar Bolliac, Ion Câmpineanu, Ion Heliade Rădulescu etc.

b) Legile dezrobirii

- Dezrobirea romilor a fost un proces complex realizat pe parcursul mai multor decenii.
- Primele legi ale dezrobirii au fost adoptate în ajunul revoluției de la 1848: în Țara Românească la 1843 și 1847, legi prin care se realiza dezrobirea romilor care aparțineau statului și bisericii; în Moldova, în lunile ianuarie și februarie 1844, se desființa robia statului și a bisericii. S-au remarcat în această etapă domnitorii Gheorghe Bibescu și Mihail Sturdza.
- În perioada revoluției de la 1848-1849, eliberarea din robia boierilor a constituit un obiectiv important inclus în Programul revoluției.
- Ultimul act al dezrobirii se produce în anii 1855 în Moldova și 1856 în Țara Românească. Domnitorii în timpul cărora s-au realizat aceste acte de mare importanță pentru evoluția ulterioară a societății românești au fost: Grigore Alexandru Ghica și Barbu Știrbei.

c) A doua mare migrație (mijlocul sec. al XIX-lea)

- După legiferarea dezrobirii, mulți dintre romi, datorită dificultăților întâmpinate în procesul de adaptare la realitățile specifice statului român, au migrat către Europa centrală, de vest, spre Rusia și chiar peste ocean, ajungând pe continentele America de Nord, Australia și în Africa de Sud.

d) Rromii din Basarabia și Bucovina

- În anul 1775, nord-vestul Moldovei este anexat de Imperiul Habsburgic, acest teritoriu fiind cunoscut ca *Bucovina* sau *Țara pădurilor de fag*.
- În anul 1812, teritoriul dintre râurile Prut și Nistru, Basarabia, a fost anexată de Imperiul Rus.
- Rromii din aceste provincii au cunoscut o evoluție socială determinată de realități specifice imperiilor din care făceau parte. Astfel, în Imperiul Habsburgic, robia a fost desființată de împăratul Iosif al II-lea, în timp ce în Imperiul Rus, rromii au fost robi până în a doua jumătate a sec. al XIX-lea.

e) Adunările rromilor de la Cohalm și Ibașfalău (ianuarie și aprilie 1919)

- După realizarea Unirii de la Alba Iulia, rromii din Transilvania au organizat adunări în care și-au exprimat adeziunea la Unire, solicitând totodată acordarea unor drepturi.
- Adunarea de la Ibașfalău – Dumbrăveni se constituie într-un moment de referință istorică în procesul de emancipare etnică a rromilor.

• Realizați un glosar cu termeni noi, specifici acestor lecții.

• Interpretați informațiile pe baza analizei textelor istorice următoare și comentați informațiile prezentate.

a) *Art. II Ca fii și cetățeni ai mării națiuni române, nevoind și neputînd fi considerați ca popor străin în țară străină, după cum am fost considerați de veacuri, ne rugăm:*

1. *Să fim primiți în sînul marelui popor român, nu numai cei cu limbă, port și datine românești, ci și ceilalți locuitori de origine țigănească care și-au pierdut acest caracter, aflători în toate ținuturile Ardealului, Banatului și părțile ungurești alipite acum României Mari.*

2. *De asemeni, ne rugăm ca de aici înainte, în toate actele oficiale românești să nu se mai folosească pentru noi și următorii noștri numirea (poreclă) ca batjocură „țigan”... (Fragment din memoriului publicat de liderii comunității rome din Transilvania în urma Adunării Naționale a Țiganilor din 27 aprilie 1919 de la Ibașfalău)*

b) *Chiar pe ulițele orașului Iași, în tinerețele mele am văzut ființe omenеști purtând lanțuri în mâini sau la picioare, ba unii chiar coarne de fier aninate de frunte și legate prin coloane împrejurul gâtului. Bătăi crude, osândiri la foame și la fum, închidere în închisori particulare, aruncați goi în zăpadă sau în râuri înghețate, iată soarta nenorociților țigani! Apoi disprețul pentru sfințenia și legăturile de familie. Femeia luată de la bărbat, fata răpită de la părinți, copiii ruți de la sânul născătorilor lor și răzlețiți și despărțiți unii de alții, și vânduți ca vitele la deosebiți cumpărători, în cele patru colțuri ale României. Nici umanitatea, nici religiunea, nici legea civilă nu aveau ocrotire pentru aceste nenorocite ființe; era un spectacol grozav, strigător la cer. De aceea, povățuiți de spiritul secolului, de legile omenirii, un număr de boieri bătrâni și tineri au întreprins de a spăla patria lor de rușinea sclaviei. (Fragment din Mihail Kogălniceanu, Dezrobirea țiganilor, ștergerea privilegiilor boierești, emanciparea țărănilor, discurs rostit la 1 aprilie 1891 în ședința solemnă a Academiei Române)*

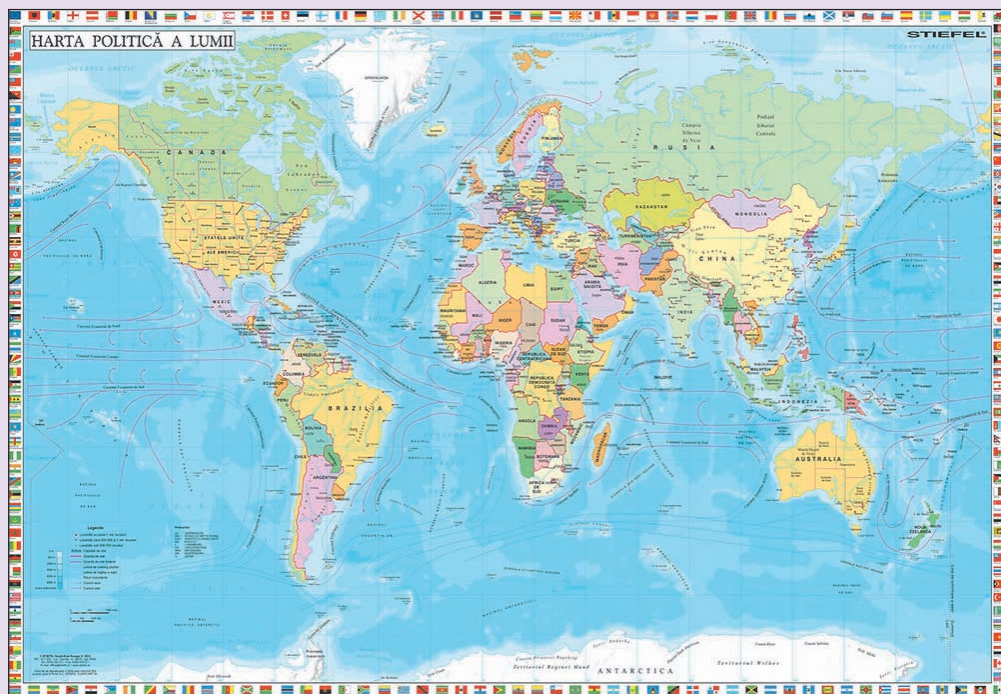

I. Explică în scris înțelesul fiecăreia dintre noțiunile de mai jos:

a) *emancipare*; b) *abolitionism*; c) *imperii multinaționale*; d) *Iluminism*.

II. Descrieți cele mai importante momente ale dezrobirii romilor.

III. Priviți cu atenție harta și precizați în ce spații geografice au ajuns unii dintre romii eliberați din robia Țărilor Române.

IV. Realizați un eseu cu titlul „De la robie la emancipare”, având în vedere următoarele aspecte:

- statutul avut de romii în spațiul românesc, până la mijlocul sec. al XIX-lea;
- momente importante ale dezrobirii și personalități marcante ale societății românești care au militat pentru abolirea sclaviei;
- importanța adunărilor romilor din Transilvania, în procesul de definire și emancipare etnică.

„În diversitatea etniilor de pe pământ constă frumusețea omenirii, fiecare dintre acestea contribuind la patrimoniul cultural mondial cu specificul său. Istoria, tradițiile, cultura fiecărei etnii reprezintă un capitol important al universalității”.

(Grigore Delia, Rromanipen-ul «rromani dharna» și mistica familiei. Familia tradițională în comunitățile de rromi din arealul românesc, lucrare tipărită cu sprijinul Consiliului Europei)

Unitatea 2 Un model cultural al rromilor – Rromanipen-ul

- 33** Lecția 1 Obiceiuri de familie
- 39** Lecția 2 Dreptul comunitar
- 41** Lecția 3 Dimensiunea magică a existenței. Dualismul Bine-Rău
- 46** *Recapitulare*
- 47** *Evaluare*

Captarea atenției

1. Vorbiți despre ceea ce știți din familie și din comunitate despre obiceiuri privind căsătoria!
2. Analizați scenele din figurile alăturate!

3. Comentați următorul text, care este o mărturie de istorie orală.

Nunta înseamnă pentru rromii căldărari cel mai important eveniment din viața lor, deoarece în această zi este momentul întemeierii familiei, trecerea de la statutul de copil la acela de membru responsabil al comunității. Căsătoria tradițională reprezintă un ritual care se desfășoară în mai multe etape. Prima etapă este deplasarea peșitorilor la casa fetei pentru a discuta cu familia fetei și pentru a hotărî o întâlnire cu familia băiatului. Încă de foarte mici copiii rromi sunt educați și pregătiți pentru acest eveniment. La rromii tradiționali, căsătoria se realizează în neamul de rromi din care fac parte, înrudierea cu alte nemuri de rromi sau gajei fiind interzisă.

La nuntă, mireasa nu are voie să mănânce și să bea, dar nici cu mirele ea nu trebuie să zăbovească prea mult de vorbă. Mireasa este supravegheată de femei bătrâne, special alese pentru acest eveniment, încă din timpul logodnei.

(Mărturie culesă de domnul profesor Căldăraru Marius de la Adam Elena, localitatea Piatra-Olt)

Descoperim, învățăm**a. Ritualuri de căsătorie**

Familia tradițională a rromilor este valoarea de bază a solidarității în comunitate, factor de control social și păstrare a identității etnice. Căsătoria se face prin înțelegerea celor două familii, numită „*xanamik*” (încuscire), fără necesitatea unei oficializări externe, fiind o alianță pentru întreaga viață între cele două familii, relația fiind la fel de puternică precum aceea de sânge. Uneori, încuscirea se decide încă de la o vârstă fragedă a copiilor, înțelegere care presupune sta-

bilirea zestrei și a condițiilor de căsătorie. Acest angajament, legământ ritualic de „juruire a copiilor”, este urmat de reuniuni succesive ale celor două familii, oferindu-se copiilor posibilitatea de a se cunoaște și de a se împrieteni, cu mult timp înainte de data căsătoriei. Se realizează o acomodare psihologică timpurie a viitorilor miri, factor pentru o familie consolidată.

Și în prezent, mai ales în comunitățile tradiționale de rromi, sunt respectate legile purității fetei, la căsătorie. Nerespectarea acestor cutume, neascultarea de părinți, ar aduce o rușine

cumplită, care nu este doar a mamei, a familiei, ci a întregului neam. Căsătoria propriu-zisă presupune parcurgerea unor etape preliminare, cu caracter inițiativ. Cererea în căsătorie o fac părinții băiatului, venind la părinții fetei și înțelegându-se pentru mireasă. Peșitul se face în două etape: prima este deplasarea peșitorilor la casa fetei, pentru un prim contact cu familia miresei, de stabilire a termenilor întâlnirii cu părinții mirelui. În a doua etapă, părinții băiatului aduc părinților fetei o ploscă învelită într-un șal roșu, de care sunt legați bani de aur (mai ales în comunitățile de romi căldărari), semn al încrederii și înțelegerii reciproce. Dacă tatăl fetei acceptă să bea, fata se consideră, din acel moment, logodită sau promisă. Înțelegerea se întărește prin jurământ.

Când se face peșitul, nu este obligatoriu ca fata să se mute în casa băiatului, dacă este prea mică, iar dacă se mută va fi luată de soacră și învățată să gătească, să spele, să facă curat. Nora va dormi cu soacra sau cu surorile băiatului până când aceasta va împlini vârsta de 16-18 ani. În ziua când are loc logodna se organizează o petrecere, unde toți cei prezenți se ospătează cu bucate preparate special pentru această zi și petrec cu muzică tradițională până către dimineață. (Relatare culeasă de prof. Căldăraru Marius de la Stănescu Orania, localitatea Pietra – Olt)

Pe timpuri nunta nu era sfințită de preot, dar exista un jurământ de căsătorie care este tipic rromilor tradiționali și care se practică și în prezent în unele comunități. Jurământul are loc în ziua nunții și se desfășoară în fața invitaților. Astfel, în fața tinerilor se pune o nicovală și un ciocan, pe ele se așează o bucată de slănină, iar pe aceasta se pune sare și pâine. Băiatul o așează pe fată pe

Strigătură la nunțile rromilor căldărari din Transilvania

*Lasă-mă, mamă, nu vezi,
Ce face urâtul,
Stai tu, noră, nu mai plânge,
Că-ți face copii bărbatul,
Las să plângă fetele,
Fetele, urâtele,
C-au rămas singurele.*

genunchii lui, apoi îi dă să guste pe rând din slănină, sare și pâine. Fata, la rândul ei, face același lucru și-și jură împreună credință. Un alt obicei, este de a pune în brațele tinerei mirese un copil mic pentru ca ea să nască copii sănătoși.

Pentru a împărțși responsabilitatea căsătoriei, familia fetei contribuie financiar la nuntă și are obligația să-i dea fetei zestre, precum: bijuterii din aur (în unele comunități de romi, se oferă salbe), tacâmuri (uneori din aur și argint), obiecte de uz casnic, fuste etc. În noaptea nunții, mirii fac un legământ de credință.

Împodobirea miresei

Cinstea fetei se sărbătorește la masa de „pakiv” (onoare, cinste), în cadrul căreia se confirmă intrarea fetei în noua familie. Virginitatea fetei la căsătorie, în cultura tradițională a rromilor, are o valoare excepțională, datorită faptului că se află la baza moralității rromilor, a conceptelor de PUR și IMPUR.

După nuntă, nu mirele, ci întreaga lui familie devine responsabilă de bunul mers al căsniciei. Nora trebuie să fie modestă, sfoasă și cuminte, să-și respecte și să-și asculte soacra, dar și aceasta din urmă are obligația să-i îndeplinească dorințele ca o adevărată mamă.

La romii tradiționali despărțirile sunt extrem de rare, fiind urmate deseori de împăcări.

b. Ritualuri legate de naștere și de copil

În familia tradițională romă scopul căsătoriei este continuarea neamului. Nașterea unui copil, în special a primului copil, mai ales dacă este băiat, este considerată o adevărată binecuvântare, fiind un prilej de mare bucurie. Sarcina este văzută în comunitatea de romi ca o binecuvântare dată unei familii de către Dumnezeu, este cel mai minunat lucru care i se poate întâmpla unei femei. De aceea, pe perioada sarcinii, viitoarei mame i se îndeplinesc toate poftele, iar ea trebuie să vadă numai lucruri frumoase, pentru a avea un copil arătos.

În prezent, chiar dacă „femeia romă nu mai naște la roata căruței, în camera din spate sau în cort”, totuși se mai păstrează încă simbolistica *pur - impur, curat - murdar*. Este încă practicat obiceiul din ziua în care copilul se naște, când tânărul tată dă de băut, în cinstea noului născut, și pentru că a devenit tată. În trecut, chiar imediat după ce femeia năștea, bărbatul mergea în satul cel mai apropiat și cumpăra o oaie și vin și dădea o petrecere, la care participa toată șatra, mai puțin femeile gravide, care aveau grijă de femeia care tocmai născuse. Dacă tatăl era la experiența primului copil, acesta purta o discuție cu bunicul copilului, la sfârșit fiind îmbrățișat și felicitat

de bunic pentru intrarea în rândul bărbaților. În unele comunități, bătrânul lua paharul în mână „o taxtaj” – paharul fiind simbol al purității și puterii – și îl ridică în cinstea noului născut și a tatălui acestuia, gestul fiind urmat și de rudele lui care îi făceau urări de viață lungă și îmbelșugată copilului. Alte urări: să aibă noroc – *te avel les baxt*, să aibă sănătate – *te avel vov sasto*, să aibă minte – *te avel les godi*, să fie deștept – *te avel godăver* și să aibă viață lungă, mulți ani – *haj te avel les but berša*. La naștere, copilului i

Botez în familie de romi căldărari

se dă cadou din partea nașilor un ban din aur sau de argint, pe care acesta să-l poarte cu ață roșie la gât. Până la botez, copilul nu trebuie strigat pe nume, hainele lui se lasă afară doar până înaintea de scăpătatul soarelui, nu trebuie văzut de femeile care nu sunt curate trupește, pentru că îi apar bube pe față.

Pe vremuri existau două tipuri de botez: botezul pământului – prin care copilul era așezat la o răspântie de drumuri, spațiu considerat magic, și i se presăra pe creștet puțin pământ cu urări de bine și de noroc, pentru a i se asigura calități precum frumusețe, bogăție, onoare; botezul focului – copilul era trecut de trei ori peste foc din brațele tatălui în brațele bulibașului și invers, în același scop purificator, de aducere a binelui în viața copilului, dar și protector, focul fiind un element protector și purificator.

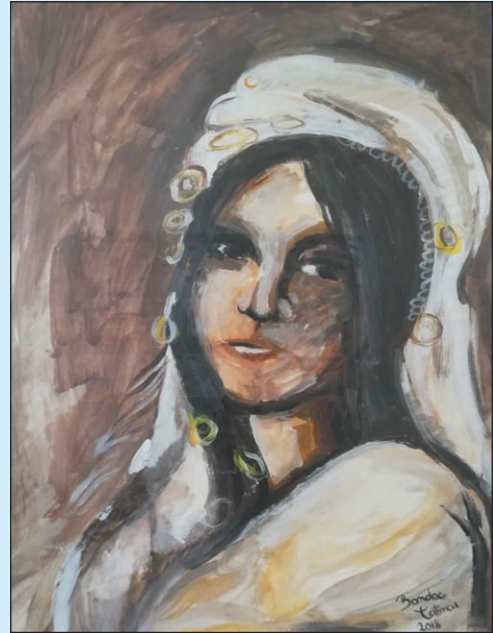
Dacă într-o zi sunt botezați doi sau mai mulți copii în același cazan, ei devin frați, iar dacă sunt băiat și fată – nu au voie să se căsătorească; dacă sunt băieți – nu au voie să se încuscrească. Băieții sunt botezați primii, în cazul în care se nimeresc în aceeași zi să fie și fete pentru botez, deoarece băieții sunt cei care duc neamul mai departe. Acum, copilul botezat se deoache ușor și de câte ori se deoache i se spune un descântec:

*Fugi moroaică
Fugi strigoaică
Din osânză
Din pielea capului
Din fața obrazului
Din mâini și picioare
Din toate chiotoarele
Că cine a deocheat a murit
Cine n-a deocheat a trăit
De oi fi deocheat de o fată mare
Să-i cadă cosițele
Să rămâie lumea de ea cheală
Cum s-a mirat ea de... (numele copilului)
De-o fi deocheat de femeie
Să-i crape țâțele
Să-i curgă laptele
Să-i moară pruncul de foame
Să mire lume de ea
Cum s-a mirat ea de...
De-o fi deocheat de voinic
Să-i crape boășele
Să-i curgă 'rina din ele
Să mire lumea de el
Cum s-a mirat el de...
Iar copilul să rămâie
Luminat și strecurat
Ca Maica Precesta.*

Se suflă peste el de trei ori, semn al îndepărtării răului, al deochiului. Descântecul trebuie plătit de mama copilului, pentru ca el să aibă leac. (Acest descântec a fost cules de prof. Căldăraru

Marius, de la bătrâna Adam Elena, localitatea Piatra-Olt)

• Proverbe rrome:

Pictură realizată de Bondoc Catinca, elevă a Liceului de Arte „Ionel Perlea“ Slobozia, jud. Ialomița, 2018

E rromesqe çhave çî daran e jagaθar – copiilor de rromi nu le este frică de foc;
But çhave, but baxt – mulți copii, mult noroc;

Nane çhave, nane baxt – n-ai copii, n-ai noroc;

Jekh daj likerel deș çhaven, ta deș çhave naști likerel jekh daj – o mamă ține zece copii, dar zece copii nu pot ține o mamă.

c. Ritualuri de trecere

Momentul de trecere este atent marcat de rromii tradiționali. În prezent, moartea este abordată în spiritul opoziției *pur-impur*. De moarte nu se vorbește. La unele comunități de rromi tradiționali, cu precădere la rromii căldărari, decedatul nu este ținut în casă, ci

în curte, în afara casei. Mortul nu poate fi decât spurcat și nu trebuie ținut în casă, putând aduce mult nenoroc membrilor familiei. Scăldatul mortului, așa cum este obiceiul de a fi spălat, este realizat de persoane din afara neamului. Seara, la priveghi, se aprinde un foc care este vegheat să nu se stingă, mai ales că sunt arse obiecte precum pernele pe care s-a așezat, cearșafuri, pături, haine etc. Pomana se face doar cu haine noi.

După înmormântare, numele celui decedat nu este pomenit, existând superstiția că pomenirea numelui înseamnă chemarea lui din lumea cealaltă. Timp de șase săptămâni, zi de zi, o copilă sau o femeie bătrână, trebuie să ducă apă la mormânt, să tămâie și să aprindă lumânări.

După ce și-a dat ultima suflare, răposatul este spălat cu apă curată, este stropit cu agheasmă și îmbrăcat în cele mai bune haine, noi, pe care le avea pregătite pentru acest moment dureros din viața unui om. Apoi, cu ață roșie și ață albă îi sunt legate mâinile, picioarele și maxilarul. După ce a fost primenit, mortul este pus în tron, iar langă el se pune un săculeț cu pieptene, oglindă, bani, iar pe piept i se pune o iconiță sfințită; la unii rromi, tronul este așezat afară din casă, deoarece se zice că a devenit impur. Acest ritual nu este realizat de membrii familiei, ci de către alte persoane, nu neapărat de etnie rromă, cu un status social scăzut, predispus la impurificare sau spurcare. (Relatare culeasă de prof. Căldăraru Marius de la bunicul său, Căldăraru Constantin, localitatea Cioroiu, județul Olt)

La fereastre și la uși se pun mărcini și o mătură, pentru ca sufletul celui decedat să nu se mai întoarcă acasă, să mai ia pe cineva din familie cu el. Se are grijă ca pe lângă cel decedat să nu

fie câine sau pisică, deoarece sufletul decedatului s-ar putea transfera la animalul respectiv. Toată comunitatea vine la priveghi și înmormântare, chiar dacă nu se înțelegeau cu cel decedat. O mare calitate a rromilor este că ei sunt uniți la necaz. La ceremonia de înmormântare participă toată comunitatea și, în grup foarte mare, se merge spre cimitirul de la marginea satului. Când se pleacă spre cimitir, o femeie aruncă o galeată cu apă în urma cortegiului, pentru ca cel plecat să nu se mai întoarcă, deoarece morții nu pot trece peste apă. Bărbații aruncă bani, semn că plătesc moartea și, astfel, ei speră că aceasta nu se va mai întoarce curând în comunitate. După înmormântare toți cei prezenți sunt invitați să participe la pomana decedatului, unde se dă mâncare și băutură în cinstea celui înmormântat. Familia alege o fetiță din comunitate pentru a căra apă celui decedat, timp de șase săptămâni. Această fetiță cară apă la trei case, fiind supravegheată de o bătrână, iar după cele șase săptămâni fetița este plătită în bani și haine pentru munca depusă. Timp de șase săptămâni, sau chiar mai mult, familia ține doliu, iar la pomana de șase săptămâni ei dau de pomana anumite lucruri, pe care le consideră folositoare celui decedat pe lumea cealaltă. Aceste obiecte se dau unui bărbat străin, dacă cel decedat a fost bărbat, iar dacă a fost femeie, se dau unei femei. Astfel de lucruri date de pomana pot fi: masă, pat, găleată, mătură, cană, haine și multe alte obiecte.

Dicționar

Ritual = ceremonial tradițional

Compensare = îndreptarea unui rău prin despăgubirea victimei

- Etapele căsătoriei tradiționale la rromi sunt: pețitul și logodna, nunta și masa de pakiv.
- Valoarea cea mai importantă a căsătoriei rromilor este puritatea miresei.
- Botezul rrom practicat în vremea nomadismului era de două feluri: botezul pământului (*o bolimos e phuvaqo*) și botezul focului (*o bolimos e jaqao*).

Rețineți

- ### Activități
1. Explicați care este rolul familiei în cultura tradițională a rromilor.
  2. Identificați termenii în limba rromani pentru cuvintele: *încuscire, juruirea copiilor, puritate, jurământ, preț al miresei, noroc, femeie însărcinată, preot, botez.*
  3. Ce reprezintă așa numitul „preț al miresei”?
  4. Comentați strigătura rromilor căldărari din Transilvania.
  5. În grupuri de câte doi elevi, realizați interviuri cu membri din comunitate cu privire la obiceiuri de nuntă și botez, apoi realizați un eseu.

? Știați că

- În cultura tradițională rromă, jurământul rostit în cadrul unui ritual este cel mai important element de confirmare a unui adevăr, iar încălcarea acestuia se crede că poate duce la cele mai grave pedepse ale soartei, inclusiv la moarte?
- Jurământul pe salba de la nuntă, dăruită de soacră miresei ca semn al onorării purității acesteia, este unul dintre cele mai puternice jurăminte rrome?
- „Cumpăratal miresei” de către familia băiatului reprezintă, pe de o parte, semnul prețurii acordate fetei de către familia viitorului ei soț, iar pe de altă parte, cumpărarea forței de muncă a nurorii care intră în neamul mirelui?
- În familia tradițională de rromi, nou-născutului i se pune așa-numitul baier de pază (*i posomni*): o punguță de cârpă roșie cu un ban de argint, un fir de busuioc și o bucățică de zahăr legată la gât? De asemenea, sub pernă i se așează un cuțit sau un foarfece, să-l apere de duhurile rele ale nopții?

Botez în familie de rromi căldărari, Sărulești, jud. Călărași

Captarea atenției

Fig. 1 – Judecată tradițională la romi

Fig. 2 – Judecători tradiționali romi

1. Comentați Fig. 1.
2. Aveți știință despre conflicte la nivelul comunității voastre? Cum s-au rezolvat?
3. În Fig. 2 sunt înfățișați judecători tradiționali (*krisinitori*). În comunitatea voastră există *krisinitori*?

Descoperim, învățăm

Nerespectarea valorilor cutumiare rrome de către membrii comunității determină, în mod inevitabil, apariția conflictelor. Judecata are loc, exclusiv, doar între persoanele care aparțin comunității. Nu se pot judeca conflictele apărute între membrii comunității și o persoană din exterior. Conflictul se rezolvă în interiorul comunității, între frați (*mașkar e phralenqe*), prin dezbaterile cazului între rude și în comunitate (*o divano*), urmată, în cazul în care nu se ajunge la împăcare, de adunarea de judecată a romilor – *i kris rromani*. Judecata nu se organizează în situația comiterii de fapte de natură penală; are doar rolul de a împăca părțile și de a stinge conflictele provenite din nerespectarea tradițiilor și obiceiurilor rrome (ex.: nerespectarea normelor *pur-impur*, furtul unei fete, nerespectarea unei persoane mai în vârstă, adulterul, privitul insistent al unei femei, nepurtatul acoperământului de cap de către o femeie etc.). Judecata reunește doar membri ai comunității. Nu este acceptată,

așadar, prezența neromilor și nici intervenția autorităților. Judecata o fac *krisinitorii* sau *judecătorii* (*krisăqe rroma*), care sunt romi de mare onoare, oameni respectați, cu onoare (*rromi pakivale*), oameni înțelepți și în vârstă (vezi Fig.2) – *amare phure*. Judecător trebuie să fie *Rrom pakivalo, barvalo ai godiaver*, adică „Rrom cinstit, de încredere, bun familist, deștept și înstărit”.

Hotărârea se ia prin consens, judecata având un caracter compensatoriu.

I kris reglează conflictele dând sentințe tranșante: *te shinel i kris – să taie kris-ul* sau *si tut manro, si tut shurik, shin kaðar kames – ai pâine, ai cuțit, taie de unde vrei*. În cazul unei greșeli foarte grave, individul poate fi declarat *maxrime – spurcat* și exclus din comunitate. Neascultarea deciziei luate de *i kris rromani* atrage după sine riscul excluderii și nerecunoașterii la nivelul întregii comunității, fapt care atrage starea de *maxrime*.

În cultura tradițională a romilor, autoritatea este reprezentată de bătrâni pentru care există un adevărat cult, cult care se alătură cultului copiilor.

Niciodată o familie de rromi nu-și va da bătrânii la azil. Excluderea lor ar reprezenta un păcat de moarte și ar aduce rușine în fața celorlalți membri ai comunității. În vremuri de criză, când întreaga familie suferă de foame, se găsea ceva special *vareso guglo* (ceva dulce) sau măcar un fruct pentru bătrânul bolnav. Starea de coeziune afectivă, de exprimare a dragostei și jertfei față de membrul bătrân și bolnav al familiei este bine cunoscută la rromi ca fiind ceva firesc, normal. Același sentiment este exprimat față de copii orfani care sunt imediat adoptați de o familie din comunitate.

Femeile bătrâne se bucură de un respect deosebit: eliberată de impuritatea vieții de femeie tânără, dar păstrând miracolul matern, ea rămâne responsabilă de educația nepoților, este *phuri daj* – mamă bătrână care are prestigiu și influență asupra comunității. Considerate a fi deținătoarele unei experiențe unice și posesoare ale cunoașterii magice, femeile bătrâne, fie ele bolnave, sunt considerate singurele persoane capabile să

aibă acces la esența lumii prin relația cu supranaturalul, adevărate clarvăzătoare. O bătrână înțeleaptă poate rezolva un conflict la nivelul comunității, fiind situații în care dacă prin judecata tradițională nu se poate rezolva un conflict, *phuri daj* o poate face. Opinia ei are caracter de sacralitate și este implicit ascultată. Întotdeauna binecuvântarea de la *i phuri daj* păzește de orice necaz.

Mărturii de istorie orală:

Decizia dată de judecători urmărește nu atât pedepsirea celui care a greșit, ci, mai ales, compensarea păgubitului, împăcarea și armonia în comunitate, redresarea imaginii lui. Această modalitate de rezolvare a conflictelor este una dintre puținele practici comune rromilor tradiționali, reflectând, totodată, și cultul pentru oamenii bătrâni – amare phure –, bătrânețea fiind echivalent al înțelepciunii și experienței de viață. (Mărturie oferită de Căldăraru Constantin, în anul 2003, către Căldăraru Marius, profesor și inspector școlar general MEC).

Dicționar

Cutume = normă de drept nescrisă, adoptată prin tradiție, consfințită printr-o practică îndelungată

Sentință = hotărâre definitivă a unui tribunal, a unei adunări de judecată

Consens = hotărâre luată prin înțelegerea tuturor participanților, prin acordul acestora realizat datorită împărtășirii acelorași păreri

Clarvăzătoare = care vede desfășurarea evenimentelor în viitor

- Justiția tradițională rromă cuprinde: dezbaterea (o divano) și judecata (i kriss).
- Judecata tradițională are un caracter compensatoriu, de rezolvare a problemelor apărute în cadrul unei comunități.
- Judecătorii sunt rromi reprezentativi pentru comunitatea rromă prin cinste, stare financiară, înțelepciune și familie.

Rețineți

1. Numiți calitățile pe care trebuie să le aibă judecătorul rrom.

2. Cum sunt văzuți bătrânii din comunitatea voastră?

3. Realizați o activitate, la nivel de clasă, în care să invitați un bătrân rrom din comunitate, care să vă povestească despre valorile specifice comunității rrome.

Activități

👁️ Captarea atenției

Kade rromesθe, Devla, te merau, sas dini arman bari pe lesθe! Bistărdă amari pativ! Thovda p-o šoro kodi stadi kaj sas tele, and-o drom. I lesqi rromni khamni, iertis ma, nakhlă opre laθe, te merau! N-as mišto, Devla! Ta maj kerdă o i aver buti maj phari: mukhlă lesqi rromni duj berš aj gelor jekhe pıramni gaži. Kana avilo palpale, lesqă šau, o maj baro, sas mulo, feril o Del! Bari arman sas lesθe! Sas maxrime, te merau!

(Doamne, mare blestem a mai avut rromul ăsta, să mor! A uitat de cinstea noastră! Și-a pus pe cap pălăria de pe jos, din drum. Să mor de nu trecuse peste pălărie și nevastă-sa, îmi cer iertare, gravidă! N-a fost bine deloc, Doamne! Da, o româncă. Când s-a întors, băiatul lui cel mare era mort, ferească Dumnezeu! Mare blestem pe capul lui! Era spurcat, să mor!)

(Relatare făcută de Minunea, în etate de 75 ani,
femeie rromă din neamul căldărarilor)

1. Din această relatare, ce se distinge din perspectiva conceptului *maxrime*, specific culturii tradiționale rome?
2. Exemplificați câteva reguli ale purității respectate în comunitatea voastră sau cunoscute de voi ca fiind specifice comunităților tradiționale de rromi.
3. Descrieți o sărbătoare practică în comunitatea voastră.

Mărturii de folclor rrom

Blestem ritualic căldărăresc referitor la relele care ar trebui să se abată asupra omului care își uită și își reneagă etnia

ARMAN	BLESTEM
<p>Kon bistrel pesqe dades Mar les, Devla, svaqo ges. Kon bistrel so sine rrom Mukh les, Devla, sa p-o drom, Ćungardo, bibaxtalo, Le rromenqe asavdo. Kon phenel so si gažo Dake sine maj parno Mukh les, Devla, biboldo. Ker, les Devla, nasvalo, O kakha te phabaren, Lesqe bala te peren, O pingre te banăren, Meripe pe lesqo kher, Te o Beng pe lesqi phen.</p>	<p>Cine-și uită tatăl Bate-l, Doamne, în fiecare zi. Cine uită că e rrom Lasă-l, Doamne, tot pe drum, Alungat, nefericit, De râsul rromilor. Cine spune că-i rumân Dacă-i mai alb la față Lasă-l, Doamne, nebotezat, Fă-l, Doamne, bolnav, Ochii să-i ardă, Părul să-i cadă, Picioarele să i se strâmbe, Moartea să-i vină în casă, Dracul s-o ia pe soru-sa.</p>

Descoperim, învățăm

a. Imagini ale divinității

„Întreaga filozofie de viață a culturii tradiționale a romilor se bazează pe opoziția pur „užo”, puritatea ritual, reprezentând respectarea ordinii și armoniei universale prin conformarea la model, „maxrime”, murdar/spurcat, fiind impuritatea rituală, devierea de la model, deci ruperea echilibrului intracomunitar prestabilit printr-o serie de legi de comportament și conduită, a căror valabilitate a fost îndelung verificată”. (Grigore Delia, „Curs de antropologie și floclor: introducere în studiul elementelor de cultură tradițională ale identității contemporane”, Credis, București, 2001). Din această perspectivă asupra lumii, constatăm o credință dualistă în cadrul căreia atât forțele binelui, reprezentate de *O Del* sau *o Devel* (Dumnezeu), cât și forțele răului, reprezentate de *o Beng* (Diavol), sunt complementare și la fel de importante pentru armonia generală a lumii.

Acest dualism se reflectă și în concepția asupra rolului pe care îl au bărbatul și femeia în familie (roluri complementare). Femeia se ocupă de creșterea și educarea copiilor, de treburile gospodărești interne, iar bărbatul de întreținerea familiei. Femeia are simțul timpului mai dezvoltat, este mai conservatoare, transmite cultura tradițională, inclusiv limba maternă (*i dejaki shib*), în timp ce bărbatul este voiața din spatele acestei acțiuni,

gândirea creatoare, inclusiv pentru propunerea noului. Bărbatul are un simț al spațiului mai dezvoltat, al mișcării prezente în stilul de viață nomad, el decide regulile de comportament, control și sancțiune socială la nivel familial și comunitar.

Legea romani sau *Rromanipenul* se transmite din generație în generație, fiind un mod de existență cu reguli precise, sprijinindu-se pe patru piloni, dispuși pe două planuri:

- planul spiritual, cu compontele:
  - *pativ* – „cinste, onoare, respect”,
  - *baxt* – „noroc, șansă”.
- planul terestru, cu componentele:
  - *phralipen* - „frăție, frățietate”
  - dihotomia dintre *užo - pur, curat* și *maxrime - impur, spurcat*.

Rromii tradiționali manifestă un cult deosebit pentru femeile sfinte, cu precădere pentru Fecioara Maria. Pentru rromii căldărari din România, cea mai importantă zi este 8 Septembrie, ziua nașterii Maicii Domnului, prilej de pelerinaj și rugăciune. În același spirit al divinizării femeilor sfinte, în Europa sunt cunoscute două mari pelerinaje ale rromilor: la Sfânta Sara Kali (Cea Neagră) din Franța, la Carnague, în zilele de 24 – 25 mai, și cel al rromilor ortodocși din România, la Sfânta Paraschiva, din 14 octombrie, la Iași.

Mărturii de folclor rrom

Cântec/colind la rromii gabori

Ušten, ušten, mo rromalen,
Te dikhen so či dikhlän:

.....

So si, Devla, and-o taxtaj,
O taxtaj o rupuno?
Othe-i rat le Devlesqo
Thaj o spiko le givesqo,
Thaj o kipo le Devlesqo

Sculați, sculați, rromii mei,
Să vedeți ce n-ați văzut:

.....

Ce e, Doamne, în potir,
În potirul de argint?
E sângele Domnului
Și spicul grâului
Și chipul Domnului.

Dicționar

Credință dualistă = credință care consideră ca bază a creației lumii și a existenței două elemente opuse: materia și spiritul

Pelerinaj = călătorie pe care credincioșii o fac într-un loc considerat sfânt

A diviniza = a respecta în mod deosebit; a adora; a venera

- Dumnezeu este prezent în numeroase sintagme ale limbii rromani, în expresii cotidiene: „Mergi cu Dumnezeu!” (*Ža Devleça!*), „Rămâi cu Dumnezeu!” (*Ašh Devleça!*), „Mănâncă cu Dumnezeu” (*Ha Devleça*), „Îți sărut picioarele!”, spune un rrom, „Nu sunt ale lui Dumnezeu!”, îi răspunde celălalt (*Ćumidau te pire!*, *Le Devlesqere nane!*).

Rețineți

1. Explicați dualismul la rromii tradiționali și cum se reflectă această gândire în rolul femeii și al bărbatului în familie.
2. Numiți sfintele venerate de rromi.
3. Ce credință aveți? Ne puteți împărtăși din obiceiurile avute cu privire la aceasta?

Activități**Descoperim, învățăm****b. Imagini și celebrări ale supranaturalului**

În cultura tradițională rromă există numeroase reprezentări ale supranaturalului, personificări ale binelui sau ale răului. Reprezentările răului, cu termenul *bišuzo* (*necurat*), sunt: o *Beng* (*Diavolul*); animale spurcate – șarpele și broasca; bolile.

Rromii tradiționali manifestă o credință puternică în jurământ (*solax*) și în blestem (*arman*), în cuvintele rostite cu ocazii speciale și înconjurate de gesturi cu sens magic. Foarte importantă este credința în soartă/destin care este legată de starea de puritate, fapt care poa-

te conferi individului statutul de om de onoare, cinste și credință (*pakivalo rrom*).

În unele comunități tradiționale de rromi, se păstrează credința în ursitoare,

Lampă de ars ulei decorată cu o reprezentare a celor trei ursitoare și a darurilor lor

divinități care stabilesc destinul copilului nou-născut. De aceea, mama face rugăciuni pentru sănătatea, fericirea și norocul copilului. Ursitoarele sunt în număr de trei: una care dă o soartă bună pentru că iubește oamenii, una care urăște oamenii și dă necazuri și a treia, neutră, care încearcă împăcarea extremelor și realizarea unui compromis.

Una din sărbătorile deosebite ale rromilor, este *Hârdelezi* numit și *Paștele spoitoresc*. Sărbătoarea se desfășoară la o săptămână după Paștele ortodox și reunește semnificația pascală cu aceea a Gurbanului musulman. Elementul principal al ritualului este sacrificarea mielului, care are un caracter ritualic, de tămăduire a unui bolnav, de protecție a familiei de necazuri și boli sau în care se sacrifică miei pentru fiecare copil spre binele și protecția acestuia.

Paștele spoitoresc în comunitatea de spoitori din cartierul Bora al Municipiului Slobozia, Profesoara Alecu Florica, director al Școlii Gimnaziale „Bora“

Se crede că mielul trebuie să vină de bunăvoie la sacrificat, de aceea pentru sacrificare sunt puși și lăutari care să-i cânte și să-l facă să vină singur și să îngenuncheze la locul de sacrificiu.

Dicționar

Sacrificiu = ofrandă, jertfă adusă lui Dumnezeu

Ursitoare = ființe imaginare despre care se crede că hotărăsc soarta omului, imediat după nașterea lui

- Rromii tradiționali manifestă o credință deosebită în puterea distrugătoare a cuvântului, respectiv a blestemului și jurământului.
- Sărbătoarea cea mai importantă a rromilor spoitori este *Hârdelezi* sau *Paștele spoitoresc*.

Rețineți

1. Care sunt reprezentările răului în cultura tradițională rromă?
2. Ce sunt și cum acționează ursitoarele?
3. Descrieți sărbătoarea de *Hârdelezi*.

Activități

? Știați că

- De *Hârdelezi*, capul familiei aduce o creangă de salcâm sau de salcie și le dă tuturor celor prezenți câteva frunze să și le pună la urechea dreaptă? Alte câteva frunze le pune mielului în gură. Astfel, mielul, prin intermediul crengii, le va vorbi oamenilor despre sacrificiul său. Mai mult, se spune că oamenii pot auzi, prin aceste frunze, șoapte despre viitorul lor din acel an.
- Formula rostită la sacrificarea mielului de sărbătoarea *Hârdelezi* / *Paștele spoitoresc* este: *Rromale, phralale, anen tumenqe godi svaqe berşeshe lesqe anavesðar, e anavesðar kodolesðar kaj kerdäs kado Gurbanos, aj den lesqe jekh bakrorro, jekh bou e manreça aj jekh kuşi e molăça*?

⚡ Studiu de caz **IMPORTANȚA STUDIULUI ISTORIEI, TRADIȚIILOR ȘI A LIMBII ROMANI**

Chiar dacă, în prezent, în unele comunități de romi, unele practici, obiceiuri, cutume nu mai sunt de actualitate, acestea încă mai guvernează modul comportamental, precum și pe cel decizional al membrilor multor comunități, fie ele și netradiționale. În ceea ce privește etnia romă, provocarea majoră în plan educațional o reprezintă procesul de integrare școlară și educațională, factori determinanți în efortul de incluziune socială. Spre deosebire de celelalte minorități naționale, la romi studiul limbii materne, respectiv al istoriei și tradițiilor rrome se înscrie într-un efort general de constituire la nivel de unitate școlară a unui mediu educațional incluziv și intercultural care să susțină incluziunea școlară a copiilor și tinerilor romi, a unui mediu educațional motivant, fără prejudecăți.

La nivel național, un aspect inedit pentru Europa este că, limba rromani și istoria și tradițiile rromilor se studiază împreună în școli și în universități, în urma eforturilor considerabile depuse atât de reprezentanți ai rromilor, cât și ai Ministerului Educației și Cercetării. Demersurile făcute relevă o realitate unică în comparație cu celelalte minorități naționale din România, în sensul că pentru etnia romă nu se poate aborda problematica educațională doar din perspectiva susținerii învățământului în limba maternă.

Romii, indiferent dacă aparțin unor comunități tradiționale în care se vorbește limba maternă rromani sau dacă sunt asimilați lingvistic, formează un grup vulnerabil.

Este un aspect interesant și inedit, faptul că o etnie are statut de grup vul-

nerabil. Situația se datorează realităților de viață ale celor care aparțin acestei etnii.

Conform statisticilor oferite de Institutul Național de Statistică, rromii reprezintă al treilea grup etnic din România, după români și maghiari. În anul 2002, 535.140 de persoane s-au identificat ca fiind de etnie romă, pentru ca la recensământul din 2012, să se declare cetățeni români de etnie romă peste 600.000, ceea ce reprezintă 3,2% din totalul populației din România. Totuși, majoritatea cercetătorilor consideră datele obținute ca fiind lipsite de acuratețe, numărul real al etnicilor rromi excedându-l cu mult pe cel declarat la recensământ. Motivul este simplu: identitatea de rrom/țigăncă este una stigmatizată și de multe ori rromii preferă să nu își declare afilierea etnică.

De-a lungul istoriei, această populație a fost supusă, în mod constant, unor situații de marginalizare și chiar exterminare. Situația actuală a etniei găsește răspuns într-un trecut caracterizat prin lupta pentru supraviețuire. De aceea, promovarea unui sistem educațional care pune accent pe rezolvarea problemelor menționate este de o importanță covârșitoare.

Viața rromilor tradiționali se concentrează în jurul unui set de norme, interdicții, superstiții, credințe și norme comportamentale transmise din generație în generație, constituind așa-numitul *rromanipen*.

Am învățat despre:

a) Obiceiuri de familie

- Căsătoria la rromii tradiționali reprezintă un factor de control social și de păstrare a identității etnice. Căsătoria se face prin înțelegerea celor două familii, numită „*xanamik*” (încuscrire).
- Valoarea cea mai importantă a căsătoriei rromilor este puritatea miresei, factor de soliditate și de certitudine pentru o familie respectată în comunitate.
- Esența constituirii unei familii o reprezintă copiii. De aceea, în familia tradițională, nașterea unui copil, în special a primului copil și mai ales dacă este băiat, este considerată o adevărată binecuvântare și un prilej de mare bucurie. Pe vremuri existau două tipuri de botez: *botezul pământului* – prin care copilul era așezat la o răspântie de drumuri, spațiu considerat magic, și i se presăra pe creștet puțin pământ cu urări de bine și de noroc; *botezul focului* – copilul era trecut de trei ori peste foc din brațele tatălui în brațele bulibașului și invers, în același scop purificator, de aducere a binelui în viața copilului, dar și cu rol protector.
- În comunitățile tradiționale, moartea este abordată în spiritul opoziției pur-impur.

b) Dreptul comunitar

- Nerespectarea valorilor cutumiare rrome de către membrii comunității determină, în mod inevitabil, apariția conflictelor. Acestea se rezolvă în interiorul comunității, între frați (*maškar e phralenqe*), prin dezbaterea cazului între rude, și în comunitate (*o divano*), urmată, în cazul în care nu se ajunge la împăcare, de adunarea de judecată a rromilor – *i kris rromani*.
- Hotărârea se ia prin consens, judecata având un caracter compensatoriu. *I kris* reglează conflictele dând sentințe tranșante. În cazul unei greșeli foarte grave, cum ar fi și neascultarea deciziei luate de *i kris rromani*, individul poate fi declarat *maxrime* – *spurcat* și exclus din comunitate.
- O bătrână înțeleaptă poate rezolva un conflict la nivelul comunității, fiind situații în care dacă prin judecata tradițională nu se poate rezolva un conflict, *phuri daj* o poate face.

c) Dimensiunea magică a existenței; dualismul bine – rău

- Întreaga filozofie de viață a culturii tradiționale a rromilor se bazează pe opoziția conceptelor rituale *pur (užo)* – *impur (maxrime)*.
- Acest dualism se reflectă și în concepția asupra rolurilor complementare pe care le au bărbatul și femeia în familie. Femeia se ocupă de creșterea și educarea copiilor și de treburile gospodărești interne, iar bărbatul de întreținerea familiei.
- Rromii tradiționali manifestă un cult deosebit pentru femeile sfinte, cu precădere pentru Fecioara Maria.

• **Realizați un glosar cu termeni noi, specifici acestor lecții.**

• **Interpretarea informațiilor culese din comunitatea de proveniență sau apelând la relatăridin surse media (căsătoria tradițională, ritualurile de trecere, judecata tradițională).**

- I. Explicați în scris înțelesul: *Užo (pur) – Maxrime (impur)* din perspectiva filozofiei de viață a rromilor tradiționali..
- II. a) Comentați proverbele menționate:
  - *But čhave, but baxt – Mulți copii, mult noroc;*
  - *Nane čhave, nane baxt – N-ai copii, n-ai noroc;*
  - *Jekh daj likerel deš čhaven, ta deš čhave našti likerem jekh daj – O mamă ține zece copii, dar zece copii nu pot ține o mamă.*
- b) Dați exemple de alte proverbe existente în comunitatea voastră cu referire la căsătorie și familie.
- III. Așa numitul „preț al miresei” reprezintă un act de vânzare-cumpărare? Argumentați răspunsul.
- IV. Ce calități trebuie să aibă un judecător rrom tradițional?
- V. Argumentați că *Legea rromani* sau *Rromanipenul* reprezintă un mod de viață cu reguli precise, specific rromilor tradiționali.
- V. La rromii tradiționali se constată existența unui adevărat cult față de sfintele femei. Cum explicați această credință?

Divano rromano, Sărulești, jud. Călărași

Bătrână din familie de rromi căldărari,
Săruleși, jud. Călărași

Unitatea 3 Rromii în perioada interbelică

- 49 Lecția 1 Integritate și asimilare
- 52 Lecția 2 Încercări de organizare politică și profesională
- 55 Lecția 3 Concepții rasiste în România interbelică
- 59 *Recapitulare*
- 60 *Evaluare*

👁️ Captarea atenției

Analizați harta alăturată. Lecturați textul de mai jos și numiți provinciile istorice unite cu România, în anul 1918.

Anul 1918, marca sfârșitul Primului Război Mondial cu victoria Antantei. Prăbușirea Imperiilor multinaționale a favorizat și procesul de formare a statelor naționale. Provinciile istorice românești, Basarabia (27 Martie), Bucovina (15 Noiembrie) și Transilvania (la 1 Decembrie, cu Banatul, Crișana, și Maramureșul) se uneau cu România, în anul 1918. În urma acestor evenimente, cea mai mare parte a românilor trăiau între granițele aceleiași țări, România Mare.

🔧 Descoperim, învățăm

Încheierea Primului Război Mondial conferea noului stat întemeiat la 1918 noi realități din perspectivă etnică. Rromii din provinciile istorice unite cu România, Basarabia, Bucovina, Transilvania (cu Banatul, Crișana, Maramureș) deveneau cetățeni ai României Mari. Imediat după unire, urmând exemplul altor minorități din Transilvania, rromii din Transilvania s-au întrunit și au adoptat o Declarație de susținere a unirii, exprimându-și atașamentul față de noua realitate politică (vezi lecția anterioară: *Adunările rromilor de la Cohalm și Ibașfalău*). Inevitabil, numărul rromilor din România a crescut simțitor. În anul 1930 s-a realizat primul Recensământ al României întregite, organizat și desfășurat conform cerințelor științifice moderne ale perioadei.

Constatăm că s-au declarat rromi, un număr de 262.501 persoane, adică 1,45% din populația României și care

Conform recensământului, România avea 18.057.028 locuitori dintre care:

- români - 12.981.324 (71,89%)
- maghiari - 1.425.507 (7,89%)
- germani - 745.421 (4,13%)
- evrei - 728.115 (4,03%)
- ruteni - 582.815 (3,22%)
- ruși - 409.150 (2,26%)
- bulgari - 366.384 (2,03%)
- țigani - 262.501 (1,45%)
- turci - 154.772 (0,86%)
- sârbi, croați și sloveni - 51.062 (0,28%)
- polonezi - 48.310 (0,27%)
- greci - 26.425 (0,14%).

(Recensământul general al populației României din 29 decembrie 1930, Vol. II, pag. XXIV)

apar în statistica oficială drept țigani. Numărului de rromi rezultat din acest recensământ, la fel ca și din altele care au urmat, este contestat, fiind probabilă o alterare a situației statistice reale. Ion Chelcea, în lucrarea *Țigani din*

România. *Monografie etnografică*, estima numărul rromilor la 525.000 de persoane. Unii reprezentanți ai rromilor estimau un număr mult mai mare de rromi. Astfel, Uniunea Generală a Rromilor pretindea la 1938 că rromii sunt în număr de peste 780.000 (George Potra, „Contribuțiuni la istoricul țiganilor din România”, București, Fundația Regelui Carol I, 1939, pp.125-126).

În România interbelică populația rromă se prezenta ca un conglomerat eterogen, înglobând neamuri distincte de rromi, mai ales din perspectiva modului de viață și al ocupațiilor. Perioada dintre cele două războaie mondiale a fost o epocă de transformări importante pentru populația rromă. Unii dintre rromi au fost beneficiari ai Reformei agrare din anul 1919, ca urmare a participării la

Rromi nomazi

Primul Război Mondial. Asistăm la începutul procesului de emancipare etnică, primul moment fiind reprezentat de Adunările din Transilvania anului 1919, de integrare prin adaptare la noile realități economice, dar și de perpetuare a unui mod de viață nomad determinat de practicarea unor meșteșuguri care determinau deplasarea dintr-o localitate în alta.

Grupurile de nomazi sunt adesea izgonite din sate și de la marginea orașelor din cauza bolilor pe care se credea că le aduc și a fricii de furțișaguri. Multe ocupații sunt abandonate din cauza

concurenței produselor industriale. De exemplu, se constată o criză a comunităților de rudari, deoarece se pierde monopolul asigurării gospodăriilor țărănești cu obiecte lucrate din lemn. De asemenea, lăutaria intră în declin, curată fiind de muzica radiofonică, de patefoane și de orchestrele de muzică modernă. Corporațiile lăutarilor adresează cel mai adesea plângeri autorităților pentru a stopa venirea muzicanților străini și a celor din mediul rural deoarece aceștia le făceau concurență neloială. În aceste condiții, mulți dintre rromi se reorientează ocupațional către comerțul ambulant, mai ales cu produse textile.

Interior dintr-o casă din zona Grant (București)

Fenomenul care se petrece în perioada interbelică, recunoscut de către sociologi, este acela de asimilare etnică și lingvistică ca o consecință a procesului de integrare și adaptare la noile realități socio-economice.

Rromi ursari

Recensământ = operația de înregistrare a populației, animalelor, locuințelor etc. dintr-o țară

Dictionar

Perioada interbelică = perioada cuprinsă între cele două războaie mondiale

Marginalizare = respingere din societate, ignorare

Monopol = drept exclusiv al cuiva, dominație într-un domeniu economic (vezi: rromii care dețineau monopolul unor meserii tradiționale)

Corporații = organizații de meseriași constituite în scopul apărării intereselor și drepturilor (profesionale); breaslă

Comerț ambulant = vânzarea de produse mergând din casă în casă

Sociologie = știință care se ocupă cu studiul societății omenești și al fenomenelor sociale

Activități

În tabel sunt specificate rezultatele Recensământului din 1930.

Provincia	Declarații țigani (rromi) după:	
	Neamul declarat	Limba maternă (rromani)
Oltenia	22 239	8 506
Muntenia	71 784	22 886
Dobrogea	11 446	5 620
Moldova	32 194	13 598
Basarabia	13 518	6 598
Bucovina	2 164	232
Transilvania	75 342	29 106
Banat	17 919	8 688
Crișana-Maramureș	15 895	5 859

1. Câți rromi trăiau atunci în regiunea voastră?

2. Analizați datele ultimului Recensământ al populației și al locuințelor realizat în România și aflați câți rromi trăiesc în prezent în regiunea voastră.

? Știați că

- În perioada interbelică a existat ideea colonizării rromilor nomazi în localități unde puteau primi pământ? Pentru a scăpa de colonizarea despre care se vorbea și pentru a nu renunța la modul de viață nomad, mulți rromi din jud. Făgăraș și-au cumpărat case în sate, devenind astfel locuitori sedentari, dar fără a renunța la viața nomadă?

Cobzar bătrân în zona Pieței Unirii

- După Marea Unire din 1918, a crescut numărul rromilor.
- Dificultățile economice, sărăcia și marginalizarea rămân în continuare o realitate specifică rromilor.

Rețineți

👁️ Captarea atenției

Priviți imaginea alăturată, citiți textul și comentați!

FRAȚI ROMI,

Ceasul emancipării și redeșteptării neamului Rom, a sunat. La anul 1854 mării bărbați de stat ai timpurilor, s-au gândit la îmbunătățirea soartei romilor, la scăparea lor din robie, și au înfăptuit marele act al „Dezrobirii romilor”. Zile multe și mulți ani au trecut de când am îndurat toate necazurile care s-au abătut asupra neamului nostru. Am îndurat totul, cu voința și răbdarea de care suntem caracterizați, însă soarta noastră a rămas tot neschimbată. Nu s-a gândit nimeni să se coboare în mijlocul nostru și să ne cerceteze nevoile și să ne dea sfatul lor. Nu s-a gândit nimeni să ne scoată din întunericul în care eram. Am fost lăsați în umbra vremurilor și ne-am târât viața, fără de nici o directivă, fără de nici o speranță, fără de nici un ideal pentru îmbunătățirea vieții noastre de toate zilele... Frați Romi! Ceasul emancipării și redeșteptării al neamului Rom, a sunat.

Dumnezeu care are în grija și în paza lui pe toți oamenii, a avut grija și de noi. O mână de oameni, plini de încredere și cu o voință de fier, s-au ridicat în mijlocul nostru, și au pus bazele temeliei de mâine. Acești oameni au înțeles că numai prin voință și muncă cinstită vor putea îndrepta situația în general a neamului nostru Rom – prin Emanciparea și Redeșteptarea tuturor Romilor din România: pe târâmul social, cultural, moral, economic și spiritual.

(N. Lenghescu-Cley, *Frați Romi*, în: *Glusul Romilor*, 1934, nr. 1, 1-15 noiembrie)

🔧 Descoperim, învățăm

Perioada interbelică a reprezentat pentru populația de romi o epocă de transformări importante. Apare o elită rromă formată din intelectuali, artiști, publiciști, comercianți, lăutari care nu-și trădează originea și care încep mișcarea de emancipare a poporului rrom. După modelul celorlalte populații din regat, rromii înființează organizații cu caracter social, profesional, cultural și chiar politic. Lăutarii pun bazele unor societăți cu caracter profesional, în mai multe localități ale țării. La București funcțio-

na, „Junimea Muzicală”, unul dintre fruntașii săi fiind cunoscutul violonist rrom Grigoraș Dinicu, cunoscut și ca

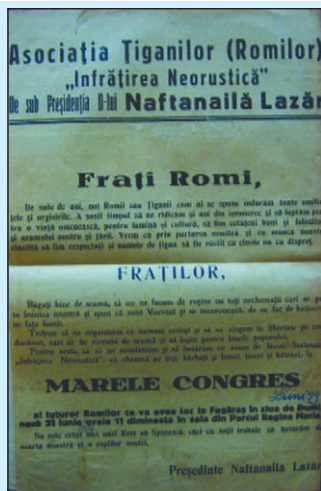

militant pentru emanciparea culturală a romilor. În anul 1926, la Calbor, în jud. Făgăraș, lua ființă, „Înfrățirea Neorustică”, din inițiativa lui Lazăr Naftanailă. Obiectivul principal al acestei asociații, era ridicarea nivelului economic și cultural al romilor. Asociația reușea să scoată și publicația „Neamul țigănesc”.

Treptat asistăm la apariția unei tendințe de centralizare a mișcării romilor într-o organizație unică și reprezentativă. Promotor a fost **Calinic I. Popp-Șerboianu**, licențiat în teologie, care a pus bazele *Asociației Generale a Țiganilor din România*, în martie 1933, cu sprijinul cunoscutei societăți de lăutari „Junimea Muzicală”.

Programul acestei organizații denotă o preocupare deosebită pentru problematica romă din acea perioadă. Astfel, se avea în vedere: alfabetizarea, publicarea de cărți privind istoria romilor, înființarea unei universități a romilor, a unui muzeu „țigănesc”, înființarea de ateliere potrivit „firii neamului nostru” organizarea

în bresle a romilor care practică un anumit meșteșug, înființarea de „sfaturi județene” și a unui „sfat al bătrânilor” pentru rezolvarea litigiilor dintre rromi, ca mijloc de raportare a societății la specificul cultural rom, premisă favorabilă în procesul de integrare

a romilor. Obiectivele programului reflectă dorința de a promova integrarea socială și educațională a romilor, de a îmbunătăți imaginea etniei rrome în societatea românească.

Tot în anul 1933 apare o organizație cu adevărat reprezentativă pentru rromii din România interbelică: **Uniunea Generală a Romilor din România (UGRR)**. La Congresul național care s-a desfășurat în luna octombrie 1933 a fost ales un comitet de conducere care-l avea ca președinte pe **G. A. Lăzăreanu Lăzurică**, de meserie scriitor și gazetar. Președinte onorific a fost numit violonistul și dirijorul Grigoraș Dinicu. După demisia lui Lăzurică, în mai 1934, următorul președinte ales este **Gheorghe Niculescu**,

Gheorghe Niculescu

care era negustor de flori, cunoscut și cu numele de *Gogu Florarul*. Sub conducerea sa, uniunea a obținut statut juridic și s-a dovedit cea mai importantă organizație a romilor, singura care activa la nivel național. Activă în relațiile cu autoritățile, a

avut și organe de presă proprii: „O, Rom”, care apărea la Craiova și „Glasul Romilor”, la București. Organizația avea 40 de filiale în toată țara și 784.793 de membri. Programul organizației relua de fapt ideile asociației

anterioare, scopul principal fiind de a acționa „pentru ca soarta neamului nostru rrom să se îmbunătățească, ca să putem sta alături de conaționali noștri fără să ne fie rușine”.

Dicționar

Elită = grupare aflată în vârful unei societăți și formată din persoane realizate intelectual și profesional

Filiale = secții locale ale unei instituții sau organizații (în această situație, ne referim la secțiile județene ale Uniunii Generale a Romilor din România)

Conaționali = persoană care face parte din aceeași națiune cu alta

Rețineți

- În contextul realităților politice de după Marea Unire și nu în ultimul rând datorită instaurării unui cadru democratic legitimat de Constituția „Unirii” de la 1923, apar și se dezvoltă organizații socio-profesionale ale rromilor, precum și cele cu caracter politic, ca expresie a dorinței de recunoaștere și emancipare.

1. Numiți reprezentanți ai rromilor din perioada interbelică militanți pentru emancipare etnică.

2. Utilizând resurse multimedia, realizați o prezentare, la alegere, despre o personalitate a rromilor din perioada interbelică.

3. În prezent etnia rromă este recunoscută ca minoritate națională!

- Numiți organizații ale rromilor și reprezentanți rromi care militează pentru emanciparea etniei rrom în prezent.

Activități

? Știați că

- Grigoraș Dinicu a fost un violonist și compozitor rrom, care s-a impus printr-o manieră deosebită de interpretare a vechilor piese din repertoriul lăutăresc, prin sobrietatea stilului său individual și prin tehnica instrumentală excepțională? Este cunoscut în toată lumea mai ales pentru compoziția sa din 1906, Hora Staccato?
- În anul 1933, la București, s-a organizat primul Congres Internațional al Rromilor?
- Publicația „Glasul Romilor” a apărut în anul 1934 și a cunoscut 15 numere până în anul 1940?
- Gheorghe Niculescu, a fost un rrom prosper, proprietar al Florăriei „La doi trandafiri”?

Cortegiu spre Catedrala Sfinților Îngeri din Buzău, pentru sfințirea drapelului filialei UGRR, 26 octombrie 1936

👁️ Captarea atenției

- Citiți textul alăturat.
  1. Cu ajutorul internetului, căutați sensul cuvintelor: *rasism, promiscuitate, disgenie*.
  2. În grupuri de doi sau mai mulți elevi, exprimați-vă opinia cu privire la teoria rasismului, apoi dezbateți la nivelul clasei!

„Marea problemă rasială a românilor este problema țigănilor. Ei constituie cel mai numeros grup etnic, după români. Și în același timp ei sunt elementul de promiscuitate și disgenie din țara noastră. Nu s-a făcut nimic pentru rezolvarea problemei țigănești.”

(Sabin Manuilă, directorul Institutului Central de Statistică)

Familie de romi lângă căruță

⚙️ Descoperim, învățăm

În decursul istoriei romilor în spațiul românesc, aceștia au fost supuși unui proces de înrobire și de marginalizare din partea instituțiilor și a boierilor. Existența lor ca oameni liberi, după legiferarea dezrobirii, a avut de suferit datorită imaginii negative, ca moștenire din cauza a unei lungi perioade de sclavie, pe care o aveau în societatea românească. Stereotipurile și prejudecățile au afectat statutul etniei rome, cu efecte grave la mijlocul secolului al XX-lea,

când și în România se impunea concepția conform căreia *Statul modern, în loc să acorde protecție celor slabi, ar face mai bine să își îndrepte atenția spre încurajarea elementelor biologice valoroase, utilitatea socială sau însușirile biologice ale individului devenind astfel unitatea de măsură a valorii sociale a acestuia.* (Angus Fraser, *Țigăanii*, Editura Humanitas, 2008)

Nu se poate spune despre populația României că manifesta rasism față de romi. Oamenii de rând vedeau existența rromilor ca pe o realitate firească în societatea românească, mai ales

în mediul rural, unde încă mai exista o complementaritate a ocupațiilor economice.

Ascensiunea Germaniei naziste, după anul 1933, cu doctrina ei despre puritatea raselor, foarte clar exprimată în lucrarea „Mein Kampf”, de către Adolf Hitler, a determinat apariția unui curent de gândire autohton care susținea necesitatea păstrării purității rasiale a poporului român, a neamestecului cu rromii, evreii și alte minorități. O astfel de idee a fost studiată din perspectiva *biopoliticii*. Biopolitica are ca fondator, în România, pe prof. Iuliu Moldovan de la Cluj. Adepții biopoliticii considerau numărul ridicat al rromilor ca fiind pri-

mejdios. Cel mai preocupat de cercetările rasiale cu privire la rromi a fost Ioan Făcăoaru. El considera că asimilarea rromilor de către români ar produce pierderea și sărăcirea însușirilor și caracteristicilor etnice nobile ale poporului român. Aceste concepții nu au fost cunoscute și împărtășite de populația largă. Schimbările survenite în România, odată cu abdicarea regelui Carol al II-lea și instaurarea unui guvern legionar, au dus la abandonarea totală a valorilor democratice care fuseseră consacrate de Constituția din 1923.

Rasismul devine ideologie de stat, iar alături de evrei și țiganii sunt considerați o „problemă”.

Dictionar

Rasism = comportament de respingere față de un grup de oameni ce prezintă caracteristici diferite

Biopolitică = politică pe criterii etnice, în special față de minorități

Activități

1. Care erau motivele interzicerii contactelor dintre rromi și români?
2. În prezent există discriminare față de rromi? Care credeți că sunt cauzele unor astfel de atitudini? Ce ar trebui făcut pentru a evita astfel de atitudini?

- Politica discriminatorie promovată față de rromi la sfârșitul perioadei interbelice și în perioada celui de-al doilea război mondial (1939-1945) s-a datorat unui curent rasist puternic, de proveniență germană.
- În România, rromii, alături de evrei, încep să fie percepuți ca o amenințare la adresa însușirilor poporului român.
- Și în România apare și se dezvoltă biopolitismul.

Rețineți

Știați că

- La începutul celui de-al doilea război mondial, soluțiile propuse pentru a evita „problema țigănească” erau: colonizarea rromilor în anumite zone ale României sau deportarea în Transnistria și chiar sterilizarea?
- Că primul om politic român care a pus problema luării unor măsuri împotriva „țiganilor” a fost Ion Antonescu?

<https://www.historia.ro>

Studiu de caz

GRIGORAȘ DINICU

Motto: „Cine ascultă vioara lui Grigoraș aude și vede în același timp muzica” – Alexandru Vlahuță

Grigoraș Dinicu – Violonistul și compozitorul Grigoraș Dinicu a luat atitudine protestând împotriva strămutării rromilor, mai ales a celor nomazi, în Bărăgan. Atitudinea sa a făcut ca el însuși să fie persecutat. Asemenea lui, Ionel Budișteanu, artist al poporului, a protestat în fața lui Gh. Gheorghiu-Dej, spărgându-și vioara, și riscând astfel strămutarea forțată.

Grigoraș Dinicu s-a născut la 3 aprilie 1889 în cartierul „Scaune” al lăutarilor bucureșteni și a trăit de mic copil în atmosfera muzicii populare și lăutărești. Tatăl său, Ionică Dinu, era un muzicant foarte cunoscut, coleg de taraf cu vestitul Sava Pădureanu, fost lăutar al țarului Rusiei.

Grigoraș Dinicu a fost un violonist virtuos și compozitor român de origine rromă. De copil, Grigoraș Dinicu cânta în corul de copii al bisericii „Scaunele

Vechi”, iar mai târziu, alături de tânărul Trandafir, fiul cunoscutului lăutar Dobrică, a prins gustul muzicii. Primele lecții de vioară le-a luat de la Moș Zamfir, un lăutar bătrân, care l-a învățat să cânte „Doina haiducului”, „Lume, lume, soro lume”, „Arde foc la București” și chiar „Ciocârlia”.

Grigoraș Dinicu a fost primit la Conservator în 1902 (la doar 13 ani) și a prins un an de studiu cu cunoscutul pedagog Carl Flesch.

În 1906 Grigoraș Dinicu și-a dat examenul de absolvent al Conservatorului pe scena Ateneului Român, interpretând partea solistică a Concertului nr. 1 pentru vioară și orchestră de Niccolò Paganini, pentru care i s-a acordat Premiul I. Printre „bisurile” executate, a strecurat și compoziția proprie „Hora Staccato”, care i-a adus nemurirea.

Dornic să-și continue studiile de muzică cultă, deoarece cu micul salariu primit nu-și putea asigura existența, s-a angajat șef de taraf la restaurantul-grădină de la „Bufet”, unde cânta în fiecare seară, prilej de adevărate recitaluri de muzică clasică și lăutărească.

În 1913 încheie un contract cu restaurantul lui Ionică Enescu, unde va cânta timp de 22 de ani. Programele muzicale prezentate satisfăceau cele mai exigente pretenții. Grigoraș Dinicu interpreta deopotrivă atât piese din repertoriul clasic, cât și din cel de café-concert sau popular.

O dată cu izbucnirea Primului Război Mondial, Grigoraș Dinicu organizează concerte de binefacere și în spitalele pentru răniți. După război își alcătuiește

propriul ansamblu, împreună cu țambalagiul Budișteanu, un virtuoz al acestui instrument. Anii de după primul război conduc la consacrarea mondială a lui Grigoraș Dinicu, când acesta primește un angajament la Green Park Hotel din Londra. Urmând să plece la Monte Carlo unde, în vestitul Empire, se va întâlni cu George Enescu, iar peste câteva zile cu Fritz Kreisler, ale cărui compoziții pentru vioară figurau în repertoriul său.

În toamna anului 1932, se stingea din viață un alt celebru lăutar, slătineanul Nicolae Buică, iar drept mulțumire pentru sprijinul acordat de Grigoraș Dinicu la înmormântare, familia lui Buică a intenționat să-i facă acestuia cadou vioara la care cântase defunctul lăutar. Grigoraș Dinicu, fire generoasă, a cumpărat însă vioara la un preț mare, apreciat la costul unei case. Instrumentul era o piesă rară, realizat cu aproape două secole în urmă, dintr-un lemn aparte, care dădea o rezonanță extrem de clară, de către Sebastian Klotz (1696-1775), un cunoscut fabricant de viori de origine germană, în atelierul său din Mittenwald. De atunci, vioara lui Buică a devenit nelipsită din concertele lui Grigoraș Dinicu.

În anul 1937, Grigoraș Dinicu este invitat să cânte în cadrul Expoziției Internaționale de la Paris unde, seară de seară, miile de vizitatori au ascultat taraful de lăutari din România. Întors la București, devine concert-maestru al orchestrei simfonice „Pro Arte”, un ansamblu de 80 de

instrumentiști sub conducerea dirijorului George Cocea.

La Expoziția Mondială din New York, în 1939, taraful lui Grigoraș Dinicu este însoțit de Maria Tănase. Vreme de patru luni cântă împreună la restaurantul lui Jean Filipescu din New York, unde primesc ovațiile entuziaste ale Marlenei Dietrich.

Grigoraș Dinicu a murit în 28 martie 1949. A fost înhumat la Cimitirul „Pătrunjel” (azi „Reînvierea”), foarte aproape de lăutari ca Sava Pădureanu, Cristache Ciolac, Costică Pompieru. Vioara lui Buică l-a însoțit pe ultimul drum pe Grigoraș Dinicu, marele muzician care uimise lumea prin talentul și priceperea sa, materializate pe strunele acestei viori. Onoarea de a cânta cu această vioară pentru ultima dată pentru Dinicu, urma să îi aparțină lui Ion Voicu, iar „Zigeunerrweise”, trebuia să răsunе, la dorința lui Grigoraș, peste mulțimea de oameni care se revărsa parcă fără întrerupere pe aleile cimitirului Pătrunjel (Reînvierea). La înmormântare, Orchestra „Barbu Lăutaru” condusă de Ionel Budișteanu a cântat „Hora Staccato”.

Grigoraș Dinicu

Am învățat despre:

a) Integrarea și asimilarea rromilor

- După Marea Unire de la 1918, numărul rromilor în Regatul Român a crescut considerabil.
- Sărăcia, marginalizarea, viața grea rămân în continuare realități specifice vieții rromilor.
- Multe ocupații tradiționale sunt abandonate, din cauza concurenței produselor industriale.
- Procesul de integrare, determină și realitatea asimilării etnice și lingvistice.

b) Încercări de organizare politică și profesională

- Perioada interbelică a însemnat începutul procesului de emancipare etnică pentru rromi. Astfel apar organizații cu caracter profesional și politic. Organizația reprezentativă pentru reprezentarea rromilor la nivel național, pe scena politică a României, a fost Uniunea Generală a Romilor din România condusă de Gheorghe Niculescu.

c) Concepții rasiste în România interbelică

- Din păcate și în România apar idei cu caracter rasist.
- Romii încep să fie percepuți, în gândirea timpului numită biopolitică, drept un pericol – din cauza așa-zisei „probleme țigănești”.

• Realizați un glosar cu termeni noi, specifici acestor lecții.

• Realizați o dezbatere cu privire la urmările ideologiei rasiste în planul relațiilor interumane.

„O zi de sărbătoare“ – Patriarhul Miron Cristea, oficialități ale Capitalei și personalități ale Uniunii Generale a Rromilor. Imagine de epocă.

I. Elaborați enunțuri care să evidențieze o realitate istorică, cu următorii termeni/noțiuni: *rasism, biopolitism, emancipare politică, asimilare*.

II. Citiți cu atenție textul următor și răspundeți la cerințele de mai jos:

„Procesul asimilării e activat și agravat nu numai de numărul mare de țigănci, ci și de alți factori specifici împrejurărilor politice de la noi: dispoziția tolerantă a poporului român, răspândirea țiganilor pe toată suprafața țării, promiscuitatea socială cu populația autohtonă la orașe ca și la sate, școala în comun, împrietărirea multora dintre ei și înlesnirea vieții sedentare care le-a ușurat intrarea în comunitatea românească, absența oricărei restricțiuni legale și, în sfârșit, dispoziția ocrotitoare a guvernelor și a autorităților administrative”.

(Ioan Făcăoaru, *Amestecul rasial și etnic în România*)

- Transcrieți din text un factor care „agravează” procesul asimilării „țiganilor”.
- Numiți știința care este un domeniu de intersecție între biologie și politică.
- Stabiliți o relație cauză-efect cu privire la apariția rasismului față de rromi, în perioada interbelică.

III. Răspundeți:

- Cum s-a numit președintele de onoare al Uniunii Generale a Rromilor din România, cunoscut și ca un reputat violonist?
- Numiți două organizații reprezentative pentru mișcarea de emancipare a rromilor în plan politic și profesional, în perioada interbelică.
- Ce moment poate fi considerat reprezentativ pentru debutul emancipării rromilor în România? Argumentați!
- Numiți doi lideri rromi din perioada interbelică recunoscuți la nivel național.

IV. Elaborați un eseu despre *Emanciparea și integrarea rromilor*, având în vedere:

- aspecte specifice procesului de integrare și asimilare;
- organizații politice și profesionale care au militat pentru emanciparea rromilor, reprezentanți ai acestora;
- apariția rasismului față de rromi;
- formularea unui punct de vedere referitor la importanța mișcării de emancipare a rromilor din România – perioada interbelică și prezent.

Negustorie cu cărpe vechi la Taica

Familie de rromi

Unitatea 4 Acțiuni de represiune îndreptate împotriva romilor

- 62 Lecția 1 Deportarea romilor în Transnistria
- 66 Lecția 2 Acțiunile de evacuare în Transnistria
- 69 Lecția 3 Modalități de asimilare și măsuri represive împotriva romilor
- 71 Lecția 4 Probleme social-economice ale romilor în perioada comunistă
- 74 Lecția 5 Destrămarea comunităților tradiționale
- 76 Lecția 6 Modificări în sfera ocupațională a romilor
- 78 Lecția 7 Programul de integrare socială a romilor din perioada 1977-1983
- 80 *Recapitulare*
- 82 *Evaluare*

👁️ Captarea atenției

În perioada interbelică, relațiile internaționale au fost influențate de prevederile Conferinței de Pace de la Paris (1919-1920). Apariția regimurilor politice totalitare în URSS, Italia și Germania au favorizat declanșarea unui nou război mondial. (Atacarea Poloniei de către Germania la 1 septembrie 1939 a dat semnalul începerii celui de-al Doilea Război Mondial.)

Al Doilea Război Mondial s-a desfășurat între anii 1939-1945 în Europa, Africa, Asia și pe toate oceanele planetei. România a participat la război, mai întâi de partea Germaniei (22 iunie 1941-23 august 1944), apoi de partea Aliaților, împotriva Germaniei și a aliaților ei (23 august 1944-9 mai 1945).

Pe perioada războiului, în Europa controlată de Germania nazistă s-a realizat un genocid față de populațiile considerate a fi rase inferioare, inclusiv rromii fiind incluși în această categorie. Antisemitismul devine o coordonată importantă a ideologiei Germaniei imediat după ascensiunea la putere a lui Adolf Hitler în 1933 (vezi lucrarea *Mein Kampf*), influențând și alte state, inclusiv România.

Ateneul Român, după bombardamentul din 4 aprilie 1944

1. Comentați, menționând pe baza textului metodele folosite pentru exterminare.

Cred că acolo [la Auschwitz] au fost exterminate prin gazare și ardere cel puțin 2.500.000 de victime; cel puțin 500.000 de oameni au pierit de pe urma foametei și a bolilor. Așadar, cifra celor morți ajunge la aproximativ trei milioane, adică 70-80% din numărul total al celor deportați la Auschwitz.

(Mărturia lui Rudolf Hóss, comandantul lagărului de la Auschwitz)

2. Cu ajutorul internetului căutați informații din diverse surse cu privire la genocidul față de rromi în perioada celui de-al Doilea Război Mondial. Comentați!

3. Cunoașteți relatări ale bătrânilor din comunitatea de proveniență sau transmise pe cale orală, despre suferințele îndurate în perioada războiului din pricina apartenenței etnice?

Lagărul de concentrare de la Auschwitz

Teritoriile pierdute de România în anul 1940

Descoperim, învățăm

Declanșarea celui de-al Doilea Război Mondial a pus România în fața unor provocări deosebite. Anul 1940 a însemnat un an tragic în istoria României, ca urmare a unor pierderi teritoriale însemnate. Astfel, la 28 iunie 1940, România a cedat Uniunii Sovietice Basarabia, Bucovina de Nord și Ținutul Herța, la 30 august 1940 prin Dictatul de la Viena, impus României de Germania și Italia, nord-vestul Transilvaniei, însumând o suprafață de aproape 43.500 km², a fost cedat Ungariei, iar la 7 septembrie 1940 se ceda Bulgariei Cadrilaterul (Sudul Dobrogei).

Aceste pierderi teritoriale au determinat ca grupuri importante de populație rromă să fie incluse în URSS, Bulgaria și Ungaria. Rromii din nord-vestul Transilvaniei, alături de evrei, au cunoscut ororile lagărelor de exterminare naziste fiind supuși așa numitei „soluții finale”.

Începând cu anul 1941, rromii au fost duși în lagăre de concentrare și exterminare alături de evrei. Unul dintre cele mai cunoscute locuri ale morții a fost lagărul de la Auschwitz II-Birkenau. În comparație cu evreii, numărul rromilor decedați este destul de greu de precizat deoarece rromii au fost mai slab organizați comunitar. Se estimează că au fost uciși circa 2.000.000 de rromi. În limba rromani, termenul folosit pentru a desemna genocidul sau holocaustul este **samudaripen**.

Ghidul Universității Columbia despre Holocaust prezintă distribuția estimată a masacrării romilor după țări*, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial (Niewyk, Donald L.: *The Columbia Guide to the Holocaust*, p. 422, Columbia University Press, 2000, ISBN 0231112009).

Din păcate și statul român s-a aflat în această campanie de exterminare a

Țara	Populația rromă înainte de război	Masacrați
Austria	11.200	între 6.800 – 8.250
Belgia	600	între 350 – 500
Cehia	13.000	între 5.000 – 6.500
Estonia	1.000	între 500 – 1.000
Franța	40.000	15.150
Germania	20.000	15.000
Grecia	NA**	50
Italia	25.000	1.000
Iugoslavia	100.000	între 26.000 – 90.000
Letonia	5.000	între 1.500 – 2.500
Lituania	1.000	între 500 – 1.000
Luxemburg	200	între 100 – 200
Olanda	500	între 215 – 500
Polonia	50.000	între 8.000 – 35.000
Slovacia	80.000	între 400 – 10.000
Ungaria	100.000	între 1.000 – 28.000
URSS	200.000	între 30.000 – 35.000
România	300.000	între 19.000 – 36.000

* această statistică are un caracter orientativ, pentru a înțelege de fapt că în timpul acestui război, politica de exterminare a rromilor a fost dusă la nivel european.

** nu este disponibil (din. engl. „not available”)

rromilor. Anul 1940 a însemnat abandonarea valorilor democratice consacrate de Constituția din 1923 și intrarea în sfera de influență politică și ideologică a Germaniei lui Hitler.

Ascensiunea la putere a Gărzii de Fier a adus afirmarea „problemei țigănești”

alături de cea evreiască. Romii sunt asociați acum evreilor, astfel că se gândesc măsuri precum interzicerea căsătoriilor între români și rromi și izolarea treptată a rromilor în anumite zone ale țării. Înălăturarea de la guvernare a legionarilor (Garda de Fier) la 21 ianuarie 1941 de către generalul Ion Antonescu nu a însemnat și renunțarea la „problema țigăneasă”.

Generalul Ion Antonescu devine conducător al statului de la începutul lunii septembrie 1940 în urma abdicării regelui Carol al II-lea.

Politica față de țigani a fost în cel mai deplin sens al cuvântului creația lui Ion Antonescu... (V.Achim, *Țigani în istoria României*, Editura Enciclopedică, 1998, p.137)

Din proprie inițiativă, mareșalul Ion Antonescu a decretat deportarea rromilor în Transnistria. La procesul din anul 1946, acesta declara că a decis deportarea datorită problemelor pe care aceștia le făceau. De remarcat faptul că cei mai mulți dintre deportați nu aveau nicio vină, iar poporul român nu-i percepea pe rromi ca pe o amenințare.

Participarea României alături de Germania la războiul antisovietic, justificată de nevoia de eliberare a teritori-

ilor românești anexate de URSS în vara anului 1940, a conferit șansa acordării teritoriului dintre Bug și Nistru numit Transnistria. Acordul româno-german (Antonescu - Hitler) din vara anului 1941, semnat la Tighina (oraș în Basarabia), prevedea instaurarea administrației civile române. Din acest moment, Ion Antonescu stabilește ca Transnistria să devină spațiul unde puteau fi deplasa-te populațiile considerate o amenințare la adresa României: evreii și țiganii. Zeci de mii de evrei și rromi vor fi trimiși în acest teritoriu care va deveni un *pământ al morții*.

Deportarea rromilor s-a făcut în baza unui recensământ realizat în mai 1942 care a fundamentat o clasificare a rromilor propuși pentru deportare. Erau stabilite două categorii: rromii nomazi și rromii „stabili” care nu aveau mijloace de existență, care suferiseră condamnări sau cei fără o ocupație precisă din care să traiască. Au fost recenzați 9.471 de rromi nomazi și 31.438 de rromi sedentari. (Viorel Achim, *Documente privind deportarea țiganilor în Transnistria*, Editura Enciclopedică, București, 2004, vol. 1, p. 10) Deportarea a fost realizată de către Inspectoratul General al Jandarmeriei.

Dicționar

Antisemitism = atitudine de ostilitate și discriminare față de evrei (termenul are la bază originea veche a evreilor ca popor semitic)

Soluție finală = politica nazistă de exterminare a evreilor din Europa, aplicată în Al Doilea Război Mondial

Holocaust = acțiunea de exterminare a evreilor de către naziști în ultimul război mondial

Masacru = ucidere cu sălbăticie a unei mulțimi fără apărare

Exterminare = a distruge complet, a nimici; a ucide

Deportare = trimitere forțată a unei persoane sau a unor grupuri de persoane într-o regiune îndepărtată, ca măsură de represiune

Convoi de deportați rromi

- Al Doilea Război Mondial s-a declanșat în anul 1939, în urma agresiunii Germaniei asupra Poloniei.
- Declanșarea războiului a însemnat apariția unui context favorabil punerii în aplicare a măsurilor represive gândite încă din perioada interbelică, împotriva evreilor și a rromilor.
- Deportarea rromilor în Transnistria s-a realizat în perioada guvernării antonesciene, fiind o adevărată crimă a statului față de rromi. Aceeași situație au cunoscut-o evreii din Basarabia și Bucovina.

? Știați că

- Holocaustul a fost cel mai mare genocid din istoria omenirii?
- În lagărul de la Auschwitz au fost realizate experimente pe subiecți umani de către Josef Mengele, supranumit și „doctorul morții”?
- Genocidul rromilor în Transnistria nu s-a făcut prin execuții? Rromii au fost lăsați să moară din cauza condițiilor de viață inumane la care au fost supuși.

- Activități**
1. Precizați perioada în care s-a desfășurat cel de-al Doilea Război Mondial.
  2. Numiți cele două categorii de rromi care urmau să fie deportate, conform Recensământului realizat în mai 1942.
  3. Numiți teritoriul unde rromii, alături de evrei, au cunoscut ororile deportării.
  4. Identificați pe hartă teritoriul unde s-a realizat deportarea rromilor.
  5. Comentați textul următor: „Rromii n-au fost dezertori, trădători, nici spioni și acolo unde au fost duși au făcut treabă, au muncit fără murmur. Că au rămas în urmă cu progresul vremurilor, nu este vina lor. Dacă, în trecut, s-ar fi ocupat cineva mai îndeaproape de acești oameni necăjiți, vă asigurăm că mult s-ar fi schimbat soarta lor și astăzi nu ar mai fi vorba de rasism...” (Gheorghe Niculescu, președintele Uniunii Generale a Romilor din România, *Glasul Romilor* , anul VII, nr. 1, aprilie 1941).
  6. Exprimați-ți opinia cu privire la cauzele discriminării și consecințele acesteia.

Captarea atenției

Trebuie să le spunem copiilor noștri că, acum șase decenii, copiii ca și ei au fost trimiși de statul român să moară de foame și de frig. Trebuie să le spunem mamelor din România că statul român a ucis mame de rromi prin înrobire și mizerie. Se cuvine să amintim că bărbații rromi care luptau pentru patrie au fost scoși din armată pentru a fi trimiși între Nistru și Bug. Educația din România are datoria de

a aduce la cunoștința noilor generații Holocaustul, așa cum are datoria de a vorbi despre epoca robiei rromilor sau despre crimele comunismului. Umilințele din trecut, ca și stigmatul din prezent. Tragedia Holocaustului este de acum parte a memoriei noastre colective. Avem datoria să gestionăm această memorie. Dar avem și datoria de a construi un viitor. Ambele țin de responsabilitatea noastră politică. Iertați-ne, fraților și surorilor, pentru ceea ce a fost, iar viitorul României îl vom construi frumos împreună!

Rromi deportați

(Discursul președintelui României Traian Băsescu, cu prilejul ceremoniei de decorare a etnicilor rromi supraviețuitori ai Holocaustului, 22 octombrie 2007)

1. Cunoașteți relatări auzite în familiile voastre sau în comunitate despre viața rromilor la Bug?
2. Vizionare material video cu mărturii ale supraviețuitorilor deportării în Transnistria. Comentarii!

Descoperim, învățăm

Deportările au început cu rromii nomazi, în număr de 11.441 persoane, la data de 1 iunie 1942 și s-au încheiat la 15 august 1942. Pentru a ușura procesul de concentrare în diferite localități și de deplasare a șatrelor de rromi către Prut, respectiv Transnistria, li se făceau promisiuni tentante: pământ, animale („purcea cu purcei” sau „vacă cu vițel”), case. Pe parcursul deplasării au fost făcute numeroase abuzuri din partea jandarmilor și polițiștilor însărcinați cu

desfășurarea operațiunii. Ajunși pe malul Prutului sau al Nistrului, rromii au fost deposedați de bunurile pe care le dețineau cu ei, în primul rând de aurul ascuns în căruțe. Acestea le-au fost distruse de jandarmi.

În ce privește rromii sedentari rețenzați în mai 1942, au fost deportați 13.176 de persoane. Restul, aproape 20.000, urmau să fie deportați în perioada următoare. Printre cei deportați se aflau familii ale căror fii, părinți sau soți erau înrolați în Armata română ca soldați care trebuiau să-și facă datoria față

de țară. De asemenea, au fost deportați rromii care aveau un statut social și profesional recunoscut la nivel de localități și care nu avuseseră niciodată probleme cu poliția sau alte autorități.

Ajunși în Transnistria, rromii au cunoscut condiții de viață greu de imaginat: privați de hrană, de adăpost, de lemne pentru foc, de îmbrăcăminte și lipsiți de cele mai elementare obiecte necesare existenței. Foamea, frigul, tifosul exantematic provocau moartea a mii de oameni „vinovați” doar pentru faptul că aparțineau unei alte etnii. Locurile morții pentru rromii deportați s-au numit Golta, Oceaokov, Balta, Berezovka.

Transnistria a devenit o adevărată „vale a plângerii” pentru rromii și evreii deportați.

Iarna anului 1942 – 1943 a fost cumplită. Lăsați în câmp deschis, numărul de bordeie săpate pe malurile Bugului fiind insuficiente, rromii adulți se vedeau puși în situația disperată de a încerca să-și salveze copii, adăpostindu-i între propriile trupuri. Cele mai multe victime s-au înregistrat în rândul copiilor. Durerea pierderii celor dragi a rămas nestinsă, o rană care încă sângerează în inimile celor care au cunoscut ororile Bugului.

Poporul român și personalitățile marcante ale societății românești au fost străine de aceste practici odioase. Se cunosc nenumărate scrisori ale locuitorilor din satele României către Mareșalul Antonescu, prin care stăruiau să fie readuși în țară rromii deportați. Un exemplu elocvent îl constituie scrisoarea lui Constantin I. C. Brătianu către mareșalul Ion Antonescu.

Eșecul armatei germane și a aliaților ei la Stalingrad (pentru armata română

a fost un adevărat dezastru militar) avea să determine retragerea din fața armatei sovietice, fapt care va determina stoparea deportării și permisiunea tacită a autorităților române ca rromii deportați în Transnistria să revină în țară.

Drumul revenirii către țară, a fost un drum al morții. Neajutați de către autorități, bolnavi și înfometați, rromii au luptat să revină în țara unde se considerau acasă, locul unde trăiseră moșii și strămoșii lor, unde se născuseră și unde știau că vor fi primiți cu compasiune de către populația românească.

Conform Raportului Comisiei Internaționale pentru Studiarea Holocaustului în România, din noiembrie 2004, în anul 1942 au fost deportați în Transnistria 25.000 de rromi. Dintre aceștia, aproximativ 11.000 au murit din cauza foamei, frigului și bolilor.

Ceea ce s-a întâmplat în România celui de-al Doilea Război Mondial, deportarea rromilor și evreilor în Transnistria, atrocitățile săvârșite pe criterii de ordin etnic sau rasial, se înscrie în politica de Holocaust promovată în acei ani, ani în care omul era ucis pentru ceea ce era: rrom sau evreu.

INSPECTORATUL GENERAL AL JANDARMERIEI Serviciul Jandarmerei Secția III-a							
avansarea evreilor și țiganilor cu indicierea trenurilor de evacuare și transporturilor directe.							
Nr. Ord.	Numărul trenului	Distanța	Data și ora plecării	Data și ora sosirii în Transnistria	Numărul trenului vagon	Total evreilor și țiganii	Total țiganilor și evreii
1.	Trenul N.1	Tișinari-Tighina	8.I.Iora 9.	10.I.Iora 11.38	41	1.474	--
2.	" N.2	Iași - Tiraspol	8.I.Iora 22.55	9.I.Iora 10.07	16	611	--
3.	" N.3	București-Tighina	12.I.Iora 10.10	13.I.Iora 11.43	60	--	1.922
4.	" N.4	Itzești - Tighina	12.I.Iora 8.45	13.I.Iora 11.41	39	--	1.544
5.	" N.5	Tișinari-Tighina	13.I.Iora 9.00	15.I.Iora 11.58	41	--	1.524
6.	" N.6	Alba Iulia - Tighina	13.I.Iora 8.00	15.I.Iora 11.58	26	--	1.929
7.	" N.7	Iași - Tighina	14.I.Iora 22.55	15.I.Iora 11.56	40	--	1.559
8.	" N.8	Tr. Severin-Tighina	14.I.Iora 18.40	16.I.Iora 11.58	38	--	1.530
9.	" N.9	Beva - Tighina	15.I.Iora 21.00	17.I.Iora 11.34	36	--	1.552
10.	" N.10	Onastaș - Tighina	15.I.Iora 10.00	16.I.Iora 11.31	42	--	1.734
11.	" N.11	Orșani - Tighina	16.I.Iora 10.00	16.I.Iora 11.38	40	--	1.590
12.	Branzi directe evrei Gornăuți		---	---	---	25	--
13.	Branzi directe țigani, Legiona Rota		---	---	1	--	33
14.	"	"	"	"	2	--	96
15.	"	"	"	"	3	--	130
T o t a l					425	2.110	12.497

R E G A T T U L A T I E
- Evrei avansați.....2.110
- Țigani avansați 12.497

Inspectoratul General al Jandarmerei, Dosar nr. 130/1942, vol. I, fila 36

Dicționar

Tifos exantematic

= boală infecțioasă extrem de contagioasă transmisă de păduche

Atrocități = fapte cumplite

1. Precizați perioada în care s-a desfășurat cel de-al Doilea Război Mondial.

Activități

- Numiți cele două categorii de romi care urmau să fie deportate, conform Recensământului realizat în mai 1942.
- Numiți teritoriul unde românii, alături de evrei, au cunoscut ororile deportării.
- Identificați pe hartă teritoriul unde s-a realizat deportarea romilor.
- Comentați textul următor: „Romii n-au fost dezertori, trădători, nici spioni și acolo unde au fost duși au făcut treabă, au muncit fără murmur. Că au rămas în urmă cu progresul vremurilor, nu este vina lor. Dacă, în trecut, s-ar fi ocupat cineva mai îndeaproape de acești oameni necăjiți, vă asigurăm că mult s-ar fi schimbat soarta lor și astăzi nu ar mai fi vorba de rasism...” (Gheorghe Niculescu, președintele Uniunii Generale a Romilor din România, *Glasul Romilor*, anul VII, nr. 1, aprilie 1941).
- Exprimați-vă opinia cu privire la cauzele discriminării și consecințele acesteia.

? Știați că

- Odată cu momentul 23 august 1944, când Ion Antonescu a fost înlăturat, iar legislația fascistă abrogată, s-a pus capăt și politicii anterioare față de romii. La 13 septembrie 1944, Subsecretariatul de Stat pentru Poliție a dat ordin ca toți românii întorși din Transnistria să fie „lăsați la ocupațiile lor, luându-se măsuri ca să fie îndrumați la diferite munci”.

- Deportarea romilor și a evreilor a avut la bază o cauză cu caracter rasist.

Rețineți

- În Transnistria, românii au fost puși la diferite munci, dar lipsiți de condiții minime de existență, fapt care a determinat ca într-un timp scurt mii de persoane să moară de foame, frig și tifos.
- Au existat atitudini critice față de măsura deportării romilor, atât din partea oamenilor simpli de la sate sau orașe care au avut curajul să solicite revenirea romilor în țară, cât și din partea unor politicieni români așa cum a fost Constantin I. C. Brătianu, șeful Partidului Național Liberal.

Captarea atenției

După încheierea celui de-al Doilea Război Mondial, sub presiunea militară și politică a Uniunii Sovietice, în mai multe state europene a fost instaurat regimul comunist. În România, procesul de comunizare este început oficial odată cu abdicarea forțată a ultimului rege român, Mihai I, la 30 decembrie 1947, dată la care s-a proclamat Republica Populară Română. Din acest moment, în mod oficial, România intra în sfera

Ulița cu case ale rromilor.

În curți se pot vedea corturile acestora

de influență sovietică, modelul comunist de tip stalinist fiind implementat cu o agresivitate deosebită. Astfel, se trece la procesul naționalizării băncilor și a fabricilor, la aplicarea cenzurii, supravegherea cultelor, interzicerea bisericii greco-catolice (1948), distrugerea elitelor intelectuale, iar între anii 1949-1962 are loc colectivizarea în agricultură.

Cum a evoluat situația rromilor în această perioadă? După consumarea „momentului” Transnistria, rromii au încercat să revină la regimul democratic consacrat de Constituția din 1923. Lovitura de stat din 23 august 1944, când regele Mihai I a reușit să-l înlătore pe Ion Antonescu de la putere, a permis Uniunii Generale a Rromilor să-și reia activitatea. În campania electorală din 1946, Blocul Partidelor Democratice, o alianță politică patronată de Partidul Comunist, adresa țiganilor manifeste cu apelul *Frați romi și romnițe!* (Lucian Cherata, *Istoria țiganilor. Origine, specific, limbă*, 1992, p.48), prin care sperau să obțină sprijin electoral.

Descoperim, învățăm

Începând cu anul 1948, când oficial începe procesul de comunizare a României, organizația Uniunea Generală a Rromilor este desființată la fel ca toate celelalte partide. Rromii dispar din documentele oficiale ale țării, nemaifiind recunoscuți ca minoritate. Regimul comunist de tip stalinist instaurat, a creat o stare de teroare în întreaga țară. Rromii au cunoscut și ei noile realități politice într-un mod brutal. Procesul de colectivizare a determinat strămutarea forțată a multor comunități de rromi în diferite zone agricole ale țării, cu precădere în Bărăgan.

Totuși, un aspect inedit, de neconceput până în acei ani, l-a constituit abor-

darea rromilor din perspectiva așa-zisei *origini sociale sănătoase*, fapt care a provocat promovarea unor rromi în aparatul politic comunist, în administrație, miliție și securitate, în armată.

Măsurile adoptate asigurau fidelitate față de noua realitate politică și, implicit, un fenomen de asimilare. Ideologia comunistă, în acei ani de epurare socială, favoriza ascensiunea socială a oamenilor săraci, cei mai mulți dintre rromi intrând în această categorie. Nu întâmplător, printre primii care aderă la ideea de colectivizare în agricultură au fost rromii, deoarece aveau pământ puțin sau deloc. O metodă eficientă de asimilare a reprezentat-o politica educațională. Învățământul era obligatoriu, astfel că refuzul de a asigura

școlarizarea propriilor copii putea atrage sancțiuni dintre cele mai severe. Astfel că mulți rromi beneficiază de această politică, fapt care a avut consecințe favorabile în timp, educația conferindu-le multora șansa de integrare profesională. Ascensiunea nu s-a datorat unei politici de promovare etnică, rromii nefiind recunoscuți ca minoritate națională, ci din considerente sociale. Un fenomen care cunoaște amploare, în acest proces de integrare cu caracter asimilaționist, l-a reprezentat negarea apartenenței etnice. Această preocupare a noului regim este reflectată și de Recensământul din 1966, conform căruia numărul țiga-

nilor era de doar 64.197 persoane, reprezentând 0,3% din totalul populației. Numărul este semnificativ mai mic decât în perioada interbelică. Desigur că statul român de la 1966 nu mai avea aceeași întindere teritorială, dar cu toate acestea, numărul este mai mic chiar decât înainte de unirea de la 1918. Explicația acestei situații are la bază, pe de o parte, neasumarea etnicității de către mulți rromi, iar pe de altă parte, nerecunoașterea oficială a existenței unui număr considerabil de etnici rromi. Din punct de vedere cultural și social, țiganii erau considerați o „subcultură” parazitară, un grup social marginal.

Dicționar

Comunism = Sistem social, politic și economic constituit pe principiul abolirii proprietății private și al instaurării proprietății colective asupra tuturor mijloacelor economice

Naționalizare = trecerea în proprietatea statului a fabricilor, întreprinderilor, băncilor, transporturilor, locuințelor etc.

Colectivizarea agriculturii = acțiunea de trecere în proprietatea statului a proprietăților agricole (pământ, vite, unelte)

Origine socială sănătoasă = apartenența la familii sărace de țărani și de muncitori

Știați că

- Grigoraș Dinicu a luat atitudine împotriva strămutării rromilor, mai ales a celor nomazi, în Bărăgan?
- În primii ani de regim comunist, au fost situații când din rândul rromilor au fost numiți primari?

Pentru a asimila populația rromă, regimul comunist a procedat la:

Rețineți

- Nerecunoașterea existenței în mod oficial a acestei minorități etnice;
- Strămutarea forțată în zone agricole a unor comunități de rromi;
- Instaurarea obligativității educației școlare doar în spirit monocultural românesc.

1. Numiți ultimul Activități rege al României.

2. Ce eveniment a avut loc la 30 decembrie 1947?

3. Cum apreciați statutul avut de rromi în perioada comunistă de tip stalinist, față de perioada interbelică?

4. Comentați textul următor! *Am crescut cu ideea că sunt țigan, am dorit să mă folosesc de această identitate, dar am fost învățat să fiu român, mi-am redescoperit identitatea, dar doresc să mor ca o persoană umană* (Nicolae Gheorghe, „Revista Română de Sociologie”, serie nouă, anul XXIV, nr. 5-6, p. 368, 2013).

👁️ Captarea atenției

- Citiți aceste mărturii și:
  1. Identificați din primul text două motive care l-au determinat pe acest rrom să se înscrie în Partidul Comunist. Comentați!
  2. La ce se referă textul al doilea?

Text 1: „După ce am venit din Transnistria, în 1946, m-am înscris în Partidul Comunist. De ce m-am înscris? Din trei motive. În primul rând, că am fost deportat și adus de ruși în țară, în al doilea, dacă nu erau rușii nu veneau o bună parte din țigani înapoi în România, le rămâneau oasele pe acolo, poate și ale mele. Așa, și în al treilea rând, pentru că în Curcani, de unde mi-e nevasta, erau țiganii toți marginalizați. Și atunci m-am ridicat ca membru de partid, când mă duceam la ședințele de raion, de județ, mă ridicam să susțin țiganii...”

Text 2: „... n-aveam nici 16 ani împliniți în 1949, când m-am dus la fabrică, că adusesese aștia mașini, nu știu din ce țară, că deja aveau fabrică de țesătorie în Roșiori de pe timpul chiaburilor. Și 15 zile ne-a ținut așa să-nvățăm, să dăm examen și am dat, dar n-a putut să ne angajeze atunci în 1949, pentru că nu avea cine să monteze mașinile. Ne-a angajat abia în ianuarie 1950”.

(„Țiganii din România, 1919-1944” – Mărturii)

⚙️ Descoperim, învățăm

După înlăturarea monarhiei, asistăm la un proces rapid de transformare a societății românești. Măsurile economice radicale adoptate de la început urmăreau un proces de uniformizare socială.

Oportunitatea de a avea un statut social recunoscut îi determină pe cei fără pământ să intre primii în formele cooperatiste agricole (colectiv). Mulți dintre rromii care participaseră la Primul Război Mondial au fost împrăștiți, însă fie suprafețele de pământ erau mici, fie nu dețineau uneltele necesare pentru a le lucra. Intrarea în colectiv era o șansă pentru mulți rromi de a accede într-o structură în care beneficiau de respect și de șansa de a promova. Erău angajați ca muncitori sezonieri la CAP (Cooperativă Agricolă de Producție) și IAS (Întreprinderea Agricolă de Stat),

unele fiind situate la mari distanțe de locuințe, unde rămâneau pe toată perioada de exploatare agricolă. Existând și zone cu deficit de populație, de multe ori rromii se stabileau acolo.

Procesul de industrializare a țării a determinat un aflux de populație rurală spre zonele industrializate. Deși nu aveau o pregătire profesională atestată, se cunosc situații în care rromii meșteșugari (căldărari sau fierari) să fie solicitați la anumite obiective. Mulți au fost angajați ca muncitori necalificați.

Cei mai afectați de schimbarea de regim politic au fost rromii nomazi. Încă din anul 1948, regimul comunist a adoptat o politică de sedentarizare a rromilor nomazi. În aprilie 1948 era demarată o acțiune de identificare a șatrelelor de rromi nomazi pentru a fi înregistrate la Birourile de evidență a populației. A fost o operațiune dificilă și de lungă durată,

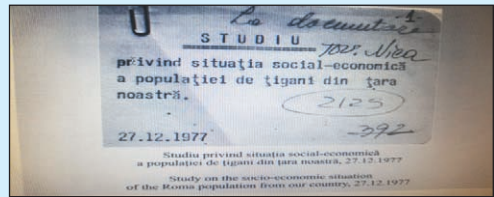
care presupunea întocmirea actelor de identitate pentru fiecare persoană și atribuirea unor nume uzuale românești. Sub acest ultim aspect, acțiunea aproape că a „revoluționat” comunitatea nomazilor, majoritatea neavând decât un singur nume (prenumele).

Sedentarizarea nomazilor a întâmpinat dificultăți, mulți dintre rromi refuzând să accepte așezarea pe vatra unei localități, de regulă rurală. Autoritățile comuniste au încercat să limiteze numărul rromilor nomazi care călătoreau în șatre, inclusiv prin adoptarea unei legislații care stabilea sancțiuni cum a fost *Decretul 153/1970 pentru stabilirea și sancționarea unor contravenții privind regulile de conviețuire socială, ordinea și liniștea publică*. Potrivit acestuia, cine tindea la practicarea unui mod de viață parazitar era considerat infractor.

Conform indicațiilor conducerii Partidului Comunist Român, mai multe instituții, precum Comisia Națională de Demografie, Comitetul pentru Problemele Consiliilor Populare, Ministerul Educației și Învățământului, Ministerul Muncii, Ministerul Sănătății, Ministerul de Interne și Procuratura Generală au primit dispoziție să realizeze un *Studiu privind situația social-economică a populației de țigani din țara noastră*. Din analiza efectuată reiese că „unele consilii populare au atribuit îndeosebi țiganilor nomazi și seminomazi

terenuri pentru locuințe, i-au ajutat să își construiască case de locuit, în același timp atrăgându-i să lucreze în cooperativele agricole de producție”. Măsurile referitoare la eradicarea fenomenului nomad și seminomad în rândul populației de rromi constau în „înregistrarea și inventarierea țiganilor nomazi și seminomazi, trimiterea în localitățile de proveniență a țiganilor care peregrinează prin țară sau care nu sunt încadrați în muncă, interzicerea deplasării cu căruțe și animale între diferite zone ale țării, atribuirea de terenuri pentru construcții de locuințe, acordarea de materiale necesare ori locuințe din fondul de stat. Totodată, să se ia măsuri pentru demolarea locuințelor insalubre.” (Oana Burcea, *Sedentarizarea rromilor din România. Măsurile regimului comunist de înlăturare a fenomenului nomad*).

România încerca, în sfârșit, să adopte măsuri cu caracter specific, la scară largă, care să faciliteze procesul de integrare a rromilor. Mult timp nu existaseră astfel de măsuri, așa cum existau în țări comuniste vecine, unde încă din anii imediat următori războiului s-au încercat măsuri de sprijin. Până atunci, în România, reorientarea profesională, găsirea unor locuri de muncă, asigurarea unor condiții stabile de locuire fuseseră tratate ca probleme individuale pentru unele comunități, fără o viziune generală, la nivel național. Totuși integrarea socio-economică nu s-a realizat din considerente etnice, ci mai curând dintr-un efort de uniformizare socială.

Dictionar

Uniformizare socială = egalizare forțată care ignoră diferențele dintre indivizii unei societăți

Securitatea = Direcția Generală a Securității Poporului avea misiunea de a apăra „cuceririle revoluționare ale comunismului”, astfel că toți cei bănuți că ar atenta la regimul comunist erau considerați dușmani ai poporului

? Știați că

- Romii care trăiau în Groapa Floreasca din București au fost alungați, în perioada regimului comunist condus de Gheorghe Gheorghiu Dej, cu grenade lacrimogene?

Rețineți

- Politica de sistematizare a localităților a vizat atât dispersarea comunităților de romi din zonele marginale ale orașelor (mahalale sau țigăanii), cât și dispersarea lor ca indivizi.
- Sedentarizarea romilor nomazi a întâmpinat greutăți datorită aspectelor de ordin cultural și ocupațional specifice acestor romi.

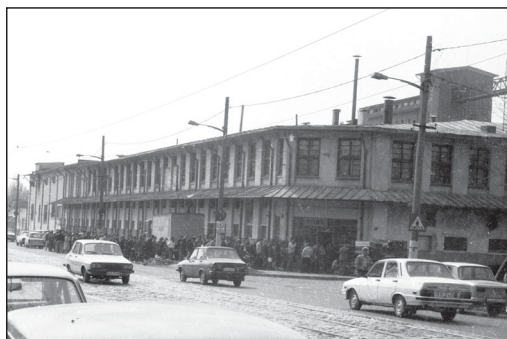
1. Realizați o mică Activități

anchetă printre cunoscuți (bunici, unchi, persoane mai în vârstă) pe care să-i întrebați despre cum au trăit în regimul comunist. Realizați o delimitare a aspectelor pozitive și negative. Comentați la clasă!

Captarea atenției

Perioada de conducere exercitată de Gheorghe Gheorghiu Dej este cunoscută drept perioada „stalinistă”. După moartea lui Gheorghe Gheorghiu Dej, în anul 1965, Partidul Muncitoresc Român revine la denumirea anterioară de Partid Comunist, numele țării devine Republică Socialistă, iar Nicolae Ceaușescu este ales secretar general al partidului.

Pe plan intern, Nicolae Ceaușescu a continuat politica de industrializare și de sistematizare a așezărilor țării, în fapt un amplu demers de demolare a vechilor clădiri, chiar și de patrimoniu cultural și bisericesc, care a afectat profund viața românilor. De asemenea, a fost instaurat un regim de austeritate marcat de lipsa alimentelor și a altor bunuri de bază, obiectivul major fiind plata datoriilor externe acumulate în urma procesului de industrializare. Deși România a reușit să devină singura țară din lume care și-a plătit datoria externă, inclusiv după anunțul din 12 aprilie 1989 făcut de Nicolae Ceaușescu în acest sens, condițiile de austeritate s-au păstrat la fel de dure ca în întreaga perioadă de după 1980. România a rămas o țară în care poporul era forțat să îndure lipsuri, iar starea de nemulțumire față de dictatura comunistă era generală.

Descoperim, învățăm

Dictatura comunistă, de tip „ceaușist”, nu a exprimat preocupări față de etnia rromă din perspectiva recunoașterii ei ca minoritate națională. În continuare, singurele minorități naționale recunoscute erau: minoritatea maghiară, minoritatea germană și minoritatea săsească. În documentele țării apare și expresia „alte minorități” fără a se preciza exact care sunt acelea. Avantajele „originii sănătoase” dispar odată cu consolidarea regimului comunist. Autoritățile comuniste condamnă nomadismul unor rromi, nomadism care avea la bază realități culturale și economice. Prin Decretul nr. 153/1970 se condamnă „parazitismul social”. Astfel, rromii au primit locuințe, locuri de muncă și au fost obligați să participe la educație școlară. Din perspectiva integrării sociale această ultimă măsură este singura cu un efect

pozitiv asupra identității rromilor. Din păcate, restul mecanismelor aplicate de regimul comunist nu au ținut cont de diferențele culturale și de tradițiile etniei rrome. Treptat, mulți dintre rromi și-au pierdut astfel identitatea etnică, fiind asimilați lingvistic. Stigmatizarea identității de „țigănaș” a contribuit din plin la acest fenomen.

Valorile culturale rrome erau considerate retrograde. Un exemplu tipic îl reprezintă domeniul muzical tradițional rrom. Astfel, regimul interzice să se cânte în limba „țigănească” (rromani), dorindu-se să se șteargă orice diferență dintre rromi și populația majoritară. Aceste măsuri erau luate în condițiile în care muzica românească era recunoscută în toată lumea datorită unor muzicieni și lăutari rromi precum: Nicolae Buică, Grigoraș Dinicu, Ionel Budișteanu, Fănică Luca, Ion Voicu etc.

Dictionar

Dictatură = regim politic în care întreaga putere este deținută de o persoană sau un grup de persoane, într-o manieră autoritară, arbitrară, recurgând la forță și coerciție

Retrograd = care se opune progresului

? Știați că

- În perioada comunistă au existat dizidenți romi? Nicolae Gheorghe, recunoscut la nivel internațional ca militant pentru drepturile romilor, în perioada comunistă critica la postul de radio Europa Liberă și în revista „L'alternative” politica statului față de etnia romă. Aceeași atitudine a avut și sociologul rom Vasile Burtea.
- Un militant pentru drepturile romilor, în perioada comunistă, a fost și Lucian Cherata, etnic român, inginer și doctor în filozofie, cunoscut pentru activitatea prodigioasă pe tărâm cultural, ca autor al unor lucrări despre istoria și tradițiile romilor și ca inspector școlar pentru romi în jud. Dolj, după 1989?

- În perioada „ceaușistă” continuă politica de „reeducare” a romilor sau de civilizare prin adoptarea unor legi prin care se condamnă nomadismul. De asemenea, s-a procedat la destructurarea comunităților tradiționale, la integrarea romilor prin acordarea de locuințe și locuri de muncă.
- Din păcate, cultura romă era considerată o „subcultură”.

Rețineți

1. De ce au considerat autoritățile comuniste că trebuie să desființeze comunitățile compacte de romi? **Activități**
2. Realizați un interviu cu martori ai perioadei comuniste de tip „ceaușist”, care pot fi bunici sau rude. Aflați despre modul de viață pe care l-au cunoscut în perioada comunistă.
3. La clasă, comentați posibile diferențe de atitudine a celor intervievați în legătură cu experiențele avute în perioada comunistă.

👁️ Captarea atenției

1. Comentați imaginile!

⚙️ Descoperim, învățăm

Regimul comunist a urmărit ca ocupațiile particulare ale rromilor să dispară. Rromii nomazi au fost foarte afectați de aceste măsuri, practica nomadismului având la bază practicarea meseriilor tradiționale. Cei mai mulți dintre rromii meșteșugari care își câștigau existența în mod liber din prelucrarea și comercializarea propriilor produse, mai ales în mediul rural, sunt puși în situația de a renunța la aceste practici și de a deveni lucrători în ateliere meșteșugărești de stat, în diferite întreprinderi cu caracter industrial. Desigur că, din considerente social-economice, măsura a fost benefică existenței acestor rromi. Măsurile nu au avut însă o coordonată cu caracter incluziv din considerente etnice, minoritatea rromă nefiind recunoscută. Nu toți rromii au avut șansa de a beneficia de pe urma meseriilor tradiționale, astfel că în mediul urban rromii monopolizează ocupații ce țin de salubritate și de colectarea materialelor re folosibile (sticlă, fier) sau a penelor și fulgilor din gospodăriile

țăărănești. Muncile necalificate în construcții și agricultură erau de asemenea monopolizate de rromi. Cei care practicau meșteșuguri tradiționale erau numiți „paraziți sociali”. În general rromii tradiționali, care până atunci puteau trăi din meseriile tradiționale, au privit angajarea la un loc de muncă ca pe o constrângere.

Rromii care au reușit să-și practice meseriile în noile condiții au fost:

1. Fierarii – care lucrau în cadrul CAP sau IAS, deoarece era nevoie în continuare de meseriași capabili să repare și să făurească uneltele agricole, sau în industria grea, unde erau văzuți ca adevărați meșteri, pe lângă care puteau învăța meserie ucenicii.
2. Cărămidarii – care lucrau cărămidă „țigănească” pentru construirea obiectivelor economice și administrative din mediul rural comunist cât și pe șantierele țării.
3. Căldărarii – chiar dacă nu-și mai puteau practica meșteșugul decât în mică parte. Totuși și ei erau integrați în activitățile specifice

mediului rural, la reparațiile cazanelor mari de țuică sau chiar pentru reparațiile cazanelor de mare tonaj din cadrul combinatelor siderurgice.

4. Rudarii – care au fost integrați în cooperative meșteșugărești din cauză că nu mai puteau să-și co-

mercializeze obiectele din lemn, deoarece produsele lor nu mai aveau căutare.

5. Comercianții – au putut să-și practice meseria în schimbul unei taxe plătite statului, comerțul ambulant fiind încă tolerat de autorități.

Dicționar

A monopoliza o ocupație = a pune stăpânire pe un domeniu de activitate

Salubritate = activitate de înlăturare a deșeurilor menajere și de curățare a spațiilor publice pentru asigurarea unui mediu de viață salubru

? Știați că

- Romii ajungeau de multe ori în conflict cu autoritățile comuniste pentru că nu erau încadrați în muncă sau pentru că își practicau fostele meserii?
- Decretul nr. 244/1978 prevedea că toate „bijuteriile din metale prețioase se confecționează în cadrul unităților socialiste și posedă o marcă legală a statului român (...)?” Această măsură a afectat profund comunitățile de căldărari și argintari, deoarece li s-au confiscat metalele prețioase pe care le dețineau.

- Regimul comunist a distrus multe dintre ocupațiile tradiționale ale romilor, impunând și renunțarea la elemente specifice valorilor culturale la care românii se raportau: limbă maternă, tradiții, obiceiuri.
- Integrarea socio-profesională a romilor tradiționali a adus plus valoare economiei, având în vedere capacitățile profesionale ale acestora, formate și transmise din generație în generație.

Rețineți

1. Enumerați neamurile de romi care au suferit modificări în sfera ocupațională.

Activități

2. Cum era considerată cultura rromă? Exprimați opinii pe această temă.
3. Realizați o activitate de cercetare locală, cu privire la ocupațiile avute de românii din localitatea voastră în trecut, respectiv în prezent. Solicitați sprijinul unui bătrân rrom din comunitate, care poate veni la clasă pentru a vă relata fapte din viața și ocupațiile tradiționale în perioada comunistă!

Captarea atenției

Comentați textul următor.

Pentru a face o evaluare de ansamblu a perioadei comuniste, trebuie să spunem că, deși existau diferențe evidente între romi și populația majoritară, subliniate chiar de autorități în documente interne, din punct de vedere etnic regimul comunist i-a considerat pe romi români, tratându-i ca persoane deja asimilate, dar încă neintegrate pe deplin majorității. În avântul modernizator al regimului, mulți romi și-au îmbunătățit condiția socială, dar la comun cu țăranul sau muncitorul român. Totuși, în lipsa unor politici ample destinate lor, romii au păstrat un statut marginal, alimentat în mare parte de aceleași stereotipuri istorice, care nu s-au șters doar pentru că regimul încerca să îi trateze pe romi asemeni oricărui etnic român. În societatea românească profundă aceste prejudecăți s-au păstrat și chiar s-au accentuat. Deși autoritățile comuniste au încercat și au reușit să păstreze pacea interetnică între români și romi, căderea regimului a lăsat loc liber manifestării prejudecăților anti-rome, care au rezultat în serioase incidente și izbucniri de ură la adresa acestora.

(Universitatea București, Facultatea de Științe Politice,
Rromii din România: Identitate și alteritate, p.51)

Descoperim, învățăm

În anii '70, factorii politici comuniști au constatat că „țigani” constituie o problemă socială deosebită (*problemă țigănească*), care contrasta cu realitățile din țară și, în consecință, au inițiat un program de integrare socială. Astfel, în 1977, Comitetul Central al PCR a analizat situația „țiganilor” și a inițiat un program de integrare socială. Nefiind făcut public, există puține informații despre acest program realizat în perioada 1970-1980. Datele culese până în prezent, conform Raportului Secției de Propagandă a PCR, din anul 1983, relevă informații interesante despre populația rromă a României. Cu privire la încadrarea în „câmpul muncii”, se arată că din cei 65.000 de rromi nomazi și seminomazi, doar 5.600 de rromi lucrează și doar 900 erau calificați. Cu privire la condițiile de locuit, o concluzie care se desprindea era că mulți rromi au deprins un mod de viață civilizat, dar existau încă familii care trăiau în condiții inadecvate. În orașele mari ale țării, unii rromi au pri-

mit locuințe, dar nu și-au putut plăti utilitățile (chiria, curentul electric etc.) și ca atare au revenit la vechiul mod de viață. Prin programele de eliminare a analfabetismului la nivel național și prin instituirea obligativității învățământului pentru toți copiii până la vârsta de 15 ani, efectele au fost în general benefice asupra populației rrome. În școli se promova modelul cultural al populației majoritare, astfel că limba de predare era limba română, fapt care crea probleme de integrare școlară pentru copiii care proveneau din comunități tradiționale deoarece ei nu cunoșteau decât limba maternă rromani. Cu toate că în prezent studiul limbii materne este introdus opțional, fenomenul este încă prezent și în zilele noastre. Potrivit raportului, situația igienică și sanitară în comunități era precară.

Concluziile Raportului din 1983 erau următoarele:

- „țigani” nu sunt integrați social.
- ei au mentalități retrograde.
- aceștia au o atitudine negativă față de muncă și viață socială.

lată că prejudecățile care aveau la bază o lipsă acută de cunoaștere a realităților culturale și istorice specifice minorității rrome determinau formularea de raționamente lipsite de adevăr.

Raportul conținea o „platformă de măsuri cu privire la încadrarea în muncă și integrarea socială a țiganilor”. Un alt aspect inedit, îl constituie recensământul realizat, în mod neoficial, care arată că în 1977, în România trăiau cca. 1.800.000 de rromi, pentru ca în 1983, într-un context de stimulare a creșterii demografice la nivel național, populația de rromi să fie estimată la 2.300.000 de persoane.

Discriminarea față de rromi se menține. Etnia romă este în continuare stigmatizată, ca o reflecție a faptului că valorile culturale rrome sunt considerate inferioare sau aparținând unei subculturi. Prejudecățile par să se accentueze pe măsura creșterii numărului de rromi. Către sfârșitul regimului comunist, poate și datorită întăririi sentimentului identitar, rromii nu mai fug atât de mult de propria etnie, fapt demonstrat la primul recensământ realizat în România după anul 1989, când s-au declarat rromi un număr de 409.723 de persoane.

Dicționar

Creștere demografică = creștere numerică a populației

? Știați că

- Unii dintre liderii tradiționali ai rromilor au putut călători în afara țării pentru a participa la diferite reuniuni internaționale ale rromilor?
- Unul dintre cei mai cunoscuți lideri rromi tradiționali care a participat la primul Congres Internațional al Rromilor desfășurat la Londra în anul 1971 (6-8 aprilie), prezidat de celebrul actor Yul Bryner care era rrom, a fost Ion Cioabă, bulibașă al rromilor căldărari și proclamat rege al rromilor căldărari după anul 1990?

1. Identificați domeniile în care s-a acționat pentru îndeplinirea Programului special de integrare a rromilor.

2. Comentați despre importanța recunoașterii de către sistemul educațional școlar a minorității rrome.

Activități

- În perioada „ceaușistă” crește interesul față de integrarea rromilor, nu din considerente etnice, ci sociale.
- În anul 1977 se realizează o analiză a situației „țiganilor” din România și un Program special de integrare.
- Identitatea rromă este stigmatizată cu efecte negative în planul asumării identității etnice

Rețineți

Am învățat despre:

1. Deportarea rromilor în Transnistria

- În perioada celui de-al Doilea Război Mondial, în România s-au adoptat măsuri cu caracter represiv împotriva rromilor și a evreilor din Basarabia și Bucovina.
- Conducătorul statului român, mareșalul Ion Antonescu, a adoptat măsura deportării în Transnistria, un teritoriu situat între râurile Nistru și Bug.

2. Acțiunile de evacuare în Transnistria

- Începând cu data de 1 iunie 1942, au început acțiunile de evacuare a rromilor în Transnistria.
- 11.441 de rromi nomazi au fost deplasați către acest ținut, urmași de 13.176 de rromi stabili.
- Condițiile de viață în Transnistria au fost foarte grele. Rromii nu au fost ajutați să revină în țară, astfel că foarte mulți au decedat pe drumul de întoarcere.

3. Modalități de asimilare și măsuri represive împotriva comunităților de rromi

- Începând cu anul 1948, în România începe procesul de transformare în țară comunistă.
- Organizația reprezentativă a rromilor, Uniunea Generală a Romilor din România, este desființată.
- Rromii nu sunt recunoscuți ca minoritate națională.

4. Probleme social-economice ale rromilor în perioada comunistă

- Regimul comunist a adoptat o politică de sedentarizare a rromilor nomazi.
- Sedentarizarea nomazilor a întâmpinat dificultăți, mulți dintre rromi refuzând să accepte așezarea pe vatra unei localități, de regulă rurală. Autoritățile comuniste au încercat să limiteze numărul rromilor nomazi care călătoreau în șatre, inclusiv prin adoptarea unei legislații care stabilea sancțiuni.

5. Destrămarea comunităților tradiționale

- S-a încercat civilizarea fie prin constrângere, fie prin integrare socială și economică, unii rromi primind locuințe, locuri de muncă și fiind obligați să participe la educație școlară și profesională. Treptat, mulți dintre rromi își pierd identitatea etnică, fiind asimilați lingvistic. Stigmatizarea identității de „țigăni” a contribuit din plin la acest fenomen. Valorile culturale rromice erau considerate retrograde.

6. Modificări în sfera ocupațională a rromilor

- Măsurile represive adoptate de regimul comunist au determinat pe mulți rromi să renunțe la meșteșugurile tradiționale pentru a deveni lucrători în ateliere meșteșugărești de stat, în diferite întreprinderi cu caracter industrial.
- Fierarii, cărămidarii, căldărarii, rudarii au fost cooptați în diferite forme de economie meșteșugărească, mai ales în mediul rural. Comerțanții și-au putut practica îndeletnicirea.

7. Programul de integrare socială a romilor din perioada 1977-1983

- În anul 1977 Comitetul Central al PCR a analizat situația „țiganilor” și a inițiat un program de integrare socială, program care urmărea asimilarea și pierderea identității etnice pentru rromi.

- **Realizați un glosar cu termeni noi specifici acestor lecții.**
- **Realizați dezbateri cu privire la:**
  - Cauzele și urmările deportării rromilor în Transnistria;
  - Situația rromilor în perioada regimului comunist.

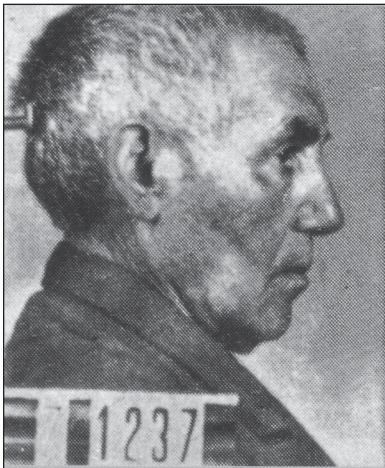

Imagini de epocă

Rromi nomazi originari din Sărulești, jud. Călărași

- I. Utilizați diferite mijloace de informare și definiți următorii termeni: *genocid, holocaust, „problema țigănească”, tifos exantematic, comunism, naționalizare, colectivizare, „origine socială sănătoasă”*.
- II. Prezentați un punct de vedere argumentat cu privire la genocidul asupra rromilor și la urmările sale pentru rromi.
- III. Realizați un eseu cu titlul „Rromii între integrare și asimilare în comunism”, având în vedere următoarele aspecte:
  - modalități de asimilare;
  - personalități rrome care s-au opus măsurilor represive de sedentarizare a rromilor nomazi;
  - destrămarea comunităților tradiționale;
  - măsuri de integrare.

Rromi din lagărul nazist de exterminare de la Auschwitz. Imagini de arhivă.

Supraviețuitor rrom al deportării în Transnistria, Oltenița, 2004

Unitatea 5 Comunitățile de rromi din România, după 1989

- 84** Lecția 1 Rromii – participanți la mișcările de protest împotriva regimului comunist
- 87** Lecția 2 Rromii și imaginea lor în orizontul local, național și european
- 90** Lecția 3 Organizarea și integrarea rromilor în structurile sociale și politice ale României
- 95** *Recapitulare*
- 96** *Evaluare*

👁️ Captarea atenției

„Mirela Popa: ...Prin 1986, aveam vreo 14 ani și, înainte de sărbătorile de iarnă, se formau cozi uriașe la magazinele alimentare și măcelarii, încă de la ... 4 dimineața. Pentru a lua mai multe pachete de carne, fiindcă și la «liber» alimentele erau «raționalizate», un pachet/kilogram pentru fiecare cumpărător, părinții m-au luat și pe mine la coadă, de

la ora 4 dimineața! După ce am înghețat 2 ore așteptând deschiderea magazinului, în sfârșit acesta s-a deschis și, fiindcă s-a auzit că nu e marfă suficientă pentru toți cei de la rând, oamenii au început să se împingă cu furie ca să ajungă în față. Fiindcă oamenii din jurul meu mă striveau și nu mai puteam să respir, am început să strig îngrozită: «sunteți animale, sunteți animale». În așa ceva ne transformase comunismul, «visul de aur al omenirii», în animale înfometate, care se călcau în picioare și se sfâșiau pentru o ciosvârtă de carne!”

(<https://www.podul.ro/articol/3867/marturii-din-comunism>)

Comentați imaginea și textul!

🔧 Descoperim, învățăm

În ultimii ani care au precedat căderea regimului comunist, lipsurile populației și încălcarea drepturilor omului au adâncit contradicțiile sociale și nemulțumirea oamenilor. Din anul 1975, Nicolae Ceaușescu a luat hotărârea de a plăti toate datoriile externe ale României, plată care nu se putea face decât cu eforturi uriașe pe seama populației. Consecința a fost că nivelul de trai și condițiile de viață s-au înrăutățit. Prețurile la alimente, servicii și la bunuri de uz casnic și cotidian au început să crească. S-a introdus sistemul de cartelizare a hranei (pâine, ulei, zahăr), iar în decembrie 1980 s-a dat legea „pentru constituirea, repartizarea și folosirea pe județe a resurselor pentru aprovizionarea populației cu carne, lapte, legume și fructe”. Consumul de alimente era raționalizat în fiecare județ. Totul culminează în 1982

când se aprobă Programul de alimentație științifică a populației. În România socialistă, oamenii stăteau la cozi interminabile pentru a putea achiziționa minimul necesar existenței, copiii erau obligați să învețe la lumina lămpilor cu gaz, deoarece curentul electric era oprit, iar oamenii sufereau de frig. Inevitabil această situație a determinat mișcări de protest. În anul 1977 a avut loc mișcarea de protest a minerilor din Valea Jiului, iar în anul 1987 muncitorii Brașovului de la Uzinele „Steagul Roșu” și „Tractorul” protestează într-un mod agresiv anticipând mișcarea revoluționară din decembrie 1989. Manifestări critice față de regimul comunist se înregistrează în rândul intelectualității. Către posturile de radio Europa Liberă și Vocea Americii ajung scrisori de protest față de dictatura comunistă din partea unor oameni de cultură și ziariști precum: Paul Goma, Doina Cornea, Ana Blandiana, Vlad Georgescu,

Greva minerilor din Valea Jiului,
1-3 august 1977

Mircea Dinescu etc. În interiorul Partidului Comunist apar dizidenți care îi atrăgeau atenția lui Nicolae Ceaușescu asupra încălcării drepturilor omului, dar și asupra crizei regimului comunist.

În toată această perioadă etnicii rromi au avut cel puțin la fel de mult de suferit ca restul populației. În toate manifestațiile muncitorești au fost implicați și rromi. Unii dintre ei au fost anchetați și torturați de Securitate și mutați (deportați) cu domiciliul în alte localități ale țării.

Printre acești curajoși, adevărați eroi, s-a aflat și **Aurel Buceanu**, rrom care muncea ca sudor la Întreprinderea de Autocamioane Brașov. A fost arestat pentru că a participat la revolta muncitorească din Brașov din 15 noiembrie 1987, torturat și condamnat la 1 an și 6 luni de închisoare și mutat forțat cu domiciliul în orașul Slobozia din județul Ialomița. (<http://inst-idst.ro/ro/idst/mecanisme-repressive/partea-i-literele-a-l/b/pagina68>).

De asemenea, sociologul rrom **Vasile Burtea** care lucra la uzina „Drapelul Roșu” din Brașov a fost arestat și anchetat de Securitate.

Greva muncitorilor din Brașov,
15 noiembrie 1987

Protestatarii au cunoscut represiunea politică a sistemului.

Nemulțumirea poporului față de măsurile impuse de Nicolae Ceaușescu era generală, astfel că, în luna decembrie 1989, izbucnea o revoluție care a dus la căderea lui Nicolae Ceaușescu și, implicit, a regimului comunist, dând semnalul revenirii la democrație.

Declanșată la Timișoara, în 16 decembrie 1989, mișcarea de protest s-a extins în întreaga țară, atingând apogeul la București în zilele de 22 și 23 decembrie 1989. Printre revoluționari s-au aflat și mulți rromi.

„În timpul revoltei rromii au participat în număr mare alături de noi și ne-au ajutat la ocuparea fostului Comitet Județean de Partid – Victor Tănase din Hunedoara”; „Victor Morar, comandantul gărzilor patriotice din Hunedoara a declarat unui ziar de limbă germană: mergeam spre sediul

fostului partid, dar eram o coloană mică și ne-am bucurat foarte mult când am văzut că rândurile coloanei s-au îngroșat cu o mulțime de rromi ...”; „În București, Dumitru Dincă, rrom din rândul ursarilor, a fost unul dintre conducătorii Revoluției din Decembrie, care a avut o contribuție fundamentală la mobilizarea revoluționarilor”; „În timpul revoluției din 1989, alături de români și alte naționalități au căzut

și rromii”; La Cluj este menționat eroul „Cioară Ion, cetățean român de etnie rromă din cartierul Mănăstur care a fost ucis de gloanțe”. (Filip Etveș, *Rromii, un neam indian*, Editura Destin, 2000).

Condițiile grele de trai au afectat în egală măsură toți locuitorii României, inclusiv pe rromi, care n-au ezitat să participe la mișcările de protest împotriva regimului comunist.

Dicționar

Contradicție socială = nepotrivire (în perioada comunistă contradicția era reflectată de opoziția dintre principiile proclamate și condițiile de viață ale populației)

Cartelizarea hranei = raționalizarea alimentelor de bază care se acordau în baza unor bonuri

Represiune politică = sistem de reprimare violentă a oricăror forme de opoziție, de către partidul politic aflat la putere.

Rețineți

- În ultimii ani ai regimului comunist de tip „ceaușist” nemulțumirile oamenilor au crescut considerabil din pricina lipsurilor.
- S-au înregistrat mișcări de protest în diferite localități din țară, cele mai cunoscute fiind mișcarea minerilor de la Lupeni din 1977 și a muncitorilor din marile întreprinderi ale Brașovului din noiembrie 1987.
- Printre protestatari s-au aflat și etnici rromi, cei mai cunoscuți fiind Aurel Buceanu și Vasile Burtea.

1. Identificați principalele cauze ale căderii regimului comunist.
2. Era firească participarea cetățenilor români de etnie rromă la manifestațiile anticomuniste? Argumentați!
3. Folosind diferite surse de informare, realizați un material scris despre acțiuni sau persoane care au cunoscut evenimentele de la Brașov din 1987 sau din decembrie 1989.

Activități

? Știați că

- Mișcarea de emancipare a rromilor din România începe în 1990, prin fuziunea primelor structuri de organizare ale minorității rrome din România, Uniunea Democrată a Rromilor și Societatea Rromilor din București și alegerea ca președinte a lui **Ion Onoriu**?
- În 1992, Uniunea Democrată a Rromilor se autodesființează, iar **Ion Onoriu**, **Gheorghe Răducanu** și **Gheorghe Ivan** transformă Societatea Rromilor din București în **Partida Rromilor**?
- **Nicolae Gheorghe** înființează Federația Etnică a Rromilor, mai apoi Centrul rromilor pentru intervenție socială și studii „**Romani CRISS**”, iar **Vasile Ionescu** înființează Fundația Culturală pentru Emanciparea Rromilor „**Aven amentza**”, devenită mai apoi **Centrul Rromilor pentru Politici Publice „Aven amentza”**?

Captarea atenției

După 1989, rromii din România sunt recunoscuți ca minoritate națională, dar în mod inevitabil apare și o problemă a rromilor în societatea românească.

Voi sunteți critici față de noi, rromii adevărați, pentru că nu ne cunoașteți viața. Până în 1989, aveam cu ce să trăim, comuniștii chiar dacă încercau să ne facă să fim altfel, aveau grijă să ne ducă la muncă și să ne câștigăm astfel existența. După revoluție, am rămas ai nimănui. Nimeni nu mai era interesat de noi. Cu Ceaușescu, știam că mergeam la muncă în Balta lalomiței sau a Brăilei și munceam și aveam tot ce ne trebuia. După revoluție, au dispărut fermele, IAS unde mergeam la muncă și nu mai știam încotro să o luăm ca să aducem hrană la copilași. Ne-am luat lumea în cap și am reușit să plecăm afară, unde străinii ne-au ajutat pentru că au văzut în noi oameni și nu în țigani cerșetori ca în România. (Relatare făcută de Drăgușin Petrică, lider rrom din neamul ursarilor, din Țândărei, cartierul Strachina, jud. Ialomița, preotului rrom Gangă Nicolae – august 2018)

Ce aspecte identificați în textul de mai sus în ceea ce privește viața rromilor după 1990, conform relatării?

Descoperim, învățăm

După 1989, imaginea rromilor a început să se înrăutățească treptat. Probleme economice apărute în România au afectat întreaga societate, dar cel mai mult au avut de suferit comunitățile marginalizate de rromi. Asistăm la un proces de sărăcire mai accentuată în cadrul populației rrome decât la nivelul restului populației. O mare parte a comunităților tradiționale de rromi care înainte de 1990 erau angrenate în activități economice agricole sau în zona ocupațională marginală urbană (salubritate, colectare de materiale refolosibile) se vede lipsită de posibilitatea de a avea resurse economice. Starea de criză însemna: șomaj (inclusiv starea de șomaj fără a fi beneficiari ai unui venit de șomer), lipsa locuințelor și a hranei. Realități, din păcate, ignorate, într-o societate care făcea eforturi deosebite de adaptare și integrare europeană.

Abordările stereotipice negative față de minoritatea rromă sunt predominante, presa fiind un factor important de propagare. Rromii sunt asociați cu hoția,

mizeria, fiind văzuți ca promotori ai unei imagini defectuoase pentru România.

Din anul 1990, cercetătorii vorbesc despre a treia migrație. După prima migrație din India care a marcat și prezența în Europa a strămoșilor rromilor de azi, a urmat a doua mare migrație a rromilor după eliberarea din robia din principatele române, spre sfârșitul secolului al XIX-lea. Această migrație, relativ recentă, s-a datorat schimbărilor economice petrecute în România și nu în ultimul rând din cauza rasismului și discriminării acute. Conflictul interetnic au constituit o realitate a situației României după căderea regimului comunist. Un flagel al rasismului și șovinismului se răspândește în societate, presa având un rol important în această privință. Comunități de rromi din România, pe fondul unor conflicte locale, au fost atacate de populația vecină majoritară (română sau maghiară), adevărate pogromuri soldate cu case arse și oameni uciși. Tensiunile care apar generează adevărate lupte de stradă între români, maghiari și rromi. Din studiile realizate de organizația nonguvernamentală rromă Romani Criss reiese

că în perioada 1990-1996, circa 300 de case ale rromilor au fost incendiate, 92 de gospodării au fost devastate și distruse și multe persoane ucise. Pe 12 iunie 1990,

alături de români, rromii cad pradă minerilor dezlănțuiți, chemați în capitală de președintele Iliescu, pentru a pune capăt manifestării organizate contra vechii structuri politice. Intervenția minerilor a însemnat și un atac asupra rromilor din București, soldat cu case incendiate și oameni agresați. Incidente cu efect asemănător au loc în mai multe localități. Reacțiile violente asupra rromilor au fost urmarea nemulțumirii populației împotriva unor indivizi care terorizau localitățile respective.

Exemplificăm cu evenimentele de la Mihail Kogălniceanu (jud. Constanța), Bolintin (jud. Giurgiu), Hădăreni (jud. Mureș).

În anul 1992, un grup de cercetători de la Universitatea București a realizat o anchetă riguroasă privind realitățile existenței sociale a rromilor din România, realizând un studiu care și în prezent, după două decenii, se constituie într-o lucrare de referință în procesul de cunoaștere a realităților vieții rromilor după 1989: *Țigani în ignorare și îngrijorare*, coordonatori Elena Zamfir și Cătălin Zamfir. Lucrarea a reliefat exis-

tența unei problematice rrome în societatea românească postrevoluționară.

- La nivelul anului 1989, mai mult de 50% dintre bărbați și 80% dintre femeile rrome nu aveau nicio profesie. 30% nu aveau o calificare profesională, iar 10% erau calificați neoficial în meseriile tradiționale moștenite din generație în generație.
- O mare parte a rromilor trăiau din venituri ocazionale, astfel că mai bine de 80% din populația de rromi se afla sub nivelul minim de trai decent.

- În domeniul locuirii, indiferent de mediul de viață, urban sau rural, majoritatea rromilor nu aveau condiții civilizate de locuire. Dacă în perioada comunistă existase o preocupare în acest sens, din considerente sociale, după 1989 realitatea era total diferită. Nivelul scăzut de trai era reflectat de dotarea locuințelor cu mobilier sărăcăcios. Foarte rar se puteau găsi o mașină de spălat, un frigider și un aragaz în gospodăriile rromilor.
- Situația școlarizării rromilor cunoaște un regres grav, participarea populației rrome la procesul de școlarizare fiind mult mai scăzută decât a celorlalte populații din țară.
- La capitolul sănătate, stereotipic, se considera că rromii sun rezistenți la

boli și epidemii. Realitatea medicală era alta: speranța de viață la rromi era cea mai scăzută, de numai 55 - 60 de ani. În fapt, în comunitățile tradiționale, ei nu se tratau cu ajutorul metodelor clasice ale medicinei, în contextul deficiențelor care apar în statul român după 1989, ci recurgeau la medicina empirică. Nu se duceau la doctor, nu aveau șansa să beneficieze de un doctor de familie, nu aveau fișe medicale din care să rezulte istoricul afecțiunilor și astfel, într-un mod impropriu, ei sunt incluși în segmentul populației sănătoase.

Rromii constituiau și constituie, prin sărăcie și nivel educațional scăzut, una dintre cele mai importante probleme sociale ale României. De aceea, într-o Românie ce se dorea a fi o țară reasezată în spirit democratic, pentru elita liderilor și intelectualilor rromi care își făceau apariția pe scena politică a țării,

Zidul din Baia Mare care izolează cartierul rromilor

ca reprezentanți ai etniei, se deschidea o adevărată provocare. Începea un efort, dus și în prezent, de promovare a integrării și emancipării rromilor, de demontare a prejudecăților și atitudinilor discriminatorii față de rromi, de convingere asupra faptului că rezolvarea problemelor rromilor este în interesul societății românești, că rromii constituie o componentă a acestei societăți de sute de ani, iar o abordare temeinică și realistă a problematicilor specifice minorității rrome va fi benefică pentru o dezvoltare generală.

Dicționar

Medicină empirică = tratament al bolilor numai pe bază de experiență și de cazuri antercedente

Șovinism = ideologie și politică de ațâțare a urii și dușmăniei între națiuni și popoare, de propagare a ideii superiorității unei națiuni asupra altora, de promovare a exclusivismului și intoleranței naționale; naționalism extremist

Rețineți

- După 1989 minoritatea rromă este recunoscută ca minoritate națională.
- Criza economică a României, după 1989, afectează cu precădere populația rromă.

Activități

1. Cum explicați problemele pe care rromii le-au cunoscut după 1989?
2. Folosind diferite surse de informare (resurse multimedia), inclusiv interviuarea membrilor din familie care au cunoscut realitățile anilor '90, realizați un reportaj despre viața rromilor din localitatea/comunitatea de proveniență în perioada imediat următoare căderii regimului comunist.

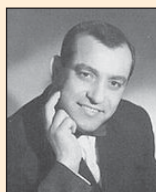
Știați că

- Cel mai faimos și dăunător mit urban referitor la rromii din România este că un grup de *țigani* români ar fi mâncat lebede furate de pe un lac din Viena la începutul anilor '90? Informația n-a putut fi dovedită niciodată și s-a dovedit ulterior o știre inventată.

👁️ Captarea atenției

Ivan Gheorghe

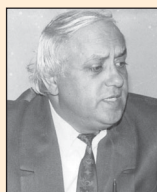
Ion Onoriu

Nicolae Păun

Gheorghe
Răducanu

Ion Cioabă

Dumitru Ion
BidiaNicolae
Gheorghe

Vasile Ionescu

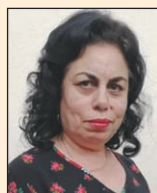
Mădălin Voicu

Delia Grigore

Marian
Mandache

Daniel Vasile

Cătălin Zamfir
Manea

Viorica Gotu

Elena Radu

Isabela
Mihalache

Nicoleta Bițu

1. Ce personalități rome cunoașteți?
2. În grupuri de câte doi elevi utilizați resurse multimedia pentru a afla informații despre activitatea desfășurată de personalitatea romă cunoscută.

Statul român

Art. 1

(3) România este stat de drept, democratic și social, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile cetățenilor, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sunt garantate."

Art. 6 – Dreptul la identitate

(1) Statul recunoaște și garantează persoanelor aparținând minorităților naționale dreptul la păstrarea, la dezvoltarea și la exprimarea identității lor etnice, culturale, lingvistice și religioase.

(2) Măsurile de protecție luate de stat pentru păstrarea, dezvoltarea și exprimarea identității persoanelor aparținând minorităților naționale trebuie să fie conforme cu principiile de egalitate și de nediscriminare în raport cu ceilalți cetățeni români.

3. Comentați cele două articole din Constituția României!

Descoperim, învățăm

Înlăturarea regimului comunist și revenirea la un regim democratic a însemnat reintroducerea drepturilor și libertăților cetățenești și a unui sistem politic bazat pe pluripartidism și reprezentativitate. Apar mai multe organizații politice și nonguvernamentale, ia naștere societatea civilă (inclusiv societatea civilă rromă). După 1990, au apărut primele organizații rrome. Unele cu o existență efemeră sau cu relevanță politică mai mult sau mai puțin importantă. Mișcarea rromă începea să se reafirme, ca o continuitate a mișcării de emancipare a rromilor din perioada interbelică. Încă din anul 1990 apar primele partide politice rrome:

Organizația politică	Anul înființării
Uniunea Democrată a Romilor din România	1990
Societatea Romilor din București – devenită din 1992 Partida Romilor	1990 (1992)
Partidul Unit Democrat al Romilor, Rudarilor și Lăutarilor din România	1990
Partidul Țigănilor din România	1990
Partidul Democrat Creștin al Romilor din România	1990
Uniunea Liberă Democratică a Romilor din România	1990
Uniunea Generală a Romilor din România	1992

(Sursa: Ana Bleahu, Valeriu Frunzaru, *Participarea politică a rromilor din România*, Romani CRISS, Centrul Romilor pentru Intervenție Socială și Studii)

Prima organizație rromă care avea să obțină reprezentare parlamentară în urma votului liber exprimat la alegerile din 20 mai 1990, a fost *Uniunea Liberă Democrată a Romilor din România*,

care era condusă de **Ion Onoriu, Ivan Gheorghe, Nicolae Gheorghe, Gheorghe Răducanu și Nicolae Bobu**. Gheorghe Răducanu a fost ales primul deputat al rromilor, fiind ales succesiv, în două mandate: 1990-1992 și 1992-1996. În urma neînțelegerilor care au apărut, Uniunea Democrată a Romilor se desființează și liderii acesteia își vor constitui diferite organizații. *Societatea Romilor din București* se transformă în *Partida Romilor*, care avea să devină organizația reprezentativă a rromilor din România, condusă de Ion Onoriu, Gheorghe Răducanu și Gheorghe Ivan.

Apar și alte organizații reprezentative ale rromilor, din sfera societății civile. Astfel, demn de amintit este Nicolae Gheorghe, un adevărat creator de destine în mișcarea rromă, un „Gandhi” al rromilor, recunoscut și apreciat la nivel internațional pentru activitatea depusă în spiritul susținerii emancipării rromilor. A înființat „Federația Etnică a Romilor”, care se va transforma în „Centrul Romilor pentru Intervenție Socială și Studii *Romani CRISS*”.

Vasile Ionescu a pus bazele „Fundației culturale pentru emanciparea rromilor *Aven Amentza*”, devenită mai apoi „Centrul rromilor pentru politici publice *Aven Amentza*”. **Nicolae Bobu** înființează *Uniunea Generală a Romilor din România* și **Dumitru Ion Bidiia** *Comunitatea Etniei Romilor* etc.

Pe o scenă politică în care pluripartidismul era bine reliefat, era inevitabilă existența mai multor partide și organizații ale rromilor și din perspectiva apartenenței la neamuri distincte de rromi. De asemenea, mișcarea rromă începe să aibă caracteristicile unei societăți civile reprezentative pentru minoritatea rromă.

Din anul 1990 apar și primele publicații ale rromilor:

- *Neo Drom*, ziar înființat de **Florin Cioabă**;
- în martie 1990, la Timișoara, apare primul număr din *O Glaso al Romengo (Glasul Romilor)*, ziar condus de **Alexandru Vajda**;
- din aprilie 1990, la Slobozia, apare ziarul *Șatra Liberă. Foaie de renaștere socială a romilor români*, coordonat de **Păun Gheorghe Ialomițeanu**, cunoscut și ca scriitor;
- din 24.05.1990, la București, apare publicația *Aven Amentza (Veniți cu noi)*, coordonată de **Vasile Ionescu**;
- la Alba Iulia, în august 1990, apare ziarul *Te aves bahtalo*, coordonat de **Iosif Gligor**;
- în septembrie 1990, **Mihai Ilie** scoate primul număr al ziarului *Nicovala*, apărut la Sibiu.

Rromii din România sunt reprezentați și la manifestările cu caracter internațional ale rromilor. Astfel, în perioada 4-12 aprilie, la Varșovia, a avut loc un Congres Internațional al Romilor, la care au participat 250 de delegați din 24 de țări. Rromii din România au fost reprezentați de: Ion Cioabă, care a fost reconfirmat în funcția de membru al prezidiului IRU, deținută din mai 1981, Octavian Stoica, avocatul Nicolae Bobu, Nicolae Gheorghe, Rudi Varga etc. Sunt manifestări specifice unui proces de emancipare politică și culturală, de reprezentare a rromilor, într-o perioadă de puternice crize care au general și o serie de conflicte interetnice, adevărate pogromuri la adresa unor comunități de rromi.

În aceeași perioadă, România făcea eforturi de integrare la valorile și normele legislative europene. Astfel, în iunie 1990, semnează *documentul*

Reuniunii de la Copenhaga a Conferinței pentru dimensiunea umană a CSCE, în care se fac referințe și la romi. Sunt organizate conferințe de presă în care se discută despre conflictele interetnice din România și se stabilesc contacte oficiale. Sociologul Nicolae Gheorghe a prezentat situația rromilor din România, astfel că Documentul Reuniunii îi menționează și pe romi, iar potrivit articolului 40, statele participante se angajează să condamne xenofobia și discriminarea, recunoscând în acest context problemele specifice ale rromilor. (Revista 22, 22.6.1990, I [23], p. 14; *Despre persecuția împotriva rromilor și cum s-a construit percepția că rromii sunt „anti-Revoluție”*).

În anul 1994, s-a desfășurat prima Adunare Generală a tuturor organizațiilor rromilor din România, în urma căreia un număr de 23 de organizații au aderat la Partida Romilor, organizație care la alegerile din 1992 obținuse un număr de 147.000 de voturi. La conducere a fost aleasă următoarea componență:

- Nicolae Păun, președinte;
- Mădălin Voicu, prim-vicepreședinte;
- Gheorghe Răducanu, vicepreședinte;
- Haliu Nicolae, vicepreședinte;
- Ivan Gheorghe, secretar.

La alegerile din anul 1996, Partida Romilor a reușit să trimită în Parlamentul României pe **Mădălin Voicu**.

Au urmat mandatele 2000-2004, 2004-2008, 2008-2012, 2012-2016 deținute de **Nicolae Păun**. În mandatul 2016-2020, deputat ales a fost **Daniel Vasile**, iar în urma alegerilor care au avut loc în anul 2020, deputat din partea organizației Partida Romilor ProEuropa a fost ales **Cătălin Manea**. Sunt demne de remarcat eforturile depuse de această organizație în spiritul susținerii procesului de integrare și de emancipare

pentru minoritatea rromă, fiind singura organizație politică reprezentativă pentru rromi la nivel național.

Printre asociațiile care luptă pentru integrarea rromilor se numără în prezent și Asociația ArtisRroma, Asociația ARTROM, Asociația pentru Incluziune Socială „PROETNICA”, Asociația Romilor pentru Integrare prin Dezvoltare Rurală Durabilă, Fundația Roma Education Fund România, Centrul de Cercetări Culturale și Sociale „Romane Rodimata” precum și alte asociații cu reprezentativitate locală, regională și națională.

Personalități marcante din rândul

femeilor rrome, figuri emblematice, adevărate modele de reușită și promovare etnică, s-au implicat în mișcarea de emancipare a rromilor, după 1990: antropolog, prof. univ. dr. **Delia Grigore**; istoric **Mariana Sandu**; asistent social dr. **Buceanu Mariana**; prof. dr. limba rromani și științele educației, președinte al Asociației Mediatorilor Școlari din România **Elena Radu**; activist **Viorica Gotu** – lider al comunității de rromi din județul Galați; activist dr. **Nicoleta Bițu** – directorul Comitetului RomArchive și copreședintele Institutului European de Artă și Cultură a Romilor etc.

Dicționar

Pluripartidism = coexistență a mai multor partide într-un sistem politic

Societate civilă = totalitatea organizațiilor și instituțiilor nonguvernamentale care exprimă voința și interesele unor categorii de cetățeni (sau grupuri etnice)

Xenofobie = atitudine de teamă, respingere și ură față de persoanele străine sau ură față de străini și față de tot ce este străin

- Partida Romilor reprezintă principala organizație politică a rromilor din România.
- Societatea civilă rromă a fost reprezentată de organizații și instituții cu caracter nonguvernamental care au militat pentru integrarea și emanciparea rromilor.

Rețineți

? Știați că

- Un obiectiv major al mișcării rrome, după 1990, l-a reprezentat recunoașterea în mod oficial a etnonimului RROM?
- La propunerea deputatului Nicolae Păun, s-a adoptat Legea nr. 66/2006, prin care data de 8 aprilie reprezintă ziua în care se celebrează *Sărbătoarea etniei rromilor din România*? Legea susține și implicarea autorităților statului pentru promovarea socio-culturală a minorității rrome precum și necesitatea egalității de șanse și a activităților de combatere a discriminării.

Activități

1. Identificați principalele momente ale revenirii rromilor pe scena politică a României.
2. Realizați, la alegere, biografia unei personalități rrome reprezentative pentru mișcarea de emancipare începută în România după anul 1990. Aveți știință despre existența în localitatea/comunitatea voastră a unor personalități rrome (femei, bărbați) care s-au remarcat sau susțin emanciparea și integrarea etniei rrome? Dacă da, realizați un interviu cu acesta/aceștia despre provocările pe care și le-au asumat.
3. Realizați o dezbatere despre egalitatea de șanse în viața politică.

Studiu de caz

NICOLAE GHEORGHE

40 de ani de activism rrom la nivel internațional

„Puțin cunoscut în România, dar cu o carieră prodigioasă în străinătate, sociologul Nicolae Gheorghe lasă rromilor o moștenire spirituală care va dăinui, dar mai ales un model de viață. În 1982, sub pseudonimul Alexandru Danciu, critica în revista «L' Alternative» și la «Europa liberă» ipocrizia Programului PCR «Integrarea țiganilor» 1977-1983, fiind urmărit ca disident de către Securitate, până în 1989. În 1990, urmare a Pogromului asupra cartierelor de rromi din București din 14-15 iunie, convinge Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE) să includă în Declarația sa problematica rromă în termeni de securitate, fapt care îl repune pe «lista neagră» a statului român. În străinătate primește premiul pentru drepturile omului al statului francez (1992), al Uniunii Europene (1997), iar din 1999 urmează o carieră diplomatică pe lângă Înaltul Comisar pentru Minorități Naționale al OSCE. Ca sociolog, meritul lui Nicolae Gheorghe este de a fi reușit dezideologizarea marxist-leninistă încă din anii '80, ca «decolonizare epistemologică», fiind considerat de specialiști un «Bourdieu rrom», prin proiectele și programele de intervenție socială, ca «sociologie a acțiunii», dar și prin activismul său civic. Născut în 1946, în Roșiorii de Vede, într-o familie săracă de rromi, Nicolae Gheorghe își va urma părinții în marginalitatea RFG (Rahova-Ferentari-Giurgiului)-ului bucureștean, dar va fi o fire studioasă, terminând sociologia ca șef de promoție (coleg de generație cu Adrian Năstase, Vadim Tudor, Alin Teodorescu, Ilie Bădescu etc.). Va lucra la Institutul de Sociologie, făcând

cercetări asupra comunităților tradiționale de rromi și implicându-se în apărarea drepturilor acestora. Ca lider spiritual, lui Nicolae Gheorghe i se datorează formarea a mii de tineri intelectuali rromi, o elită cultă cu recunoaștere în străinătate (evident, nu și în România!). Tot el este cel care a impus o perspectivă civică a Mișcării rrome, a preeminenței drepturilor omului și cetățeniei, deși deloc pe gustul partidelor politice, interesate doar de voturi. Dar adevărata moștenire lăsată de Nicolae Gheorghe este dedicația sa, o viață închinată Binelui general, transgresând diferențele etnice, cu Credința, faptele și harul în valorile universale, în responsabilitatea intelectuală față de Absolut. Deși omul Nicolae Gheorghe a murit, intelectualul care a reformat Mișcarea rromilor la nivel mondial va trăi mult mai mult decât mulți dintre noi. Pentru cei ca el, a muri înseamnă doar a nu mai putea fi văzut. Rămâne în responsabilitatea milioanei de urmași ai săi să desăvârșească această Cale, creată cu bunătatea, răbdarea și suferința sa. Cu Nicolae Gheorghe, Mișcarea internațională a rromilor începe să aibă strămoși întemeietori, așadar, nemuritori!».

(Vasile Ionescu, „A murit Nicolae Gheorghe, reformatorul Mișcării internaționale a rromilor”, Ziarul ADEVĂRUL, 8 august 2013)

Am învățat despre:

a) Rromii - participanți la mișcările de protest împotriva regimului comunist

- Lipsurile de care poporul suferea au determinat o serie de mișcări de protest, cele mai cunoscute fiind ale minerilor de la Lupeni și ale muncitorilor din Brașov.
- Printre protestatari s-au aflat și rromii, care ulterior au avut de suferit persecuții din partea Securității.
- În timpul Revoluției române din decembrie 1989 rromii au fost o prezență activă la manifestările anticeaușiste.

b) Rromii și imaginea lor în orizontul local, național și european

- Pe fondul crizei economice, imaginea rromilor se agravează, rezultatul fiind declanșarea unor conflicte interetnice care au zguduit societatea românească de după 1990.
- Imaginea rromilor în țară, dar și în Europa, este asociată cu tot ce este mai rău.
- Studiile sociologice realizate demonstrează că din punct de vedere social și educațional, situația rromilor era una deficitară.

c) Organizarea rromilor în partide, asociații, fundații și integrarea în structurile sociale și politice ale României

- După 1990 apar mai multe organizații ale rromilor, atât politice cât și nonguvernamentale.
- Apar publicații ale rromilor, într-un efort de promovare a unei imagini pozitive, realiste, despre viața și valorile culturale ale rromilor, despre realitățile istorice cunoscute, despre personalitățile etniei rome.
- Se distinge o organizație reprezentativă pentru rromii la nivel național, Partida Romilor.
- Etnia rromă are reprezentanți în Parlamentul României începând chiar din primele luni de existență a regimului postcomunist.
- Primul deputat rrom, ales în urma alegerilor din anul 1992, a fost Gheorghe Răducanu, urmat în anul 1996 de Mădălin Voicu, iar apoi, în ordine de Nicolae Păun, Daniel Vasile și, în prezent, de Cătălin Manea.
- Se disting personalități marcante ale societății civile rome, precum: Nicolae Gheorghe, Vasile Ionescu și nu în ultimul rând femei precum Delia Grigore, Nicoleta Bițu etc.

• Realizați un glosar cu termeni noi, specifici acestor lecții.

• Interpretați informațiile pe baza analizei unor texte istorice ca cel din exemplul următor și comentați informațiile prezentate.

„În rândul minorităților, un loc special este rezervat pentru romii (Gypsies). Răspândiți în toată Europa, dar fără să aibă o țară a lor, ei constituie o minoritate Europeană veridică, dar una care nu se încadrează în definițiile minorităților naționale sau lingvistice. Ca și o minoritate non-teritorială, romii contribuie în mare măsură la diversitatea culturală a Europei. Contribuția lor este variată în diferitele părți ale Europei, prin limbă și muzică sau prin comerț și meșteșuguri.” (Cace, Sorin; Neagu, Gabriela; Raț, Cristina; Ivasiuc, Ana, *Politici de incluziune a romilor în statele membre ale Uniunii Europene*, 2013, p.33).

I. Completați spațiile libere cu termenul corect:

- a) După moartea lui Gheorghe Gheorghiu Dej, în anul 1965, conducător al Partidului Comunist devine .....
- b) Problemele social-economice din România postcomunistă au afectat mai ales .....
- c) Unul dintre cei mai cunoscuți reprezentanți ai Mișcării de emancipare a rromilor din România, cunoscut și ca un foarte bun interpret de muzică lăutărească a fost .....
- d) În urma alegerilor parlamentare care au avut loc în anul 1992, Gheorghe Răducanu a fost ales .....

II. Elaborați enunțuri cu fiecare dintre termenii dați, reliefând realități/eventimente cu caracter istoric:

a) cartelizarea hranei;	b) pogrom;
c) pluripartidism;	d) societate civilă.

III. Citiți textul de mai jos și răspundeți la cerințe:

Argumentele Congresului Internațional al Rromilor (RNC) sunt în favoarea faptului că rromii ocupă o poziție unică, atât din punct de vedere istoric, cât și politic, ca națiune legitimă a Europei. Conform afirmațiilor RNC, procesul de emancipare a rromilor trebuie fundamentat pe rădăcini și perspective comune, care sunt dincolo de cetățeni, afiliere la un grup sau țară de origine. Astfel, existând în Europa ca națiune fără stat și fără teritoriu, confruntată cu rasismul și cu persecuțiile de-a lungul istoriei, minoritatea romă are nevoie de protecție specială. RNC a imaginat o cartă europeană a drepturilor rromilor, obligatorie, care să fie elaborată și ratificată de statele europene. (Nicolae Gheorghe, Andrzej Mirga, Rromii în secolul XXI: document de lucru pentru o politică publică).

Cerințe:

1. Transcrieți din text, pe ce anume trebuie fundamentat procesul de emancipare a rromilor;
2. Numiți o personalitate marcantă a societății civile rome atât la nivelul statului român cât și la nivel european;
3. Evidențiați ideea principală a acestui document.

IV. Realizați un eseu cu titlul „Emanciparea rromilor din România”, având în vedere următoarele aspecte:

- prăbușirea regimului comunist și participarea unor rromi la evenimentele care au marcat acest moment din istoria României;
- probleme care afectează profund democrația la care societatea românească aspira după 1990;
- participarea rromilor la viața politică a României (organizații, oameni politici) ;
- prezentarea, la alegere a unei personalități marcante în procesul de emancipare a rromilor.

ISBN: 978-606-727-470-7

Preț
41,9 lei

